

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Marek Novák

**Pojetí přírůstku a akcese podle římského
práva a jejich proměny**

Rigorózní práce

Tematický okruh: Římské právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 6. května 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 265 667 znaků včetně mezer.

Mgr. Marek Novák

V Praze dne 6. května 2019

Rád bych poděkoval Mgr. Veronice Fruthové za to, že mě přivedla jak k tématu originálních způsobů nabývání vlastnického práva, tak k sepsání této práce. Můj vřelý dík za neúnavnou podporu patří však také ostatním členům katedry, rodině a přátelům.

Obsah

Úvod.....	6
1. Pojetí přírůstku v novodobých kodifikacích	11
2. Nabytí vlastnictví přírůstkem	18
2.1 Přírůstek pozemku působením vodního toku	18
2.1.1 <i>Alluvio, avulsio</i>	19
2.1.2 Naplavenina a strž v novodobém právu.....	21
2.1.3 <i>Alveus derelictus</i>	23
2.1.4 Opuštěné řečiště v novodobém právu.....	25
2.1.5 <i>Insula in flumine nata</i>	27
2.1.6 Ostrov vzniklý v řece v novodobém právu	30
2.2 Spojení movitých věcí	33
2.2.1 Spojení movitých věcí v římském právu	33
2.2.2 Spojení movitých věcí v novodobém právu.....	40
2.3 Spojení movité a nemovité věci	44
2.3.1 <i>Inaedificatio</i>	45
2.3.2 Stavba na cizím pozemku v novodobém právu	48
2.3.3 <i>Satio, implantatio</i>	52
2.3.4 Zasazení a osetí v novodobém právu	55
3. Nabytí plodů.....	57
3.1 Nabývání vlastnictví k plodům separací.....	57
3.1.1 Vývoj určení vlastníka plodů v římském právu.....	57
3.1.2 Nabývání plodů vlastníkem plodonosné věci v novodobém právu	60
3.1.3 Nabývání plodů držitelem v dobré víře v římském právu	63
3.1.4 Postavení poctivého držitele v novodobém právu	66
3.1.5 Emfyteuta a nabývání plodů v římském právu	67
3.2 Nabývání vlastnictví k plodům percepceí	69
3.2.1 Usufruktuář a nabývání plodů v římském právu.....	69
3.2.2 Nabývání plodů poživatelem v novodobém právu	74
3.2.3 Pachtýř a nabývání plodů v římském právu.....	76
3.2.4 Nabývání plodů pachtýřem v novodobém právu	76
3.3 Přepad v římském právu a dnes	78
4. Nabytí vlastnictví zpracováním.....	81
4.1 <i>Specificatio</i> v římském právu	81
4.2 Nabývání vlastnictví zpracováním v novodobém právu	89

4.3 Současná právní úprava nabytí vlastnictví zpracováním.....	94
5. Nabytí vlastnictví smísením a slitím	96
5.1 Smísení a slití z pohledu římského práva	96
5.2 Smísení a slití v novodobém právu	104
5.3 Současná právní úprava nabývání vlastnictví smísením a slitím	107
Závěr	109
Seznam zkratk	113
Zdroje citací právních pramenů v textu	114
Seznam použitých zdrojů	115
Seznam použité literatury	115
Seznam použitých pramenů římského práva	120
Seznam použitých právních předpisů a důvodových zpráv	121
Seznam použité judikatury	123
Abstrakt, klíčová slova.....	124
Abstract, keywords.....	125

Úvod

Originární způsoby nabytí vlastnického práva obvykle nemají v právním povědomí laické veřejnosti pevné místo. Znalejší lidé si vybaví vydržení (*usucapio*), další způsoby identifikované římskoprávní teorií,¹ například přivlastnění (*occupatio*), nález pokladu (*inventio thesauri*), přírůstek (*accessio*), smísení a slití (*commixtio, confusio*), zpracování (*specificatio*) nebo nabytí plodů (*fructus*) již zůstávají stranou pozornosti. Mají přitom svůj význam i svá specifika. Na rozdíl od způsobů derivativních dochází k nabytí vlastnického práva nezávisle na právním předchůdci, buď bez projevu jeho vůle, nebo proto, že žádný předchozí vlastník neexistuje a předmětná věc je *res nullius*. Děje se tak na základě právní skutečnosti vymezené právní normou.

Stanovení nějakého, jakéhokoli, pravidla je pro takové situace klíčové, nejen proto, že rozhoduje o vlastnickém právu, jež lze pokládat za nejdůležitější z věcných práv, a které má ve společnosti významnou hodnotu. Část originárních způsobů nabytí vlastnického práva umožňuje okamžité nabytí vlastnického práva k věci, jež nemá vlastníka, nebo jejíž vlastník se již vytratil z obecného povědomí. Další originární způsoby pak reagují na nutnost vyřešit konflikt práv dvou či více lidí, jejichž věci prošly podstatnou proměnou, někdy tak zásadní, že výsledek takového procesu je již spíše zcela novým produktem. Normy, které stanoví, komu věc připadne do vlastnictví, pak nevznikaly arbitrárně, ve skutečnosti odráží hodnotové a někdy i politické postuláty, hledají co možná nejspravedlivější řešení složité situace. Příkladem může být zpracování, u něhož, odhlédne-li se od drobných nuancí, vystupuje do popředí spor vlastníka původní materie se zpracovatelem, jenž ji přetvořil v nový výrobek, čímž často věc podstatně zhodnotil. Komu připadne výrobek do vlastnictví? Novodobý vývoj občanského práva ukazuje, že rozhodnutí upřednostnit vlastníka materie nebo naopak zpracovatele může mít politické pozadí, může být vedeno obecným důrazem na absolutní nedotknutelnost vlastnictví, ovšem také snahu potlačit dosavadní vlastníky a upřednostnit pracující, kteří hodnoty vlastnoručně vytvářejí.

---

¹ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 179–182. SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 105–112.

Zde předkládaná práce² poukazuje na význam originárních způsobů nabývání vlastnického práva. Jejím cílem je zmapovat římskoprávní kořeny originárního způsobu nabývání vlastnického práva, který OZ 2012 označuje jako přírůstek. Ukazuje se přitom, že vůbec nejde o jeden uniformní celek, jak by se mohlo zdát, protože civilní kodex pod tento pojem zahrnuje celkem čtyři způsoby nabývání identifikované římskoprávní teorií – nejen onen přírůstek v romanistickém pojetí (*accessio*, akcese), ale také zpracování, smísení a slití a dále nabývání plodů. Tyto čtyři množiny předznamenávají i členění práce. Jejím jádrem jsou čtyři kapitoly, každá z nich se podrobně zaměřuje na jeden z uvedených způsobů. Před ně je zařazena uvozující kapitola, která si všímá systematiky OZ 2012 a také dalších novodobých občanskoprávních kodifikací. Rozebírá, nakolik se zákoníky přiklánějí k identifikaci uvedených originárních způsobů nabývání vlastnického práva v podobě představované římskoprávní teorií, a v jaké míře se podobají spíše OZ 2012, který pracuje se souhrnným pojmem přírůstku v širším slova smyslu.

Čtyři ústřední kapitoly si kladou otázku, jak se jednotlivým originárním způsobům nabývání vlastnického práva věnovaly právní normy starověkého Říma, a poté, jak ke stejné problematice přistupovaly novodobé soukromoprávní kodifikace na území dnešní České republiky. Každá z nich se tedy dá rozdělit na pomyslné dvě části, které mapují jak prameny římského práva, tak novodobou právní úpravu, společně pak vykreslují proces vývoje soukromého práva a ukazují, nakolik současné občanské právo navazuje na prameny římského práva a recipuje jeho normy či alespoň principy.

Je třeba podotknout, že obě sledovaná období mají také vlastní vnitřní dynamiku. Římské právo totiž není unifikovaným monolitickým systémem, nýbrž souborem rozličných právních norem tvořených a vzájemně novelizovaných v průběhu několika staletí, norem, jež získáváme z mnoha různých pramenů práva. Úskalím studia římského práva je bohužel i skutečnost, že se současnému čtenáři nenabízí jednotná sbírka zákonů, jednotné vydání úplného znění právních předpisů, v němž by si mohl bez problémů listovat, a studiem utříděných, kompletních znění právních předpisů bezpečně seznávat normy, jež právně regulovaly život starověkých Římanů. Přesně naopak. K dispozici jsou fragmenty zákonů, císařská nařízení, dobrozdání starořímských právníků, to vše se nabízí

---

² Podstatná část této práce byla publikována: FRUTHOVÁ, V.; NOVÁK, M. *Originární způsoby nabývání vlastnictví v římském právu a dnes*. Praha: Auditorium, 2018.

z různých pramenů, ne zcela setříděné, pozměněné těžko identifikovatelnými interpolacemi. Není ani ojedinělé, že si dochované předpisy vzájemně odporují.

O to větší nároky jsou potom kladeny na interpretaci právních norem se záměrem přiblížit se pravdě co nejlíže. Co se týče pramenů práva, autor zde předkládané práce vychází ze Zákona dvanácti desek, Gaiových Institucí a ze souboru císaře Justiniána Corpus iuris civilis zahrnující Kodex, Digesta a Instituce. Při práci s posledně jmenovaným celkem je třeba zohlednit již zmíněné interpolace, kterými především kompilační komise pověřená císařem Justiniánem zasahovala do textů císařských nařízení a závěrů klasické a poklasické právní vědy tak, aby byl zohledněn dosavadní vývoj práva a snad také některé změny prováděné přímo v 6. století n. l. Vhodnou pomůckou je v tomto ohledu již zpracovaný index interpolací, přestože je třeba mít neustále na paměti, že zmiňované zásahy jsou v textu obtížně identifikovatelné, a nelze je proto snad nikdy s úplnou jistotou doložit. Za účelem výkladu právních norem autor pracuje s paletou odborné literatury, mezi níž převažují zahraniční autoři. Bohatým zdrojem poznatků je především literatura italská a německá, která nebyla přeložena do češtiny, a jejíž postoje se autor snaží také prostřednictvím této práce zprostředkovávat.

Dynamiku novodobého občanského práva není třeba nijak podrobně vysvětlovat. Od roku 1812, kdy nabyly účinnosti ABGB, první ucelený civilní kodex na území dnešní České republiky, se občanskoprávních kodifikací vystřídal několik, formálně počítáno je OZ 2012 čtvrtým v pořadí. Pro účely mapování přístupu občanského práva k vybraným originárním způsobům nabývání vlastnického práva a zkoumání recepce římského práva na našem území je však třeba zabývat se právní úpravou detailněji a zkoumat jednak novelizace uvedených kodexů, dále pak také návrhy nových zákoníků, které sice ještě před svým schválením spadly pod stůl, ale reflektovaly velmi přesně tehdejší představy *de lege ferenda* a dokonce se mnohdy staly vzorem některého z budoucích zákoníků. Ostatně, tvůrci OZ 2012 se netají tím, že se v mnohém nechali inspirovat vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937.

Z uvedených důvodů zde předkládaná práce rozeznává více vývojových stupňů novodobého práva, kterým jednotlivě věnuje pozornost a zkoumá jejich vzájemné vlivy.

Stěženi roli jistě hraje ABGB,³ pozornost si ovšem zaslouží již Haličský občanský zákoník, vyhlášený patentem ze dne 13. února 1797 (č. 337 Sb. z. s.) pro Západní Halič a patentem ze dne 8. září 1797 (č. 373 Sb. z. s.) také pro Východní Halič (včetně Bukoviny), s účinností od 1. ledna 1798 v celé Haliči.⁴ Lze jej považovat za poslední předstupeň přípravy ABGB, který v menším měřítku testoval funkčnost jednotlivých ustanovení. Byla hodnocena na základě praktických zkušeností a podle nich byly také provedeny poslední změny v textu chystaného ABGB.⁵ V oblasti věcných práv však nedošlo k žádným zásadním úpravám.

Při pohledu na druhou stranu časové osy si jistě zaslouží zájem práce na revizi občanského zákoníku v období první republiky. Šlo o postupný a dlouhodobý proces, který reagoval na změnu státoprávního uspořádání po roce 1918, s ohledem na více než sto let účinnosti ABGB však také reflektoval zkušenosti s jeho interpretací a četné praktické připomínky. Byl započat překladem kodexu do českého jazyka, tento výstup se však nezdál být dostatečným, a proto se přistoupilo k sestavení komise zástupců ministerstva spravedlnosti, akademiků i znalců právní praxe.⁶ V rámci komise bylo zřízeno pět specializovaných subkomitétů, přičemž pro účely hodnocení nabývání vlastnického práva hrál stěžejní roli subkomitét pro věcné právo. Roku 1923 pak bylo znění návrhu subkomitétu pro revizi občanského zákoníku vydáno a následně předloženo k odborné diskusi. Společně s výstupy ostatních subkomitétů byl návrh svěřen superrevizní komisi, která vytvořila jednotnou osnovu občanského zákoníku, publikovanou roku 1931.⁷ Po dalších úpravách byla roku 1936 předložena k projednání vládě, v dubnu 1937 pak Národnímu shromáždění Československé republiky, Poslanecké sněmovně pod označením tisk č. 844, Senátu jako tisk č. 425.⁸ Právě v tomto stádiu je možné spatřovat třetí vývojový stupeň osnovy a pomyslnou třetí etapu prací na

---

³ Práci s ABGB ulehčuje, že ustanovení týkající přírůstku (§ 404–420) nebyla nikdy novelizována. Znění vyhlášené roku 1811 je v Rakousku účinné dodnes, stejné znění bylo účinné na území dnešní České republiky do roku 1950.

⁴ HORÁK, O. K. A. Martini a první moderní úprava dědického práva Ke 220. výročí (západo)haličského občanského zákoníku. *Ad notam*. 23. ročník, 6/2007, s. 8.

⁵ RAINER, J. M. *Europäisches Privatrecht, Die Rechtsvergleichung*. 2. überarbeitete und ergänzte Auflage. Frankfurt am Mein: Peter Lang, 2007, s. 180.

⁶ STIEBER, M. *Věcné právo, Návrh subkomitétu pro revizi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1923, s. 4–6.

⁷ *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevizní komise. Díl II. Důvodová zpráva*. V Praze: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931, s. 9–11.

⁸ SALÁK, P. a kol. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937: Inspirace, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017, s. 23–24.

rekodifikaci občanského práva. S ohledem na následující události však nebyl návrh občanského zákoníku schválen.

Za skutečného nástupce ABGB lze pokládat teprve OZ 1950 (zákon č. 141/1950 Sb.) účinný od 1. ledna 1951, který se od svého předchůdce v lecčems odkláněl, nicméně, ne tak radikálně jako OZ 1964 (zákon č. 40/1964 Sb.) účinný od 1. dubna 1964. Ačkoli byl OZ 1964 v průběhu své účinnosti mnohokrát novelizován, je nutné vyzdvihnout především změny provedené zákonem č. 509/1991 Sb. s účinností od 1. ledna 1992, které reagovaly na předcházející společenské změny a na nutnost doplnit právní úpravu, která byla socialistickým zákonodárcem vnímána jako nadbytečná. Formálně totožný předpis prošel mnohdy zásadní proměnou a při sledování vývoje právní úpravy je proto vždy třeba zvlášť zkoumat znění OZ 1964 před rokem 1992 a poté. Práce neopomíjí ani OZ 2012 účinný od 1. ledna 2014, jež se v mnoha ohledech vrací k odkazu ABGB a prvorepublikové civilistiky.

1. Pojetí přírůstku v novodobých kodifikacích

Teorie římského práva od sebe odlišuje přírůstek (*accessio*), smísení a slítí (*commixtio, confusio*), zpracování (*specificatio*) a nabytí plodů (*fructus*) jako čtyři originární způsoby nabývání vlastnického práva. Akcese, jež má základ ve spojení dvou či více věcí dohromady, se odlišuje od specifikace, fyzické přeměny jedné věci na věc jinou přičiněním osoby odlišné od jejího vlastníka, od smísení a slítí, kdy je vzniklá směs ovlivněná charakterem všech vstupujících látek, a také od nabytí plodů, tedy právně samostatných pravidelných, hospodářských a hmotných výtěžků plodonosné věci. OZ 2012 však tuto systematiku nenásleduje a všechny čtyři jmenované způsoby zahrnuje pod pojem přírůstku v širším slova smyslu, který lze rozdělit na přírůstek přirozený, umělý nebo smíšený, podle toho, zda k nabytí vlastnického práva dochází působením přírodních sil, lidským přičiněním nebo kombinací obou faktorů.⁹ Pod přirozený přírůstek (§ 1066–1073) je podřazeno nabývání plodů, naplavenina, strž a další změny pozemků působením vodního toku, pod umělý přírůstek (§ 1074–1087) zpracování, smísení, stavba, a pod smíšený přírůstek (§ 1088) je nakonec řazeno osetí pozemku či jeho osázení rostlinami. Tímto přístupem OZ 2012 věrně navazuje na ABGB a návrhy civilních kodexů z první poloviny 20. století, jež všechny zaujaly stejný přístup.¹⁰

Konceptu přírůstku představovanému moderní civilistikou nelze upřít vnitřní logickou koherenci. „Je to obecně vše, co přibude k vlastníkově věci, ať jako užitek, nebo plod původní věci, anebo to, co se stane z původně samostatné věci součástí věci hlavní. Z tohoto pohledu je přírůstek možno chápat jako širší kategorii právní, která se vyznačuje tím, že k nabytí vlastnického práva zde dochází fakticky (něco naroste, narodí se mládě, přistaví se dům), aniž by bylo třeba nějakého právního jednání.“¹¹ Jak již obecný význam slova napovídá, přírůstek označuje rozšíření vlastnického práva, nikoli však jakékoli,

---

⁹ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 2, (§§ 285 až 530)*. Repr. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 417.

¹⁰ § 404 a násl. ABGB, § 405 a násl. návrhu subkomitétu pro revizi občanského zákoníku, § 316 a násl. návrhu superrevizní komise, § 174 a násl. vládního návrhu občanského zákoníku. Viz STIEBER, M., *op. cit.*, s. 27–31; *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevizní komise. Díl I. Text zákona*. V Praze: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931, s. 92–94; Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. *Senát Parlamentu České republiky* [online]. [citováno 23. března 2019]. Dostupné z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_01.htm.

¹¹ SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 282.

protože by pak zahrnoval veškeré způsoby nabývání vlastnictví.¹² Toto abstraktně znějící rozšíření bývá často demonstrováno na spojení dvou věcí, jež se stanou jedním celkem náležejícím jedinému vlastníkovi, jako typický příklad je tedy vybírán přírůstek v užším slova smyslu, *accessio* podle římskoprávní teorie. Za pozoruhodné lze považovat, že někteří autoři základní charakteristiku *accessio* vztahují a rozšiřují na všechny případy přírůstku v širším slova smyslu, pravděpodobně proto, že chtějí jednotnou definicí odůvodnit zahrnutí *commixtio*, *confusio*, *specificatio*, *fructus* a *accessio* pod jeden všeobjímající pojem přírůstku v širším slova smyslu.¹³ Na smísení a slití je pak touto logikou nahlíženo jako na spojení fyzických částeczek dvou látek do jednoho proměnného celku, zpracování je zase představováno jako spojení materie s formou, která dá látce nový tvar.

Pro přírůstek je charakteristické, že k nabytí vlastnického práva dochází bez právního jednání. Pokud by se například vlastníci dvou kapalin dohodli na jejich slití nebo by vlastník materie zadal řemeslníkovi její zpracování, není již možné mluvit o originárních způsobech nabývání vlastnictví, nýbrž o převodech derivativních založených dvoustranným právním jednáním, případně o zachování vlastnického práva k věci beze změny. Při nabývání věcí ničích přivlastněním se zase předmět vlastnictví rozšiřuje jednostranným právním jednáním. Prostřednictvím stručné definice pak charakter přírůstku shrnovalo ustanovení § 404 ABGB: „Přírůstkem se nazývá vše, co z věci povstane nebo nově k ní přibude, nebyvši vlastníkovi od někoho jiného odevzdáno...“ Na jeho základě je vhodné zdůraznit, že se přírůstkem nerozumí výhradně hmotné rozšíření věci, nahlíží na něj jako na jakékoli rozšíření předmětu vlastnictví z hlediska právního, nebylo-li právně jednáno.¹⁴

Na druhou stranu, pojetí přírůstku v širším slova smyslu se sebou nese i některé problémy, pochybnosti a interpretační obtíže. Předně je třeba podotknout, že soustředění zákonodárce na přírůstek v širším slova smyslu při přípravě OZ 2012 odvedlo pozornost od přírůstku *stricto sensu*, důsledkem je absence úpravy akcese movitých věcí. Text

---

¹² ZEILLER, F. von. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der oesterreichischen Monarchie. Zweiter Band. Erste Abteilung.* Wien und Triest: Geistinger, 1812, s. 190.

¹³ HÖPFNER, L. J. F. *Theoretisch-practischer Commentar über die Heineccischen Institutionen nach deren neuesten Ausgabe.* Frankfurt am Main: Barrentrap, 1818, s. 233.

¹⁴ SKŘEJPEK, M.; BĚLOVSKÝ, P.; ŠEJDL, J.; FALADA, D. *Římské právo v občanském zákoníku. Věcná práva. Komentář a prameny.* Praha: Auditorium, 2017, s. 132–135.

občanského zákoníku na ni vůbec nepamatuje, pouze z důvodové zprávy nepřímo vyplývá, že se na tyto situace mají analogicky aplikovat pravidla pro zpracování.¹⁵ Zůstává ovšem otázkou, jak s neurčitým hledáním analogií vyrovná aplikační praxe. Dalším problematickým jevem je směšování pojmů plodu a přírůstku. Římskoprávní prameny mezi nimi odlišují a zdůrazňují, že jejich povaha je podstatně rozdílná. Zatímco plod je samostatnou věcí v právním slova smyslu, přírůstek je součástí věci.¹⁶ Plod se od plodonosné věci oddělil a nově vznikl, přírůstek se k hlavní věci naopak připojil a přestal samostatně existovat. OZ 2012 nevyužil možnosti sjednotit terminologii a odlišit od sebe jednotlivé pojmy, navazuje spíše na období před rokem 2014, tedy před nabytím účinnosti kodexu, pro nějž byla charakteristická nejednotná a místy matoucí interpretace těchto pojmů. A tak se stalo, že přirozené plody v § 1066 a plody zvířat v § 1073 tvoří podmnožinu přirozeného přírůstku. Ustanovení § 1072, které pak zjevně cílí na plody movitých věcí, což vyplývá ze zařazení pod přirozený přírůstek, k němuž nedochází lidskou činností spočívající například ve spojení věcí, a také z komentářové literatury,¹⁷ vůbec slovo plod neobsahuje a pracuje pouze s pojmem přírůstku.

Není jasné, kde má pojetí přírůstku v širším slova smyslu svůj původ a odkud OZ 2012, respektive ABGB, čerpá v systematizaci originárních způsobů nabývání vlastnického práva inspiraci. Literatura bohužel odpověď neposkytuje a společně s důvodovou zprávou se omezuje na lakonické konstatování, že přírůstek a jeho dělení na přirozený, umělý a smíšený, je koncepcí již tradiční.¹⁸ OZ 2012 ani důvodová zpráva ostatně neposkytují ani samotnou definici přírůstku, při jeho výkladu je nutno vycházet z konkrétních ustanovení OZ 2012 a z ABGB, který pojem v ustanovení § 404 obecně vymezoval.

Přístup zvolený v OZ 2012 však není v žádném případě ojedinělý. Jak bylo již zmíněno, přírůstek v širším slova smyslu znal ABGB, stejně jako § 405–421 návrhu

---

¹⁵ ELIÁŠ, K. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 465.

¹⁶ DOSTALÍK, P. *Judikatura nejvyššího soudu z pohledu Digest císaře Justiniána na příkladu přírůstku, užitku a plodu*. [online]. [citováno 2. března 2018]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2017/PV1B33/um/Clanek_Plody_prirustky_uzitky.pdf?lang=cs. Rozdíl mezi plodem a přírůstkem, kriticky k pojetí ABGB, zdůrazňuje KIRCHSTETTER, L. von. *Commentar zum österreichischen Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche mit vorzüglicher Berücksichtigung des gemeinen deutschen Privatrechts*. Zweite durchgesehene und verbesserte Auflage. Leipzig und Wien: Brockhaus, 1872, s. 204.

¹⁷ SPÁČIL, J. a kol., *op. cit.*, s. 289.

¹⁸ ELIÁŠ, K., *op. cit.*, s. 465; SPÁČIL, J. a kol., *op. cit.*, s. 282.

subkomitétu pro revisi občanského zákoníku, § 316–328 návrhu superrevizní komise z roku 1931 a § 174–186 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Pozornost vzbuzuje Haličský občanský zákoník platný od roku 1797, pomyslný předchůdce ABGB, který se přírůstkem věnuje v ustanoveních § 133–154 druhé části. Ačkoli z porovnání s ABGB vyplývá, že přírůstek na přelomu 18. a 19. století zjevně nepatřil mezi kontroverzní témata, neboť se pravidla i zvolená systematika obou zákoníků až na pár formulačních odchylek neliší, rozchází se v tom nejpodstatnějším – označení přírůstku samotného. Zatímco ABGB obsahuje v nadpisu i § 404 výraz „Zuwachs“, Haličský občanský zákoník používá důsledně spojení „Anwachs und Zuwachs“: „Anwachs und Zuwachs heißt alles, was aus einer beweglichen oder unbeweglichen Sache neu entsteht, oder neu zu derselben kommt, ohne daß es dem Eigenthümer von jemand Anderen übergeben worden ist. Anwachs und Zuwachs, sie mögen durch Natur, oder durch Kunst, oder durch beyde zugleich bewirkt werden...“¹⁹ Přestože v českém jazyce nelze mezi slovy „Anwachs“ a „Zuwachs“ spolehlivě zachytit významový rozdíl a nejvhodnějším překladem se v obou případech jeví být „přírůstek“, existuje jemná odlišnost v jejich obsahu. První vyjadřuje vzrůst a narůstání, druhé naopak spíše přirůstání a srůstání. V kontextu výše uvedeného se zdá, že právě obě slova společně vhodněji reflektují obsah přírůstku v širším slova smyslu a citovanou definici přírůstku, ať už v Haličském občanském zákoníku, nebo v ABGB, neboť vyjadřují, že se přírůstkem nazývá jak to, co z věci nově vzejde, tak to, co k ní zvnějšku přibude. Vynechání slova „Anwachs“ v ABGB pak lze hodnotit spíše jako nešťastné, byť jde pouze posuzování použité terminologie bez vazby na obsah právních norem, protože se tak opomíjí nabývání plodů jako jedna oblast široce vymezeného způsobu nabývání vlastnického práva přírůstkem.

Práce na kodifikaci občanského práva na území dnešní České republiky však začaly ještě dříve, v první polovině 18. století, a zdá se, že koncept přírůstku v širším slova smyslu byl i v této době mezi civilisty obecně rozšířen. Dokladuje to *Codex Theresianus*, návrh občanského zákoníku z roku 1766, s jehož podobou však císařovna

---

¹⁹ Westgalizisches Gesetzbuch von 1797 (JGS 337), § 133–134, část 2: „Přírůstkem se nazývá vše, co z movité nebo nemovité věci nově vzejde nebo nově k ní přibude, aniž to bylo vlastníkovu od někoho jiného odevzdáno. Přírůstek nastává prostřednictvím přírody, uměle nebo obojím zároveň...“ Použití tohoto slovního spojení v němčině nebylo neobvyklé, viz německé vydání PUFENDORF, S. von. *Acht Bücher vom Natur- und Völcker-Rechte*. Frankfurt am Mein: Knochen, 1711, s. 931.

Marie Terezie nesouhlasila a vrátila jej k přepracování.²⁰ Přírůstků věnuje 5. hlavu 2. dílu, rozděluje jej na přirozený, umělý a smíšený, pod tento pojem zahrnuje změny nemovitostí působením vodního toku, sázení, setí, zpracování, spojení věcí, smísení, slítí, stavbu, popsání a malování. Zajímavý je přístup kodexu k nabývání plodů, relevantní právní úprava je rozdělena mezi počátek a konec 5. hlavy. Její úvod pojednává o nabytí mláďat zvířat, jež jsou společně s nabýváním pozemků působením vodního toku pokládána za přirozený přírůstek. Naopak pod § 16 na úplném závěru 5. hlavy byly zařazeny normy upravující nabývání plodů držitelem v dobré víře. Nabývání plodů vlastníkem plodonosné věci je zde zmíněno jen okrajově, protože bylo chápáno spíše jako jeden z přirozených projevů vlastnického práva. § 16 je sice formálně zahrnut mezi přírůstek, nicméně, stojí mimo systém dělení na přírůstek přirozený, umělý a smíšený, což naznačuje, že si tvůrci zákoníku byli vědomi specifik nabývání plodů oproti ostatním druhům přírůstku.

Srovnání s civilními kodexy v zahraničí ukazuje alternativní náhledy na systematiku nabývání vlastnického práva přírůstkem. Francouzský Code Civil²¹ se OZ 2012 podobá, ale ne zcela. Jako zvláštní skupinu vyčleňuje v 1. kapitole 2. titulu 2. knihy nabývání plodů, následující kapitola se pak zaměřuje na přírůstek, jehož právní úprava je rozdělena do dvou částí podle toho, zda se týká movitých nebo nemovitých věcí. Materiálně obsahuje zvláštní normy pro různé okolnosti zpracování, smísení, slítí a přírůstku v užším slova smyslu, všechny tyto způsoby nabývání však francouzský občanský zákoník nahlíží jako druhy širěji pojatého přírůstku. Také zde je tedy patrná principiální odlišnost mezi postupy vedoucími ke spojování věcí a produkcí plodů oddělovaných od plodonosné věci.

S podobným přístupem se lze setkat i během historického vývoje občanského práva na území Německa. Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten, kodex pruského zemského práva z roku 1794, po formální stránce obsahuje koncept přírůstku v širším slova smyslu, když do takto nadepsané 6. části 9. titulu 1. dílu zahrnuje právní úpravu zpracování, smísení a slítí, nabývání plodů i akcese. Je zajímavé, že podobně jako

---

²⁰ *Codex Theresianus, herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von Dr. Philipp Harras Ritter von Harrasowsky, II. Band.* Wien: Carl Herold's Sohn, 1884. Cf MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945.* 3. přepracované vydání. Praha: Linde, 2005, s. 201.

²¹ Code Civil. *Légifrance, service public de la diffusion du droit* [online]. [citováno 20. dubna 2019]. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>.

Haličský občanský zákoník i tvůrci pruského kodexu použili slovní spojení „Anwachs und Zuwachs“. Pozornost si nicméně zaslouží úvodní paragrafy 6. části, které nejprve definují pojem plodu, stanoví pravidla pro jeho nabytí, a poté vymezují pojem přírůstku: „Vermehrungen und Verbesserungen einer Sache, die, es sey durch Natur oder Kunst, von außen her bewirkt worden, heißen An- und Zuwüchse.“²² Za přírůstky je zde označeno jak rozšíření věci, tak její zlepšení zpracováním, obojí se však musí odehrávat vnějším působením. Jelikož plody produkuje věc ze sebe, nikoli na základě vnějších zásahů, je nutné dovodit, že definici přírůstku nenaplňují a tvoří zvláštní kategorii. To lze ostatně potvrdit i systematickým výkladem s ohledem na řazení jednotlivých ustanovení. Na úrovni nadpisů tedy pruská kodifikace přírůstek v širším slova smyslu zdánlivě zná, zákonné definice na druhou stranu z této množiny vyčleňují nabývání plodů jako zvláštní případ.

Oproti tomu bavorský *Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis*²³ z roku 1756 tento rozdíl nečiní a v § 9 3. kapitoly 2. části výslovně zahrnuje zpracování, smísení, slítí, nabytí plodů i nejrůznější druhy spojení věcí pod jednotný pojem přírůstku v širším slova smyslu, který dokonce označuje přímo latinským pojmem *accessio*. Ostatně, pro bavorský kodex je příznačné časté používání latinské terminologie, jež byla vkládána do jinak německy psaného textu.

Účinný BGB²⁴ nenásleduje systematikou originárních způsobů nabývání vlastnického práva ani jednoho ze svých pomyslných předchůdců a pojem přírůstku („Anwachs“ nebo „Zuwachs“) s výjimkou pravidel o dědickém právu vůbec neobsahuje. Ustanovení § 946 a následující upravují různé případy zpracování, smísení, slítí a přírůstku v užším slova smyslu, a ačkoli jsou zařazeny do společného podtitulu, děje se tak pouze z logické souvislosti. Nelze dojít k závěru, že by měl zákonodárce v úmyslu konstruovat pojem přírůstku v širším slova smyslu, neboť žádný souhrnný pojem v textu kodexu nedefinuje, a i ze zmíněného podtitulu nadepsaného „Verbindung, Vermischung,

---

²² Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten, § 222 6. části 9. titulu 1. dílu: „Zvětšení a zlepšení věci, které, ať už přirozeně nebo uměle, je zapříčiněno zvnějšku, se nazývá přírůstek.“ *Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten, Teil 1, Band 1*. Berlin: J. Guttentag, 1852.

²³ *Das Bayerische Landrecht, Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis vom Jahre 1756 in seiner heutigen Geltung*. München: J. Schweißer Verlag, 1894.

²⁴ Bürgerliches Gesetzbuch. *Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz* [online]. [citováno 23. března 2019]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>.

Verarbeitung“²⁵ vyplývá, že zahrnuje více různých způsobů nabývání vlastnického práva, které se nesnaží unifikovat. Plodům se pak BGB věnuje v následujícím podtitulu počínajícím ustanovením § 953, vedle nich však zároveň upravuje vlastnictví k odděleným částem věci, jež za plody nelze považovat.

---

²⁵ „Spojení, smísení, zpracování“.

2. Nabytí vlastnictví přírůstkem

Výrazem *accessio* (přírůstek) označuje teorie římského práva originární způsob nabývání vlastnictví spojením dvou samostatných věcí dohromady, čímž jedna z nich ztrácí svou samostatnost a stává se trvalou součástí věci druhé.²⁶ Tento postup lze vlastně označit za protiklad nabývání vlastnického práva k plodům, kdy je naopak od plodonosné věci oddělována nově vznikající věc v právním slova smyslu, tedy plod, jež originárním nebo derivativním způsobem nabyde některá z oprávněných osob podle podrobněji specifikovaných pravidel. Jestliže došlo k akcesi bez dohody vlastníků dotčených věcí, je také úkolem práva stanovit, komu bude náležet nově vytvořený celek.

Protože se prameny věnovaly celé paletě případů zahrnutých do množiny akcese ve smyslu římského práva, je praktické je rozdělit do tří tematických skupin – přírůstek pozemku působením vodního toku, spojení movitých věcí, spojení movité a nemovité věci.

2.1 Přírůstek pozemku působením vodního toku

První množinu případů charakterizuje, že k akcesi dochází působením neovladatelných přírodních sil, konkrétně vody. Jejím důsledkem je rozšíření výměry pozemku, respektive rozšíření plochy, která vlastníkovu pobřežního pozemku náleží. S výjimkou strže přírůstek tvořily věci nemající vlastníka (nebo alespoň nemající vlastníka dohledatelného), nebylo proto nutné zabývat se otázkou majetkového vyrovnání vlastníka nového a původního. O nabytí vlastnictví přírůstkem se však jednalo pouze za předpokladu, že pobřežní pozemky měly povahu *ager arcifinus*, tedy, že jejich hranice nebyly přesně vyměřeny, ale ohraničovaly je jen přirozené meze, mezi něž pochopitelně patřily i řeky.²⁷ Římské právo vycházelo z představy, že takové pobřežní pozemky by mohly přirozeně pokračovat do řečiště, nebránila-li by tomu existence řeky jako *res extra commercium*.²⁸ Nicméně, pokud řeka z části svého koryta ustoupila, ať už v důsledku

---

²⁶ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M., *op. cit.*, s. 180.

²⁷ Opakem byl *ager limitatus*, pozemek přesně vymezený zeměměřiči. Viz D. 41.1.16 (Florentinus *lib. 6 inst.*); D. 43.12.1.7 (Ulpianus *lib. 68 ad ed.*). Viz HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: Otto, 1910, s. 304, 375–376.

²⁸ ARNDTS, C. L. *Učební kniha Pandekt, I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 257.

změny toku nebo rozšířením břehu náplavou, překážka zmizela a nová půda konečně připadla vlastníkovi pobřežního pozemku. Dále se zde, vedle pro přírůstek typického principu *accessio cedit principali*, projevila zásada *cuius periculum, eius commodum*.²⁹ Vlastnictví měl podle ní jako příjemnou výhodu nabýt ten, kdo byl zároveň vystavován permanentnímu riziku. Vlastník pobřežního pozemku si totiž nikdy nemohl být jistý, zda se předmět jeho práva bude důsledkem působení vody zvětšovat nebo zmenšovat. Není divu, že pro původně agrární římskou společnost představovaly změny výměry pozemků vysoce významnou otázku a soustřeďovaly značnou pozornost. Z pramenů lze vyčlenit čtyři typové situace, které obvykle nastávaly, a jež si zasloužily zvláštní právní úpravu. Byly jimi *alluvio*, *avulsio*, *alveus derelictus* a *insula in flumine nata*.

2.1.1 *Alluvio, avulsio*

Alluvio označovalo nabytí vlastnictví půdy, která byla řekou pomalu naplavena na pobřežní pozemek, v důsledku čehož se zvětšila jeho výměra:

*Praeterea quod per alluvionem agro nostro flumen adicit, iure gentium nobis acquiritur. per alluvionem autem id videtur adici, quod ita paulatim adicitur, ut intellegere non possimus, quantum quoquo momento temporis adiciatur.*³⁰

Gaius i justiniánské Instituce shodně zdůrazňovali, že naplaveninou se rozuměl jen materiál, který se na břehu řeky usazoval pozvolna a dlouhodobě, stanovili zároveň jednoznačné pravidlo, že nově nanesenou půdu nabýval vlastník pozemku, a to postupně ke každé částě v okamžiku, kdy ji voda přinesla. Z pramenů dále vyplývá, že se nabývání vlastnictví omezovalo pouze na břehy řek. O naplaveninu nešlo, rozšiřoval-li se pozemek v důsledku kolísání hladiny jezer nebo vodních nádrží.³¹ Vlastnictví se tím neměnilo, neboť bylo očekáváno brzké navrácení výšky vody do původního stavu.

---

²⁹ DAJCZAK, W.; GIARO, T.; BÉRIER, F. L. DE; DOSTALÍK, P. *Právo římské: základy soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 211.

³⁰ D. 41.1.7.1 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*): „Navíc, to co vlivem naplavení řeka k našemu pozemku přidá, právem národů se stává naše. Naplaveninou se tedy rozumí to, co je přidáváno tak pomalu, že si ani nemůžeme všimnout množství, které nám v daném okamžiku bylo naplaveno.“ Překlady fragmentů D. 41.1.7.1 a D. 41.1.7.2 jsou převzaty z publikace SKŘEJPEK, M.; BĚLOVSKÝ, P.; ŠEJDL, J.; FALADA, D., *op. cit.*, s. 131. Téměř totožně viz *Inst. Iust.* 2.1.20; *Gai. Inst.* 2.70.

³¹ D. 41.1.12.pr. (Callistratus *lib. 2 inst.*): *Lacus et stagna licet interdum crescant, interdum exarescant, suos tamen terminos retinent ideoque in his ius alluvionis non agnoscitur.* „Ačkoli jezera a rybníky někdy

Avulsio, neboli strž, odkazovalo na situaci, kdy silný proud vody v řece odtrhl kus půdy a připlavil ji k jinému pozemku. V římském právu se stavělo do kontrastu k naplavenině, protože byla dílem okamžiku a, což je podstatnější, nepůsobila změnu vlastnictví. Stržená zemina náležela nadále původnímu vlastníkovi, který ji mohl vindikovat:

*Itaque si flumen partem aliquam ex tuo praedio resdicerit et ad meum praedium pertulerit, haec pars tua manet.*³²

Zatímco Gaiovy Instituce tímto skončily, Digesta i justiniánské Instituce obsahují dodatek, kterým uvedené pravidlo relativizovaly. Jestliže totiž vodou přinesená půda zůstala na novém místě tak dlouho, že stromy z ní vyrůstající zakořenily do pobřežního pozemku, měla připadnout vlastníkovi tohoto pozemku:

*...plane si longiore tempore fundo meo haeserit arboresque, quas secum traxerit, in meum fundum radices egerint, ex eo tempore videtur meo fundo adquisita esse.*³³

Ostatně, obdobné kritérium se uplatnilo i v případě sesuvu půdy. Zeminu získal vlastník pozemku, na němž se zastavila, pokud s ním srostla, usadila se, stejně tak sesuvem přemístěný strom nabyt jedině, zapustil-li do pozemku kořeny.³⁴ Zatímco naplavenina působila rozšíření vlastnictví o věc, která pravděpodobně nikomu dosud nepatřila, strž, byť po uplynutí delší doby, měla za následek ztrátu vlastnictví původního vlastníka vodou odnesené půdy. Nabízela by se proto úvaha kompenzovat původnímu vlastníkovi jeho ztrátu a poskytnout mu náhradu škody. Prameny římského práva ale takovou možnost nepřipouštěly. Nepodal-li včas reivindikační žalobu, neměl žádný jiný prostředek k dosažení náhrady.³⁵

---

zvětší své rozměry, a někdy vyschnou, stále si drží své hranice, a proto v jejich případě není připuštěno právo alluvia.“

³² *Gai. Inst.* 2.71: „Urve-li tedy řeka nějaký kus tvého pozemku a připlaví jej k mému, zůstane tento kus tvůj.“

³³ *D.* 41.1.7.2 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*): „...jestliže však tato část zůstane delší dobu spojena s mým pozemkem a stromy z této části zakořenily do mého pozemku, má se za to, že od tohoto okamžiku se stává součástí mého pozemku.“ Téměř totožně viz *Inst. Inst.* 2.1.21.

³⁴ *D.* 39.2.9.2 (*Ulpianus lib. 53 ad ed.*).

³⁵ ARNDTS, C. L., *op. cit.*, s. 256.

2.1.2 Naplavenina a strž v novodobém právu

V ustanoveních novodobých občanských zákoníků platných na území dnešní České republiky, která se týkala naplaveniny a strže, je vliv římského práva na první pohled jasný, jak ve struktuře, tak v obsahu. ABGB římskoprávní normy téměř bezvýjimečně přejal v § 411 a § 412, které byly v rámci systematizace zařazeny mezi přirozený přírůstek, protože se předmět vlastnictví rozšiřoval působením přírodních sil. Ustanovení § 411 upravovalo problematiku naplaveniny: „Země, kterou voda znenáhla naplaví na břeh, náleží vlastníkovu břehu.“ K nabytí vlastnického práva docházelo *ipso facto* bez projevu vůle vlastníka pobřežního pozemku, omezovalo se ovšem jen na přirozeně tekoucí vodu, vyloučeny byly rybníky a jezera.³⁶

Do protikladu k naplavenině se stavěla strž, již se věnoval § 412: „Byl-li však značný kus země návaem řeky vržen na cizí břeh, pozbude k němu dřívější držitel svého vlastnického práva jen tehdy, když ho do roka nevykoná.“ Podobně jako ve starověkém Římě byla stržená půda ponechána jejímu původnímu vlastníkovu, kritérium srůstu s cizím pobřežním pozemkem však bylo nahrazeno prekluzivní lhůtou o délce jednoho roku. Po tuto dobu mohl vlastník zeminy vykonat své právo, tedy dát jej najevo, například strž obhospodařovat, odstranit nebo žádat její vyznačení v katastrální mapě.³⁷

Při přípravách nového občanského zákoníku v průběhu první republiky byly § 411 a § 412 ABGB přežaty beze změn do návrhu subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1923, dokonce pod stejnými čísly paragrafů.³⁸ Návrh superrevisní komise z roku 1931³⁹ s nimi však již nepočítal s tím, že jejich tvorba nebyla v kompetenci komise. Stejný závěr zopakovala i důvodová zpráva vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937, který v čl. VI č. 2 uvozovacích předpisů obsahoval návrh na zachování relevantních ustanovení ABGB v platnosti do doby, než bude problematiku upravovat připravovaný vodní zákon.⁴⁰

---

³⁶ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 432–433.

³⁷ SEDLÁČEK, J. *Vlastnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 262. ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 434.

³⁸ STIEBER, M., *op. cit.*, s. 28, 87.

³⁹ *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl I. Text zákona. Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva*, s. 21, 127.

⁴⁰ Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.

OZ 1950 a OZ 1964 se touto tematikou výslovně nezabývaly. Právní věda se spíše přikláněla k závěru, že nabytí vlastnického práva k naplavenině a strži bylo lze odvozovat z obecně formulovaného ustanovení § 135a OZ 1964, který byl do zákoníku doplněn s účinností od 1. ledna 1992: „Vlastníku věci náleží i přírůstky věci, i když byly odděleny od věci hlavní.“ V případě strže se pak spíše vlivem historické literatury než samotného textu kodexu mělo brát v úvahu, zda bylo ještě možné masu zeminy identifikovat a oddělit.⁴¹ Objevil se ale také názor, že od konce účinnosti ABGB nepřicházely tyto varianty v úvahu.⁴²

Nejasnosti rozptýlil až OZ 2012, který převzal téměř doslovně ustanovení ABGB. Ustanovení § 1068 OZ 2012 lze chápat jako protějšek § 411 ABGB: „Zemina naplavená poznenáhla na břeh náleží vlastníkovu pobřežního pozemku. To platí i o přírůstcích vzniklých působením větru nebo jiných přírodních sil.“ Nicméně, v druhé větě OZ 2012 zachází o krok dále a stanoví analogické uplatnění této normy také na půdu pozvolna usazovanou jiným způsobem. Ustanovení § 1069 OZ 2012 pak přejímá obsah § 412 ABGB: „Velká a rozeznatelná část pozemku, kterou vodní tok odplaví k jinému břehu, se stává součástí pobřežního pozemku, pokud původní vlastník k odplavenému pozemku neuplatní své právo po dobu jednoho roku.“ Také se odchyluje od řešení nabídnutého římskoprávními prameny a okamžik nabytí vlastnického práva ke stržené zemině odvozuje od uplynutí prekluzivní lhůty. Je na jejím vlastníkovu, zda během jednoho roku uplatní své právo tím, že podá reivindikační žalobu.⁴³ Uplatněním práva se již nerozumí činnosti, které příkladmo uváděla prvorepubliková literatura.⁴⁴

---

⁴¹ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 783–785. PETR, B. *Nabývání vlastnictví originárním způsobem.* Praha: C. H. Beck, 2011, s. 33.

⁴² BAUDYŠ, P. *Katastr a nemovitosti.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 147–149. Cf MALÁROVÁ, L. Š. „Insula in flumine nata“ v novém občanském zákoníku a předchozích občanskoprávních úpravách. In: STLOUKALOVÁ, K. (ed.). *Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015, s. 114.

⁴³ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář, svazek III.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 197.

⁴⁴ Cf MALÁROVÁ, L. Š. Právní režim naplaveniny a strže v současném českém právu. In: VOJÁČEK, L.; TAUCHEN, J. (eds.). *III. Česko-slovenské právněhistorické setkání doktorandů a postdoktorandů: sborník z konference.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 321.

2.1.3 *Alveus derelictus*

Dále bylo třeba určit, kdo nabyde vlastnictví řečiště (*alveus derelictus*), které veřejná řeka (*flumen publicum*) trvale opustila. Přestalo tím pádem sloužit obecnému užívání a mít charakter *rei publicae*, absence veřejného zájmu pak umožnila, aby připadlo do soukromého vlastnictví.⁴⁵ Gaius citovaný v Digestech i justiniánské Instituce se shodli na pravidlu, že vodou odhalenou půdu si rozdělili vlastníci pobřežních pozemků ve vzdálenosti do středu řečiště podle jejich šíře:

*Quodsi naturali alveo in universum derelicto alia parte fluere coeperit, prior quidem alveus eorum est, qui prope ripam eius praedia possident, pro modo scilicet latitudinis cuiusque agri, quae latitudo prope ripam sit...*⁴⁶

Prameny explicitně myslely i na situaci, kdy se řeka po čase vrátila do původního koryta, a zůstaly konsistentní ve výše citovaném pravidlu. Pokud řeka opustila relativně nové řečiště a obnovila původní tok, také vlastnictví nového a toho času již vyschlého řečiště nabývali vlastníci pobřežních pozemků bez ohledu na to, komu půda náležela před zaplavením řekou.⁴⁷ Vznik vodního toku totiž působil zánik vlastnictví a po opuštění řečiště vznikalo vlastnictví nově, originárním způsobem. Gaius zmínil, že se toto pravidlo aplikovalo i na pozemek, který se načas stal v celé své výměře součástí vodního toku. Poté, co řeka opustila své nové koryto, připadl vlastníkům pobřežních pozemků. Původní vlastník pozemku v řečišti své právo neobnovil ani k jeho části, protože, byl-li zaplaven celý, nevlastnil žádný pobřežní pozemek, z něhož by se nabytí vlastnictví po ústupu řeky dalo odvodit.⁴⁸ Neblahé důsledky pro původního vlastníka pozemku v řečišti justiniánští

---

⁴⁵ D. 41.1.30.1 (Pomponius *lib. 34 ad sab.*): *...et ideo cum exsiccatus esset alveus, proximorum fit, quia iam populus eo non utitur.* „...a proto, když by řečiště vyschlo, případně nejbližším [vlastníkům pozemků], neboť jej lid již neužívá.“ Cf HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 299–300.

⁴⁶ *Inst. Iust.* 2.1.23: „Jestliže však řeka opustila své přirozené koryto a začala téci jiným směrem, náleží opuštěné koryto řeky těm, jejichž pozemky leží na břehu, a to v poměru šířky, kterou má každý pozemek ležící na břehu...“ Viz D. 41.1.7.5 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*).

⁴⁷ *Inst. Iust.* 2.1.23: *...novus autem alveus eius iuris esse incipit, cuius et ipsum flumen, id est publicus. quodsi post aliquod tempus ad priorem alveum reversum fuerit flumen, rursus novus alveus eorum esse incipit, qui prope ripam eius praedia possident.* „...nové koryto je pak podřízeno stejnému právnímu režimu jako řeka samotná a je proto věcí veřejnou. Pokud se řeka po určité době navrátí do svého původního koryta, patří ono nové koryto opět těm, kteří drží pozemky na jejím břehu.“ Viz D. 41.1.7.5 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*).

⁴⁸ D. 41.1.7.5 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*): *...cuius tamen totum agrum novus alveus occupaverit, licet ad priorem alveum reversum fuerit flumen, non tamen is, cuius is ager fuerat, stricta ratione quicquam in eo alveo habere potest, quia et ille ager qui fuerat desiit esse amissa propria forma et, quia vicinum praedium nullum habet, non potest ratione vicinitatis ullam partem in eo alveo habere: sed vix est, ut id optineat.* „...ten pak, jehož celé pole zabralo nové řečiště, byť se řeka vrátila do starého koryta, nemůže si striktně

kompilátoři pokládali za natolik nespravedlivé, že v citovaném fragmentu naznačili možnost odchýlit se od této normy.⁴⁹ Nicméně, nabytí či ztráta vlastnictví nastávala výhradně při změně vodního toku, která měla trvalejší charakter. Nevyžadovalo se sice, aby řeka nové koryto již nikdy neopustila, což by byla velice nepředvídatelná podmínka, na druhou stranu, výše zmíněné normy se nevztahovaly na krátkodobé záplavy. Při nich si vlastník zatopeného pozemku vlastnictví zachoval, protože si na něm vodní tok striktně vzato nevytvořil své řečiště, nezměnil charakter pozemku, ale jen se na něj dočasně rozlil:

*Alia sane causa est, si cuius totus ager inundatus fuerit. neque enim inundatio speciem fundi commutat et ob id, si recesserit aqua, palam est eum fundum eius manere, cuius et fuit.*⁵⁰

Není však zcela jasné, jaká byla povaha pozemku po dobu záplav (*inundatio*). Ulpianus na něj nahlížel jako na *res privata*, protože se ani na chvíli nestal skutečnou součástí vodního toku.⁵¹ Pomponius sice vyvozoval stejné důsledky, tedy že po opadnutí vody pozemek náležel původnímu vlastníkov, během zaplavení nicméně pozemek považoval za integrální součást řečiště, a proto také za *res publica*, kterou vlastník dočasně pozbyl.⁵² To, že se v Digestech nacházejí fragmenty, které, byť v souvislosti se záplavami, výslovně hovoří o tom, že pozemek plnil funkci řečiště, a zároveň jej po opadnutí vody navracely původnímu vlastníkov, lze vnímat jako další důsledek interpolací.⁵³ Stejně jako v pozměněném Gaiově fragmentu o pozemku, který byl načas celý zaplaven řekou,⁵⁴ tak i zde mohla kompilační komise trvalou ztrátu vlastnictví dočasně zaplaveného pozemku vnímat jako nepatřičnou nespravedlnost.

---

vzato činit žádný nárok na takové řečiště, protože onen pozemek přestal ztrátou vlastní formy náležet tomu, čím byl, a protože nevlastní žádný sousední pozemek, nemůže mít na základě sousední polohy nějakou část toho řečiště; ale stěží se to dodržuje.“

⁴⁹ BONFANTE, P. *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*. Roma: Attilio Sampaolesi, 1926, s. 123. Cf LEVY, E.; RABEL, E. *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur, Tomus III*. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1935, sloupce 160–161.

⁵⁰ *Inst. Iust.* 2.1.24: „Stejná situace nastane, jestliže je zcela zaplavena něčí půda. Záplava totiž vlastnost pozemku nemění; je zřejmé, že až voda opadne, tak pozemek zůstane ve vlastnictví toho, komu náležel předtím.“ Viz D. 41.1.7.6 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*).

⁵¹ D. 43.12.1.9 (*Ulpianus lib. 68 ad ed.*).

⁵² D. 7.4.23 (*Pomponius lib. 26 ad q. muc.*); D. 41.1.30.3 (*Pomponius lib. 34 ad sab.*): *...sicuti hic fundus, cum alveus fluminis factus esset, fuisset publicus, ita nunc privatus eius esse debet, cuius antea fuit.* „...jako byl tento pozemek veřejným, když bylo vytvořeno koryto řeky, tak teď musí být soukromý a náležet tomu, čím byl předtím.“

⁵³ KASER, M. *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht. ZSS RA.* 1947, č. 65, s. 230.

⁵⁴ D. 41.1.7.5 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*).

2.1.4 Opuštěné řečiště v novodobém právu

Normy římského práva našly svůj odraz v ustanovení § 410 ABGB, které předepisovalo, že opuštěné řečiště nabyli vlastníci pobřežních pozemků podle pravidel o nabývání ostrova (§ 407, viz níže).⁵⁵ Podmínkou bylo, aby šlo o trvalou změnu koryta vyvolanou působením přírodních sil, důsledky regulace vodních toků upravoval zvlášť vodní zákon.⁵⁶ Výrazný zvrat ovšem představovalo ustanovení § 409, které bylo do ABGB vloženo na Zeillerův návrh až v průběhu příprav⁵⁷ a chybělo i v Haličském občanském zákoníku platném od roku 1797, pomyslném předchůdci ABGB.⁵⁸ Předepisovalo speciální postup, který aplikaci § 410 v některých situacích ovlivnil nebo i vyloučil: „Opustí-li voda své řečiště, mají především držitelé pozemků, kteří novým tokem vody škodu berou, právo, aby se jim z opuštěného řečiště nebo z jeho ceny dala náhrada.“⁵⁹

Toto ustanovení mělo za cíl zohlednit tíživou situaci lidí, jimž změna toku způsobila škodu, přineslo však spíše interpretační potíže, na čemž se průřezově shodovala dobová literatura. Předně nebylo jasné, kdo přesně měl na slibovanou náhradu nárok, zda výhradně vlastníci zatopených pozemků, nebo také nepřímo postižení, jejichž pozemky v důsledku opuštění řečiště začaly například vysychat. Zákoník nespécifikoval, kdy měla být dána náhrada z ceny opuštěného vodního koryta, a kdy jeho část skutečně nabyli, ani to, zda šlo o spoluvlastnictví *pro indiviso* či výlučné vlastnictví k vymezené části řečiště.⁶⁰ Pro hodnocení vztahu obou ustanovení ABGB platilo, že pokud řečiště vyschlo bez toho, aby vzniklo nové koryto a aby tím někomu vznikla škoda, k § 409 se nepřihlíželo. V opačné situaci se pak lze přiklonit k výkladu, že § 409 měl přednost před § 410.⁶¹ Nepřesahovala-li tedy hodnota opuštěného řečiště hodnotu zaplavených pozemků, přiznávalo se právo na odškodnění primárně vlastníkům pozemků, které stály

---

⁵⁵ § 410: „Kromě případu takového odškodnění patří opuštěné řečiště hraničícím držitelům břehů, jakož je nařízeno o vzniklém ostrově.“

⁵⁶ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 431–432.

⁵⁷ KLANG, H. *Kommentar zum allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Erster Band, zweiter Halbband, §§ 353 bis 530*. Wien: Österreichische Staatsdruckerei, 1933, s. 133–134.

⁵⁸ Westgalizisches Gesetzbuch von 1797 (JGS 337), § 137–139, část 2.

⁵⁹ § 409 ABGB.

⁶⁰ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 429–431. SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 257–258. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské II. Práva věcná*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 198–199. KLANG, H., *op. cit.*, s. 133–134.

⁶¹ Tento názor zastává KRČMÁŘ, J., *op. cit.*, s. 198–199. Obě varianty vztahu připouští ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 429–431.

v cestě novému toku. Teprve jestliže byla hodnota opuštěného řečiště větší, přicházelo v úvahu, aby jeho části nabyli vedle poškozených i vlastníci pobřežních pozemků podle § 410, respektive § 407.

Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1923 zachoval znění § 409 ABGB s ohledem na to, že obsahoval speciální předpis o náhradě škody, která se ukládala bez ohledu na zavinění.⁶² Ustanovení § 410 ABGB ale převzato nebylo. Stejně jako v případě naplaveniny a strže, ani normy týkající se změny vodního toku nebyly převzaty do návrhu superrevizní komise z roku 1931,⁶³ nepočítal s nimi ani vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937, který v důvodové zprávě k čl. VI č. 2 uvozovacích předpisů odkazoval na vodní zákon.⁶⁴ Po dobu platnosti OZ 1950 a OZ 1964 neexistovala zákonná opora pro změnu vlastníka řečiště v důsledku jeho opuštění vodním tokem, především proto, že jej povětšinou vlastnil stát a šlo by o způsob zužování státního majetku.⁶⁵

Alveus derelictus se do občanského zákoníku vrátil až roku 2012, nicméně, v jiné podobě. Stručný § 1071 OZ 2012 zní: „Vodní koryto vzniklé strží nebo v důsledku vzniku ostrova se stává vlastnictvím vlastníka původního koryta.“ Na toto ustanovení je ale třeba nahlížet s vědomím, že se problematice velice podrobně věnuje také veřejnoprávní úprava, konkrétně § 45 vodního zákona (č. 254/2001 Sb.), a sama důvodová zpráva k civilnímu kodexu uvádí, že jí nezamýšlí konkurovat. Podle vodního zákona je při změně toku řeky možné primárně žádat jeho navrácení, a to s finanční podporou státu. Neobnoví-li se původní stav, vlastníci původního i nového koryta si své pozemky mohou nechat vykoupit státem, případně žádat o odškodnění. Naplnil se tak vlastně záměr zákonodárce stanovit podmínky náhrady škody ve vodním zákoně a bylo by nadbytečné do občanského zákoníku přejímat jakoukoli obdobu § 409 ABGB.

---

⁶² STIEBER, M., *op. cit.*, s. 28, 87.

⁶³ *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevizní komise. Díl I. Text zákona. Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevizní komise. Díl II. Důvodová zpráva*, s. 21, 127.

⁶⁴ Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.

⁶⁵ BAUDYŠ, P., *op. cit.*, s. 240–246.

2.1.5 *Insula in flumine nata*

Insula in flumine nata je doslova ostrovem vzniklým ve veřejné řece, a i v tomto případě vyvstala ve starověkém Římě potřeba stanovit jeho vlastníka. Podobně jako u opuštěného řečiště se postupovalo s ohledem na střed vodního toku, rozlišovalo se dále, zda se ostrov zformoval blíže jednomu z břehů nebo přímo uprostřed řeky. Pakliže nastala první varianta, nabyl jej celý vlastník pozemku, který se naproti němu nacházel.⁶⁶ U druhé možnosti je hledání správné odpovědi značně obtížnější. Gaiovy Instituce, Digesta i justiniánské Instituce použily v textu, který od sebe vzájemně přejímaly, shodně výraz *communis est* připouštějící, že ostrov nabyli vlastníci odpovídajících pobřežních pozemků do spoluvlastnictví:

*...at in flumine nata, quod frequenter accidit, si quidem mediam partem fluminis teneat, communis est eorum, qui ab utraque parte fluminis prope ripam praedia possident, pro modo latitudinis cuiusque fundi, quae latitudo prope ripam sit...*⁶⁷

Velikost jednotlivých podílů (*partes pro indiviso*) pak měla určovat linie vedená středem řeky a šíře pobřežních pozemků. Nicméně, uvedenému závěru protiřečí Paulův fragment obsažený v Digestech:

*Inter eos, qui secundum unam ripam praedia habent, insula in flumine nata non pro indiviso communis fit, sed regionibus quoque divisis...*⁶⁸

Vyplývá z něj, že pokud ostrov ve své délce přiléhá k pozemkům vícero vlastníků na jednom břehu, nenabyli jej do spoluvlastnictví *pro indiviso*, nýbrž *pro diviso*, každý se stal výlučným vlastníkem části ostrova přesně vymezené šíří přiléhajícího pozemku. Ačkoli zmiňuje pouze rozdělení mezi vlastníky pozemků nacházejících se na stejném břehu, lze jeho obsah vztáhnout i na rozdělení ostrova mezi vlastníky pozemků

---

⁶⁶ *Inst. Iust.* 2.1.22: *...quodsi alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam praedia possident...* „...jestliže však leží ostrov blíže k jednomu břehu než ke druhému, pak se vlastníky stanou pouze ti, jejichž pozemky leží na bližším břehu...“ Viz D. 41.1.7.3 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*); *Gai. Inst.* 2.72.

⁶⁷ *Inst. Iust.* 2.1.22: „...pokud ostrov vznikne v řece, což se stává častěji, a pokud leží uprostřed řeky, je ve spoluvlastnictví těch, kteří drží pozemky na obou stranách řeky, a to v poměru k šířce řeky, na jejichž březích mají své pozemky...“ Viz D. 41.1.7.3 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*); *Gai. Inst.* 2.72. Cf D. 43.12.1.6 (*Ulpianus lib. 68 ad ed.*).

⁶⁸ D. 41.1.29 (*Paulus lib. 16 ad sab.*): „Těm, kteří mají pozemky podél jednoho břehu, nebude ostrov vzniklý v řece společným s ideálními podíly, ale rozdělený na části...“ Index interpolací neidentifikoval v předmětném fragmentu žádné změny. Viz LEVY, E.; RABEL, E., *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur, Tomus III*, sloupec 167.

umístěných na opačných březích. Literatura se na jednotné interpretaci neshoduje, velmi často se přesné formulaci, která by se k jednomu z řešení přiklonila, vyhýbá.⁶⁹

Uvedené ovšem neplatilo pro ostrov vzniklý v moři, který se považoval za *res nullius* vhodnou k okupaci,⁷⁰ pro ostrov plovoucí na hladině, tvořený například větvemi, jenž zůstával součástí řeky jako *rei publicae*,⁷¹ ani pro případ, kdy řeka změnou či rozvětvením svého toku oddělila část pozemku a ostrov z něj fakticky vytvořila. Posledně zmíněný ostrov nevznikl ze dna řeky, charakter této části pozemku zůstával stejný, byť jeho okolí prošlo proměnou, a proto se nezměnilo ani vlastnictví a ostrov nadále náležel původnímu vlastníkovvi.⁷² Pravidlo se také neuplatnilo u ostrova, který vznikl v řece, pokud hranice sousedících pozemků byly úředně změřeny (*ager limitatus*). I v takovém případě byl považován ostrov za *res nullius* a nabýt ho bylo lze pomocí institutu okupace.

Digesta se také věnovala možné kombinaci přírůstku vznikem ostrova a naplaveninou a popsala situaci, kdy se v řečišti nejprve zformoval ostrov, který by podle obvyklých pravidel připadl vlastníkovvi přilehlého pobřežního pozemku, ale následně se nánosy půdy rozšířil tak, že přesahoval buď před sousedící pozemky, nebo do poloviny řečiště bližší druhému břehu. Vystala pak otázka, zda bylo lze chápat celý popsany proces jako formování ostrova, a jestli jej zčásti nabyli i vlastníci okolních pozemků. Proculus na obojí odpověděl negativně, protože odděloval okamžik nabytí ostrova v původních proporcích a následných naplavenin:

*...flumen istud, in quo insulam contra frontem agri tui enatam esse scripsisti ita, ut non excederet longitudinem agri tui, si alluvionis ius habet et insula initio propior fundo tuo fuit quam eius, qui trans flumen habebat, tota tua facta est, et quod postea ei insulae alluvione accessit, id tuum est, etiamsi ita accessit, ut procederet insula contra frontes vicinorum superioris atque inferioris, vel etiam ut propior esset fundo eius, qui trans flumen habet.*⁷³

---

⁶⁹ Vznik *communio pro indiviso* uvádí SCIALOJA, V. *Teoria della proprietà nel diritto romano, volume secondo*. Roma: Attilio Sampaolesi, 1931, s. 60. Pojem spoluvlastnictví používá SKŘEJPEK, M.; BĚLOVSKÝ, P.; ŠEJDL, J.; FALADA, D., *op. cit.*, s. 130. Naopak pro rozdělení ostrova na reálné části (*pars pro diviso*) se vyslovuje HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 317.

⁷⁰ *Inst. Iust.* 2.1.22.

⁷¹ D. 41.1.65.2 (Labeo *lib. 6 pithanon a Paulo epitomarum*).

⁷² D. 41.1.7.4 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*); D. 41.1.30.2 (Pomponius *lib. 34 ad sab.*).

⁷³ D. 41.1.56.pr. (Proculus *lib. 8 epist.*): „...tahle řeka, v níž vznikl ostrov oproti břehu tvého pozemku, jak jsi psal, tak, že nepřesahoval délku tvého pozemku, jestliže je přiznáno právo naplaveniny a ostrov byl

Vlastník přilehlého pozemku tedy nejprve získal vlastnictví ostrova a následně, podle obecných pravidel, i k usazeninám, které jeho výměru zvětšovaly.

Nabytí ostrova a opuštěného řečiště kombinoval další Proculův fragment, a to v případě, že ve vodním toku vznikl ostrov blíže jednomu břehu a následně řeka změnila svůj směr tak, že protékala celá mezi tímto břehem a ostrovem. Digesta popsaný děj rozdělila do dvou kroků s tím, že nejprve došlo k nabytí ostrova vlastníkem pobřežního pozemku. Když se ostrov stal z jedné strany břehem opuštěného řečiště, rozdělil si jeho vlastník podle obecných pravidel vyschlé koryto napůl s vlastníkem pozemku nacházejícího se na opačném břehu.⁷⁴ Z uvedeného vyplývá, že pokud normy ohledně nabývání vlastnictví pracovaly se vzdáleností mezi břehy vodního toku, neměly na mysli pouze pozemky nacházející se na okraji řeky, ale také ostrovy. Linie rozdělující řečiště ve výše uvedeném příkladu vedla uprostřed vzdálenosti břehu řeky a ostrova. Tento princip potvrzuje další fragment, když střed vodního koryta pro určení vlastnictví ostrova, který vznikl mezi již existujícím ostrovem a pobřežím řeky, počítal právě ze vzdálenosti přilehlého pobřežního pozemku a existujícího ostrova.⁷⁵ Kdyby se vycházelo jen ze vzdálenosti pozemků na okrajích řeky, měl by vlastník původního ostrova menší šanci získat i ostrov nově vzniklý. Labeo však uzavřel, že mezi břehem pobřežního pozemku a ostrova nebylo rozdílu.

Nicméně, prameny nejsou v otázce nabytí vlastnictví ostrova tak bezrozporné, jak by se mohlo zdát. Digesta obsahují také jeden fragment připisovaný Labeonovi, který

---

původně blíže tvému pozemku než toho, kdo měl pozemek přes řeku, stal se celý tvůj, a co později tomu ostrovu přirostlo naplavováním, je tvoje, i kdyby to přirostlo tak, že ostrov zasahoval k břehům výše nebo níže položených sousedů, nebo tak, že byl blíže pozemku na druhé straně řeky.“

⁷⁴ D. 41.1.56.1 (Proculus *lib. 8 epist.*): *...cum propior fundo tuo initio fuisset insula, flumen relicto alveo maiore, qui inter eam insulam fuerat et eum fundum vicini, qui trans flumen erat, fluere coepit inter eam insulam et fundum tuum, nihilo minus insula tua manet. set alveus, qui fuit inter eam insulam et fundum vicini, medius dividi debet, ita ut pars propior insulae tuae tua, pars autem propior agro vicini eius esse intellegatur...* „...když byl ostrov nejprve blíže tvému pozemku, a když pak řeka opustila hlavní řečiště, které bylo mezi tím ostrovem a sousedovým pozemkem na druhé straně řeky, začala téct mezi tím ostrovem a tvým pozemkem, nicméně tvůj ostrov [ti] zůstává, ale řečiště, které bylo mezi tím ostrovem a sousedovým pozemkem, musí být rozděleno uprostřed tak, že se část bližší tvému ostrovu pokládá za tvou a část bližší sousedovu pozemku za jeho...“

⁷⁵ D. 41.1.65.3 (Labeo *lib. 6 pithanon a Paulo epitomarum*): *Paulus: si insula in flumine nata tua fuerit, deinde inter eam insulam et contrariam ripam alia insula nata fuerit, mensura eo nomine erit instruenda a tua insula, non ab agro tuo, propter quem ea insula tua facta fuerit...* „Paulus: Pokud se ostrov vzniklý v řece stane tvým a pak mezi tím ostrovem a protějším břehem vznikne jiný ostrov, rozměry budou brány od tvého ostrova, ne od tvého pozemku, protože se ten ostrov stane tvým...“

dosud představenému systému norem odporuje.⁷⁶ Vyplývá z něj, že ostrov vzešlý v řece jako *rei publicae* si měl zachovat stejnou povahu a nestát se soukromým vlastnictvím. Literatura se k němu ale právě kvůli jeho osamělosti staví vesměs kriticky, například jej převádí do podmiňovacího způsobu a prezentuje jako autorem vyjádřenou hypotézu.⁷⁷

2.1.6 Ostrov vzniklý v řece v novodobém právu

Také pokud šlo o *insula in flumine nata*, ABGB v mnohém navazoval na římskoprávní prameny.⁷⁸ Ostrov nově vzniklý uprostřed řeky nabývali vlastníci pobřežních pozemků, rozdělili si jej podle linie procházející středem řečiště a případně podle délky pozemků na každém z břehů: „Vznikne-li uprostřed vody ostrov, jsou vlastníci pozemků, které na obou březích podél ostrova leží, výlučně oprávněni přivlastnit si vzniklý ostrov dvěma stejnými díly a rozdělit si sobě podle délky svých pozemků. Vznikne-li ostrov v jedné polovici vody, má naň vlastník bližšího břehu sám nárok. Ostrovy ve splavných řekách zůstávají vyhrazeny státu.“⁷⁹

Tato pravidla neplatila pro ostrovy vzniklé v mořích ani pro ty uměle vytvořené. Protože se podobně jako v římském právu hledala odpověď na otázku, kdo se stane vlastníkem nově vysušené a nikomu nenáležící půdy, vyloučeny byly ostrovy v soukromých řekách, jezerech a rybnících, protože všude tam ještě zaplavené dno vlastníka mělo a vlastnické právo se odhalením části řečiště neměnilo.⁸⁰ Stát si pak vyhradil ostrovy vzniklé sice ve veřejných, ale splavných řekách z důvodu veřejného zájmu. Ustanovení § 408 pak, podobně jako výše zmíněné fragmenty, stanovilo, že právo původního vlastníka zůstane zachováno, rozdělil-li se tok na několik ramen a vytvořil z pozemku ostrov.⁸¹

---

⁷⁶ D. 41.1.65.4 (*Labeo lib. 6 pithanon a Paulo epitomarum*): *...si id quod in publico innatum aut aedificatum est, publicum est, insula quoque, quae in flumine publico nata est, publica esse debet.* „...pokud něco vzniklo nebo bylo postaveno na veřejném [místě], je [to] veřejné, také ostrov, který vznikl ve veřejné řece, musí být veřejný.“

⁷⁷ VANGEROW, K. A. von. *Lehrbuch der Pandekten, erster Band*. Marburg, Leipzig: Elwert, 1876, s. 632.

⁷⁸ K tématu cf. MALÁROVÁ, L. Š., „*Insula in flumine nata*“ v novém občanském zákoníku a předchozích občanskoprávních úpravách, s. 109–116.

⁷⁹ § 407 ABGB.

⁸⁰ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 423–426.

⁸¹ § 408 ABGB: „Utvoří-li se ostrovy jen tím, že voda vyschne nebo se rozdělí na několik proudů anebo zaplaví pozemky; zůstávají práva předešlého vlastnictví nedotčena.“ Cf. D. 41.1.7.4 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*); D. 41.1.30.2 (*Pomponius lib. 34 ad sab.*).

Je třeba zdůraznit, v době platnosti ABGB se vedl spor o to, jakým způsobem přesně se vlastnické právo k ostrovům, ale i k opuštěnému řečišti, nabývalo. Ze zařazení mezi normy o přírůstku by logicky vyplývalo, že, podobně jako ve starověkém Římě, k tomu docházelo již samotných vznikem ostrova nebo změnou toku.⁸² Část literatury však pod vlivem výslovného znění § 407 („výlučně oprávnění přivlastniti si“) dovozovala, že se pro skutečné nabytí vlastnického práva vyžadovala okupace věci a citované ustanovení jen vymezovalo, kdo měl ji provést.⁸³ Později jmenovaný názor převažuje jednoznačně v současné rakouské právní vědě, § 407 je totiž v Rakousku v původním znění dosud platný. Ačkoli panují pochyby o prostoru pro jeho aplikaci, protože § 4 odst. 5 tamního vodního zákona (Wasserrechtsgesetz 1959) přivlastňuje všechny ostrovy vzniklé ve veřejných nesplavných řekách státu, komentářová literatura se shoduje, že případné nabytí ostrova podle ABGB by probíhalo okupací.⁸⁴ Vybírání mezi dvěma variantami nabytí ostrova evokuje odlišování *ager arcifinus* od *ager limitatus* v římském právu. Zatímco k prvně jmenovanému se, jak bylo představeno výše, nabývalo vlastnické právo akcesí, k druhému okupací. Protože ABGB kategorii *ager limitatus* neznal, bylo by logické dovodit, že ani pro okupaci nemělo být místo.⁸⁵

Velmi zajímavý je pohled na předchůdce ABGB i na jeho plánovaného nástupce. Haličský občanský zákoník platný od roku 1797⁸⁶ spojil kvůli stejným kritériím ustanovení o nabývání řečiště a ostrova, v zásadě ale zahrnoval obsah ustanovení pozdějších § 407 a 408 ABGB. Za pozornost však stojí, že primárně upravoval režim ostrovů vzešlých na soukromých řekách. Teprve § 139 druhé části předepsal, že stejnému režimu podléhaly i veřejné řeky, pokud neměly určenou jinou hranici než řeku samotnou, což opět připomíná rozlišování mezi *ager limitatus* a *ager arcifinus*.⁸⁷ Cesta druhým

⁸² KRČMÁŘ, J., *op. cit.*, s. 197–198.

⁸³ RANDA, A. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1922, s. 91–94. KLANG, H., *op. cit.*, s. 132–134. ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 423–431.

⁸⁴ AICHER, J.; RUMMEL, P. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, 1. Band*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, s. 463. KOZIOL, H.; BYDLINSKI, P.; BOLLENBERGER, R. *Kurzkomentar zum ABGB*. Wien, New York: Springer, 2005, s. 326–327.

⁸⁵ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí, I. díl*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 46–47.

⁸⁶ Westgalizisches Gesetzbuch von 1797 (JGS 337), § 137–139, část 2.

⁸⁷ § 139, část 2: „Was bisher von Inseln, welche in Privat-Gewässern entstehen, bestimmt worden ist, gilt auch von solchen, welche sich in öffentlichen Flüssen bilden, wenn anders die an beiden Ufern liegenden Gründe keine andere Gränze, als den Fluß selbst, haben.“ „Co bylo dosud ustanoveno o ostrovech, které vznikly v soukromých vodách, platí také na ty, které vznikly ve veřejných řekách, když jinak pozemky ležící na obou březích nemají jiné hranice, než samotnou řeku.“

směrem po časové ose ukazuje nezvratnou tendenci zvláštní úpravu týkající se nabývání ostrovů v občanskoprávních kodexech eliminovat. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1923 stanovil lakonicky, že vlastníkem ostrova se stal vlastník řečiště.⁸⁸ Takovému zjednodušení ovšem v tomto případě nelze příliš vytknout. Návrh jen reflektoval vývoj práva a skutečnost, že řečiště měla obvykle v katastru nemovitostí vymezeného vlastníka, jen splavné řeky představovaly veřejný statek, tam bylo ale získávání ostrovů do soukromých rukou již v § 407 ABGB vyloučeno. Návrh superrevizní komise z roku 1931⁸⁹ již jakákoli ustanovení o nabývání ostrovů vypustil s tím, že jejich tvorba nebyla v kompetenci komise. Bylo navrženo dočasně zachovat v platnosti relevantní ustanovení ABGB. Stejný přístup nakonec zvolil i vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 v čl. VI č. 2 uvozovacích předpisů, jehož důvodová zpráva označila problematiku nabývání ostrovů za necivilistickou a odkázala na připravovaný vodní zákon.⁹⁰

OZ 2012 je od konce platnosti ABGB prvním civilním kodexem, který se tématem *insula in flumine nata* zabývá. V § 1070 odst. 1 nejprve upravuje atypický případ, kdy ostrov vznikl oddělením části pozemku vodním tokem. Jednoznačně přitom navazuje na § 408 ABGB a normy zachované v justiniánských Digestech, když stanoví, že vlastník původního pozemku zůstává vlastníkem ostrova.⁹¹ Inspiruje-li se kodex obvykle vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937, za vzor § 1070 odst. 2 OZ 2012 lze považovat spíše § 407 návrhu subkomitétu z roku 1923, když stručně stanoví: „V ostatních případech náleží ostrov vlastníku vodního koryta.“ Na rozdíl od římského práva a ABGB se tedy neberou v potaz vlastníci pobřežních pozemků, ale vlastník řečiště, což je povětšinou stát.⁹²

---

⁸⁸ § 407: „Vznikne-li ostrov v řece, náleží vlastníku řečiště.“ STIEBER, M., *op. cit.*, s. 28, 87.

⁸⁹ *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevizní komise. Díl I. Text zákona. Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevizní komise. Díl II. Důvodová zpráva*, s. 21, 127.

⁹⁰ Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.

⁹¹ § 1070 odst. 1 OZ 2012: „Oddělí-li vodní tok od pozemku jeho část jako ostrov, je vlastník původního pozemku vlastníkem ostrova.“

⁹² ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol., *Občanský zákoník: komentář, svazek III.*, s. 198–199.

2.2 Spojení movitých věcí

2.2.1 Spojení movitých věcí v římském právu

Akcese movitých věcí byla ovládána zásadou *accessio cedit principali* vycházející z představy, že jednu ze spojovaných věcí lze považovat za hlavní a druhou za vedlejší. Vlastník věci hlavní nabytí okamžikem spojení vlastnictví věci vedlejší a stal se tím pádem výlučným vlastníkem nově vytvořeného celku. Klíčovou roli proto hrálo kritérium, podle něhož se věci na hlavní a vedlejší, vždy v závislosti na jejich relativním vztahu, třídily. Prameny v tomto ohledu příliš obecných vodítek neposkytují a raději se kasuisticky vyjadřují k jednotlivým případům. Spojuje je však tendence rozhodovat, která věc bude hlavní, a která vedlejší, na základě jejich sociálně ekonomické funkce, nikoli podle hodnoty.⁹³ Věc hlavní obvykle určovala způsob využití nově vytvořeného celku.⁹⁴ Vedlejší věc na druhou stranu byla ta, jež nemohla bez druhé existovat,⁹⁵ nebo která byla s ohledem na hospodářskou funkci určena k umožnění správného užívání jiné věci.⁹⁶ Vlastník jí pozbyl bez ohledu na to, kolikrát mohla její cena přesahovat cenu věci hlavní, což vedlo mnohdy k paradoxním situacím. Neoddělitelné a trvalé spojení dvou věcí mělo za následek také trvalou změnu vlastnictví, které se nenavracelo do původního stavu ani v případě, že se spojenou věc podařilo opětovně rozdělit.⁹⁷ Vlastníkovi celku i po zrušení spojení náleželo právní panství nad oběma částmi.

Jako zvláštní kategorii je nutné vyčlenit takové spojení, které mělo jen dočasný charakter a obě části bylo možné od sebe snadno oddělit. Nepanuje shoda na tom, zda se ještě jednalo o akcesi, a zda vůbec docházelo k nabytí vlastnictví, prameny totiž neposkytují příliš informací na tak teoretické úrovni a záleží proto na úhlu pohledu a interpretaci jednotlivých právníků. Podle části literatury v sobě akcese jako originární způsob nabytí vlastnictví inherentně nesla požadavek na nemožnost neporušitelného oddělení věci hlavní a věci vedlejší jako její součásti. Naopak, oddělitelná spojení nebylo lze vůbec za případy akcese považovat, a proto při nich ani nedocházelo ke změně

---

⁹³ BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 103.

⁹⁴ SKŘEJPEK, M.; BĚLOVSKÝ, P.; ŠEJDL, J.; FALADA, D., *op. cit.*, s. 132.

⁹⁵ D. 6.1.23.3 (Paulus *lib. 21 ad ed.*): *...sed necesse est ei rei cedi, quod sine illa esse non potest. ....ale je třeba, aby ta věc, která bez oné nemůže být, zanikla.*

⁹⁶ BOHÁČEK, M. *Nástin přednášek o soukromém právu římském, I. Úvod – práva věcná*. Praha, 1945, s. 119.

⁹⁷ D. 6.1.23.5 (Paulus *lib. 21 ad ed.*). Viz HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 377–378. Cf D. 6.1.23.2 (Paulus *lib. 21 ad ed.*).

vlastnictví, maximálně byl dočasně omezen jeho výkon.⁹⁸ Vedlejší i hlavní věc si také po spojení zachovávaly své původní vlastníky, což ostatně potvrzuje i formulace Paulova fragmentu z Digest, který i po provedení spojení hovořil o vlastníkovi (*dominus*) vedlejší věci:

*Item quaecumque aliis iuncta sive adiecta accessionis loco cedunt, ea quamdiu cohaerent dominus vindicare non potest, sed ad exhibendum agere potest, ut separentur et tunc vindicentur...*⁹⁹

Oproti tomu druhý názorový proud chápe oddělitelné spojení jako jeden ze dvou rovnocenných druhů akcese vedle spojení neoddělitelného.¹⁰⁰ Připisuje mu i typický důsledek, tedy ztrátu právního panství vlastníka vedlejší věci a její nabytí vlastníkem věci hlavní. Protože však šlo o spojení oddělitelné, i ztráta vlastnictví byla pouze dočasná a po rozdělení celku se obnovoval původní stav, dřívější vlastník vedlejší věci k ní tedy vlastnictví znovu získal.¹⁰¹

Nicméně, předestřený spor o jednotlivostech týkajících se oddělitelného spojení se nese spíše v akademické než v praktické rovině a je v jisté míře pouze zdánlivý. Oba názorové proudy se totiž shodují v tom nedůležitějším, a sice, že po oddělení náleželo vlastnictví vedlejší věci stejné osobě, které svědčilo i před provedením spojení. Shoda panuje i ohledně prostředků, kterými se (původní) vlastník vedlejší věci domohl ochrany, přál-li si svou věc oddělit od celku a získat ji zpět. Nejprve mu náležela *actio ad exhibendum* sloužící k separaci od věci hlavní a jejímu předložení, pak mohl podat reivindikační žalobu zajišťující samotné vydání věci. Tento dvoustupňový postup byl přitom vyhrazen jen pro případy oddělitelného spojení, při trvalé akcesi nepřicházel vůbec v úvahu.¹⁰² Digesta jej opakovaně potvrzují u příkladů dočasného spojení, mezi něž patří přimontování kola k vozu nebo zasazení drahého kamene do prstenu.¹⁰³

---

⁹⁸ SCIALOJA, V., *op. cit.*, s. 75. KASER, M., *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 233–234. BIONDI, B. *Istituzioni di diritto romano*. Milano: Dott. A. Giuffrè, 1946, s. 169.

⁹⁹ D. 6.1.23.5 (Paulus *lib. 21 ad ed.*): „Cokoli je k něčemu spojeno nebo připojeno, ustupuje na místo součásti, a dokud spojení trvá, vlastník to nemůže vindikovat, ale může podat žalobu na vydání věci, aby došlo k oddělení a pak k vindikaci...“

¹⁰⁰ BONFANTE, P. *Istituzioni di diritto romano*. Milano: Dott. A. Giuffrè, 1987, s. 212.

¹⁰¹ PEROZZI, S. *Istituzioni di diritto romano*. Roma: Athenaeum, 1928, s. 702. BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 99.

¹⁰² BIONDI, B., *op. cit.*, s. 169.

¹⁰³ D. 10.4.7.1 (Ulpianus *lib. 24 ad ed.*); D. 10.4.6 (Paulus *lib. 14 ad sab.*).

Zaměří-li se pozornost na akcesi ve smyslu trvalého a neoddělitelného spojení, prameny hovoří o několika typických příkladech, na něž se soustředila pozornost, a které byly samostatně upraveny. Jako *ferrumentatio* bylo označováno svaření věcí tvořených stejným kovem, možná i spojení jiných pevných látek,¹⁰⁴ šlo-li o spojení definitivní, homogenní, na první pohled nerozeznatelné a provedené bezprostředně bez použití dalšího spojovacího prvku.¹⁰⁵ Stavělo se tak do kontrastu s *plumbatio*, oddělitelným spojením kovových, ale i nekovových věcí, které se vyznačovalo svou dočasností a upotřebením cizorodého spojovacího materiálu, typicky, došlo-li k přiletování dvou kovových věcí za pomoci olova nebo cínu:

*...si statuæ suæ ferruminatione iunctum bracchium sit, unitate maioris partis consumi et quod semel alienum factum sit, etiamsi inde abruptum sit, redire ad priorem dominum non posse. non idem in eo quod adplumbatum sit, quia ferruminatio per eandem materiam facit confusionem, plumbatura non idem efficit...*¹⁰⁶

Ferrumentatio vedlo k trvalému nabytí vlastnictví spojované věci vedlejší ve prospěch vlastníka věci hlavní. Paže připojená k soše se tak stala její součástí a zároveň vlastnictvím toho, komu původně náleželo torzo sochy. Kritérium pro odlišení hlavní a vedlejší věci představovala jejich velikost a také cena obvykle přímo úměrná objemu, což potvrzuje i Cassiův názor zprostředkovaný Pomponiem:

*Cum partes duorum dominorum ferrumine cohaereant, hæ cum quaereretur utri cedant, cassius ait pro portione rei aestimandum vel pro pretio cuiusque partis. (...) sed proculus et pegasus existimant suam cuiusque rem manere.*¹⁰⁷

Citovaný fragment popisuje jeden z mnoha sporů škol Sabiniánů a Prokuliánů, který se vedl patrně i o to, zda svařením vlastník hlavní věci nabýval vlastnictví celku, nebo jestli zůstala také po spojení zachována práva původních vlastníků nezměněná. Je přitom možné, že názor Prokuliánů, který se nakonec neprosadil, reflektoval spíše přístup

---

¹⁰⁴ SCIALOJA, V., *op. cit.*, s. 76.

¹⁰⁵ BONFANTE, P., *Istituzioni di diritto romano*, s. 213–214.

¹⁰⁶ D. 6.1.23.5 (Paulus *lib. 21 ad ed.*): „...pokud je paže svařováním připojena k soše, k níž patří, je pohlcena sjednocením s větším celkem, a protože jednou začala patřit někomu jinému, nemůže se vrátit k původnímu vlastníku, i kdyby od ní (od sochy) byla odtržena, to samé však neplatí o tom, co bylo přiletováno, protože svaření působí sloučení stejného materiálu, ale přiletování nikoli...“

¹⁰⁷ D. 41.1.27.2 (Pomponius *lib. 30 ad sab.*): „Když jsou spojeny věci dvou vlastníků svařením, vyvstala otázka, komu případnou, Cassius řekl, že je třeba zhodnotit poměr věci a cenu každé části. (...) Ale Proculus a Pegasus jsou přesvědčeni, že každému zůstane jeho věc.“

archaického práva, které mohlo chápat *ferrumentatio* jako druh oddělitelného spojení zrušitelného prostřednictvím *actio ad exhibendum*.¹⁰⁸ Tyto hypotézy sice nemají jednoznačné řešení, alespoň však s neotřesitelnou jistotou ukazují, že pravidla týkající se akcese nestála na jediném všudypřítomném principu, ale závisela na kasuistickém a v čase proměnlivém posuzování jednotlivých případů.

Také obarvením (*tinctura*) trvale zanikalo dřívější vlastnictví barvy a nově spojený celek náležel výhradně původnímu vlastníkov obarvovaného materiálu. Prameny tuto situaci zmiňují na jediném místě, když popisují obarvení vlny purpurem:

*Si meam lanam infeceris, purpuram nihilo minus meam esse labeo ait, quia nihil interest inter purpuram et eam lanam, quae in lutum aut caenum cecidisset atque ita pristinum colorem perdidisset.*¹⁰⁹

Ačkoli se jednalo o vzácný a velmi drahý materiál, římské právo při rozlišení hlavní a vedlejší věci nezohlednilo cenu, nýbrž fyzickou roli vlny jako nosiče, a není proto divu, že pro účely právního posouzení Labeo přirovnával drahocennou barvu k bahnu, které také neopodstatňovalo ztrátu vlastnictví vlny.

Barev se týkal i další případ akcese, sice *scriptura*. Při psaní se pigment tvořící písmena jako věc vedlejší stával součástí podkladu a je vlastnictví trvale nabýval vlastník věci hlavní. Tato zásada procházela napříč vývojem římského práva, byla zachycena v Gaiových Institucích, Digestech i Institucích justiniánských:

*Litterae quoque, licet aureae sint, perinde chartis membranisque cedunt acsi solo cedere solent ea quae inaedificantur aut inseruntur: ideoque si in chartis membranisque tuis carmen vel historiam vel orationem Titius scripserit, huius corporis non Titius, sed tu dominus esse videberis...*¹¹⁰

Uplatnila se beze změny i v situaci, kdy měla písmena výrazně vyšší cenu než pergamen, například byla-li zlatá. Ani zde se při určení, která věc je věcí vedlejší,

¹⁰⁸ KASER, M., *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 231–232.

¹⁰⁹ D. 41.1.26.2 (Paulus *lib. 14 ad sab.*): „Labeo řekl, že pokud obarvíš moji vlnu purpurem, nepřestane být moje, protože není žádný rozdíl mezi vlnou purpurovou a tou, která spadla do bahna či prachu, a tak ztratila svou původní barvu.“

¹¹⁰ *Inst. Iust.* 2.1.33: „Také písmena, zejména pokud jsou ze zlata, jsou součástí papyru a pergamenu stejně jako to, co je postavené nebo zaseté a obvykle je součástí pozemku. Jestliže Titius napsal na tvůj papyrus nebo pergamen báseň nebo nějakou historku nebo řeč, pak budeš za vlastníka písemnosti považován ty a ne Titius...“ Viz *Gai. Inst.* 2.77; D. 41.1.9.1 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*); D. 10.4.3.14 (*Ulpianus lib. 24 ad ed.*).

neupřednostnilo kritérium její hodnoty před hospodářskou funkcí pergamenu jako nutného nosiče textu, bez něž by nemohl existovat. Nicméně, je třeba mít na paměti, že uvedené fragmenty hovořily výhradně o tom, kdo se stane vlastníkem částic barviva použitých na psaní jednotlivých písmen, neznamená to, že by vlastník pergamenu nebo papíru nabýval autorská práva k textu samotnému, k myšlenkám, jež vyjadřuje. Ostatně, něco takového nebylo vůbec v římském právu myslitelné, protože práva duševního vlastnictví pravděpodobně nijak nezohledňovalo.¹¹¹

Pozoruhodným vývojem prošla *pictura*, akcese namalováním obrazu na cizí desku, o níž prameny poskytují protichůdné výpovědi. Podle Paula v souladu s výše uvedenými principy ustupovala práva malíře vlastníkovu desky, který nabýval celek:

*Sed et id, quod in charta mea scribitur aut in tabula pingitur, statim meum fit: licet de pictura quidam contra senserint propter pretium picturae: sed necesse est ei rei cedi, quod sine illa esse non potest.*¹¹²

Tento fragment hájí přesvědčení, že hlavní roli hrála, stejně jako u akcese psaním, deska, která malbu fyzicky nesla a bez níž by obraz nemohl vůbec vzniknout. Byl si přitom vědom kritiky, která zastávala opačný názor s poukazem na uměleckou hodnotu obrazu, která obvykle převyšovala cenu desky. Tento protikladný postoj zachytily Gaiovy Instituce, nedokázaly ovšem ještě uvést žádný důvod na podporu jedné ze stran:

*Sed si in tabula mea aliquis pinxerit veluti imaginem, contra probatur; magis enim dicitur tabulam picturae cedere. Cuius diversitatis vix idonea ratio redditur...*¹¹³

Obě citace ilustrují mnohem hlubší hodnotový spor mezi Sabiniány a Prokuliány, který se projevoval i zde. Zatímco Sabiniáni vlastnictví celku přenechávali vlastníkovu desky, Prokuliáni vnímali obvykle méně hodnotnou desku jako věc vedlejší, kterou měl nabýt malíř.¹¹⁴ Justiniánské právo se nakonec přiklonilo k názoru Prokuliánů a vytvořilo

---

¹¹¹ SCIALOJA, V., *op. cit.*, s. 77.

¹¹² D. 6.1.23.3 (Paulus *lib. 21 ad ed.*): „Ale to, co se napíše na můj papír nebo namaluje na desku, se okamžitě stane mým; i když o obrazu někteří mínili opak kvůli hodnotě obrazu; ale je třeba, aby ta věc ustoupila, protože bez ní nemůže být.“

¹¹³ *Gai. Inst. 2.78*: „Jestli by však někdo namaloval (něco) na mou desku, například obraz, uznává se opak: převládá totiž názor, že deska ustupuje malbě. Uvést přesvědčivý důvod této rozdílné úpravy je sotva možné...“

¹¹⁴ KASER, M., *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 230–231.

tak nesystémovou výjimku z principu jinak více méně společného pro ostatní druhy akcese, že se nepřihlíží k ceně spojovaných věcí:

*Si quis in aliena tabula pinxerit, quidam putant tabulam picturae cedere: aliis videtur pictura, qualiscumque sit, tabulae cedere. sed nobis videtur melius esse tabulam picturae cedere: ridiculum est enim picturam Apellis vel Parrhasii in accessionem vilissimae tabulae cedere...*¹¹⁵

Justiniánem zastávaná argumentace však není příliš přesvědčivá. Je sice pravda, že u cenných obrazů by bylo nesmyslné, aby ustupovaly desce, na druhou stranu schválně opomíjela opačné případy, k nimž také dochází, kdy je hodnota malby oproti desce zanedbatelná. Uvedená norma pak vedla k absurdnímu důsledku, že na úkor malíře vlastnictví pozbyl vlastník desky, která byla nejenom cennější, ale bez níž by malba nemohla ani existovat.¹¹⁶

Posledním případem akcese byla *textura*, tedy vetkání cizí nitě do látky. V klasickém právu se pokládala za oddělitelné spojení, které bylo možné vynutit za pomoci *actio ad exhibendum*.¹¹⁷ Teprve justiniánské Instituce ji výslovně uznaly jako neoddělitelnou akcesi s tím, že vlastnictví nitě jako věci vedlejší připadlo vlastníkovi látky:

*Si tamen alienam purpuram quis intexuit suo vestimento, licet pretiosior est purpura, accessionis vice cedit vestimento...*¹¹⁸

Nepoměřovala se přitom žádným způsobem hodnota nitě a šatů, niť se stala jejich součástí, byť by jejich cenu převyšovala.

Protože neoddělitelná akcese na rozdíl od většiny případů přírůstkem pozemku působením vodního toku působila ztrátu vlastnictví vedlejší věci, je vhodné zabývat se tím, zda vůbec a jakým způsobem byl takový zásah do práv kompenzován. Předně, žádná

---

¹¹⁵ *Inst. Inst.* 2.1.34: „Jestliže někdo maloval na cizí desku, jsou někteří toho názoru, že deska je součástí malby. Podle názoru jiných je malba, jak to je obvyklé, součástí desky. My se však domníváme, že je správnější, když je deska součástí malby. Vždyť by bylo směšné, kdyby Apellova nebo Parrhasiova malba byla součástí jinak bezcenné desky...“ Cf D. 41.1.9.2 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*).

¹¹⁶ BUCKLAND, W. W. *A Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian*. Cambridge: University Press, 1963, s. 210.

¹¹⁷ D. 10.4.7.2 (*Ulpianus lib. 24 ad ed.*). Viz PEROZZI, S., *op. cit.*, s. 701–702. BIONDI, B., *op. cit.*, s. 169.

¹¹⁸ *Inst. Inst.* 2.1.26: „Jestliže někdo vetkal cizí purpurové nitě do svých šatů, stává se purpur, i když se jedná o věc hodnotnější, součástí šatů jako věc vedlejší...“

náhrada nenáležela vlastníkovvi vedlejší věci, který ji spojil s cizí věcí hlavní vědomě.¹¹⁹ Učinil-li tak v dobré víře a držel-li po provedení akcese spojený celek, mohl proti reivindikační žalobě skutečného vlastníka uplatnit *exceptio doli* a domoci se náhrady užitečných nákladů, o čemž prameny na mnoha místech informují:

*...Itaque si ego eos libros easve membranas petam nec impensam scripturae solvam, per exceptionem doli mali summoveri potero.*¹²⁰

Pokud spojení v dobré víře realizoval vlastník věci hlavní a rozšířil si tak předmět svého vlastnictví, mohl být původním vlastníkem věci vedlejší žalován prostřednictvím *actio in factum* na náhradu její hodnoty.¹²¹ Byl-li naopak ve zlé víře, tedy, připojil-li ke své věci vědomě věc vedlejší, náležela proti němu žaloba a případně i kondikce z krádeže.¹²² *Pictura* pak nebyla specifická pouze odchylujícím se pravidlem o nabytí vlastnictví, ale také speciální žalobou určenou v pramenech jen pro tento případ akcese. Držel-li obraz malíř v dobré víře, mohl se původní vlastník desky domáhat jeho vydání prostřednictvím *utilis in rem actio* za předpokladu, že malíři uhradí náklady malby. Odmítal-li je zaplatit, malíř žalobu odrazil pomocí *exceptio doli*:

*...at si is qui pinxit possideat, consequens est ut utilis actio domino tabulae adversus eum detur, quo casu, si non solvat impensam picturae, poterit per exceptionem doli mali repelli, utique si bona fide possessor fuerit ille qui picturam imposuit...*¹²³

Jen důsledky této žaloby byly poněkud zvláštní v závislosti na výši náhrady malby. Měly-li prameny na mysli skutečnou hodnotu malby, nešlo o nejjednodušší způsob, jak se mohl původní vlastník desky vyrovnat s tím, že jej malíř připravil o vlastnictví. Jestliže se náhradou rozuměly jen náklady na samotnou barvu bez ohledu na

¹¹⁹ BOHÁČEK, M., *op. cit.*, s. 119.

¹²⁰ *Gai. Inst.* 2.77: „...Vymáhám-li tedy vydání těch knih či těch pergamenů já a nechci-li (přitom) uhradit náklady, na psaní (vynaložené), mohou být odmítnut námitkou zlého úmyslu.“ Viz *Gai. Inst.* 2.78; *Inst. Iust.* 2.1.33–34; D. 41.1.9.1 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*); HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 379.

¹²¹ D. 6.1.23.5 (*Paulus lib. 21 ad ed.*); D. 10.4.3.14 (*Ulpianus lib. 24 ad ed.*).

¹²² *Gai. Inst.* 2.78; *Inst. Iust.* 2.1.34; *Inst. Iust.* 2.1.26.

¹²³ *Inst. Iust.* 2.1.34: „...jestliže však má obraz v držbě malíř, je správné aby původnímu vlastníkovvi desky příslušela proti němu obdobná žaloba; pokud nechce uhradit náklady malby, může být odmítnut pomocí námitky zlého úmyslu a to zejména tehdy, když byl zhotovitel obrazu držitelem v dobré víře...“ Viz *Gai. Inst.* 2.78; D. 41.1.9.2 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*).

umělecké zhodnocení, představovala žaloba zase příliš snadný způsob, jak mohl původní vlastník desky získat mnohdy cenný obraz.¹²⁴

2.2.2 Spojení movitých věcí v novodobém právu

ABGB spojení movitých věcí zařazoval do množiny nabývání vlastnického práva umělým přírůstkem, tedy mezi případy rozšíření předmětu vlastnictví lidským jednáním. Akcese, specifikace i smísení byly upraveny společně v § 414 a 415, existence jednotných pravidel přitom dává již úvodem tušit výrazný odklon od norem římského práva. Přesto, jeden spojovací můstek by bylo možno najít. ABGB i prameny ze starověkého Říma rozlišovaly mezi spojením trvalým a přechodným a vyvozovaly z nich rozdílné důsledky: „Mohou-li se takové zpracované věci v jejich předešlý stav uvést; věci sloučené, spojené nebo smíšené zase oddělit; tedy se každému vlastníkovi, což jeho jest, navrátí a tomu, komu náleží, škoda nahradí...“¹²⁵ Ostatně, již v § 414 vytyčil ABGB hlavní zásadu, že původce umělého přírůstku, mimo jiné i akcese movitých věcí, nezískával automaticky vlastnické právo k celku, neuvažoval přitom nad přítomností dobré víry nebo nad povahou hlavní či vedlejší věci: „Kdo cizí věci zpracuje; je se svými sloučí, spojí nebo smísí, nenabude tím ještě nároku na cizí vlastnictví.“ Při detailnějším pohledu je patrné, že v případě možnosti zrušit akcesi přeci jen ke změně vlastnického práva docházelo, byť přechodně, protože po dobu trvání spojení byl celek krátkodobě ve spoluvlastnictví původních vlastníků spojovaných věcí.¹²⁶ Trvalé nabytí vlastnického práva ani jeho zánik však v souladu s principem představeným v § 414 nenastávalo.

Normy ABGB týkající se akcese jako originárního způsobu nabývání vlastnického práva měly pochopitelně místo jen v situaci, kdy se slučovaly věci patřící různým osobám bez vzájemné dohody. Právní věda dále formulovala podmínku, že s ohledem na znění věty druhé § 415 muselo při nabytí přírůstkem nastat zvýšení hodnoty věci.¹²⁷ Nebylo-li možné akcesi zrušit, stala se podle § 415 věc společnou, přičemž podíly odpovídaly hodnotě spojovaných věcí.¹²⁸ Stejně ustanovení pak zvláštním způsobem

---

¹²⁴ BUCKLAND, W. W., *op. cit.*, s. 211.

¹²⁵ § 415 ABGB, věta první.

¹²⁶ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 441.

¹²⁷ KRČMÁŘ, J., *op. cit.*, s. 202.

¹²⁸ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 442.

upravovalo zrušení spoluvlastnictví: „...Není-li uvedení v předešlý stav aneb oddělení možným, jest věc podílníkům společna; tomu však, s jehož věcí jiný zaviněním spojení věc způsobil, zůstává se volba, chce-li celou věc podržeti, a, oč jest lepší, nahraditi, aneb ji druhému rovněž za náhradu postoupiti. K tomu, kdo jest vinen, jest se zachovati podle toho, byl-li úmysl jeho poctivý nebo nepoctivý. Nemohlo-li by se však žádné straně zavinění přičítati, zůstává se volba tomu, čí podíl stojí za víc.“¹²⁹

V § 416 byly vyčleněny případy akcese provedené za účelem opravy věci hlavní.¹³⁰ Tento zvláštní důvod privilegoval vlastníka věci hlavní a přiznal mu k připojené věci výlučné vlastnictví, vycházející pravděpodobně ze skutečnosti, že opravovaná věc byla obvykle větší i cennější než k opravě využitý díl, a bylo možné na ni i pohledem římského práva oprávněně nahlížet jako na věc hlavní. Nabytí vlastnického práva bylo však výslovně doprovázeno povinností nahradit hodnotu věci.

Haličský občanský zákoník platný od roku 1797,¹³¹ který lze pokládat za předchůdce ABGB, ustanovoval to samé, ovšem s tím, že nepočítal se zvláštním postupem zrušení spoluvlastnictví vzniklého akcesí. Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937,¹³² plánovaný nástupce ABGB, úpravu ABGB téměř doslovně převzal v § 176–179.

Také OZ 1950 zvolil cestu společné úpravy akcese, zpracování a smísení, nicméně, postupoval po formální stránce jinou metodou. V § 125–128 obsáhl normy týkající se toliko specifikace, které se podle § 129 měly aplikovat analogicky i na případy přírůstku. Na rozdíl od předchozích kodexů a jejich návrhů tak již z textu zákona vyplývalo, že důsledky obou skutečností nemusí být nutně totožné bez zohlednění jejich povahy. Obsah OZ 1950 pak kombinoval odkaz ABGB a římského práva, byl navíc doplněn o některé době poplatné zvláštnosti. Od svých předchůdců zákoník převzal zájem na *restitutio in integrum*, zrušení akcese a zamezení nabytí vlastnického práva.

---

¹²⁹ § 415 ABGB *in fine*.

¹³⁰ § 416 ABGB: „Užije-li se cizí hmoty jen na opravení věci, případně cizí hmota vlastníkovu věci hlavní a tento je povinen podle toho, jednal-li poctivě nebo nepoctivě, předešlému vlastníkovu zužitě hmoty zapraviti její cenu.“

¹³¹ Westgalizisches Gesetzbuch von 1797 (JGS 337), § 146–148 částí druhé.

¹³² Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Stejně platí i pro § 414–416 návrhu subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1923 a § 318–321 návrhu superrevisní komise z roku 1931. Viz STIEBER, M., *op. cit.*, s. 29. *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl I. Text zákona*, s. 92–93.

Před navrácením do původního stavu však dostalo nově přednost socialistické vlastnictví: „Zpracuje-li cizí věc v dobré víře socialistická právnická osoba, je výrobek v socialistickém vlastnictví, jinak se věc, lze-li tak učinit, uvede v předešlý stav.“¹³³ Toto ustanovení zřetelně odráží vliv marxistické ideologie na tvorbu OZ 1950, který se projevil mimo jiné rozlišováním čtyř základních forem vlastnictví.¹³⁴ Dvě kolektivní formy, tedy vlastnictví státní a družstevní, pak byly souhrnně označovány jako vlastnictví socialistické, jež bylo „nedotknutelný zdroj bohatství a síly republiky a blahobytu pracujícího lidu“.¹³⁵ Právě tento proklamovaný společenský význam odůvodňoval, proč bylo socialistické vlastnictví výrobku považováno za preferovanou variantu.

Jestliže nemohly být spojené věci odděleny, postupovalo se podle § 126 odst. 1: „Není-li uvedení věci v předešlý stav dobře možné, zejména brání-li tomu povaha výrobku anebo obecný zájem, stane se vlastníkem výrobku ten, jehož podíl oceněný v penězích je největší. Při určení ceny podílu se přihlédne i k hodnotě vytvořené prací.“ Důvodová zpráva neuvedla důvody této úpravy, interpretuje-li se však citované ustanovení pro potřeby akcese tak, že vlastníkem celku se stal vlastník nejhodnotnější spojované věci, připomíná nápadně názor římskoprávní školy Prokuliánů ohledně nabytí vlastnického práva k obrazu. Nejen oni, ale i justiniánské právo se zde odchýlilo od jinak převažující zásady takovým způsobem, že se věci hlavní a vedlejší rozlišovaly právě podle jejich hodnoty.¹³⁶ Stejně tak občanský zákoník předepisoval, že méně hodnotná věc přirostla k věci hodnotnější, tedy hlavní, a opustil konstrukci o vzniku spoluvlastnictví. Ustanovení § 126 odst. 2 a § 127 pak explicitně zmocňovalo soudy odchýlit se od zákonných norem, pokud si byla hodnota spojovaných věcí rovna, provedl-li někdo akcesi vědomě nebo odůvodňoval-li to obecný zájem. Není pochyb, že tyto kaučukovité normy s ohledem na politický vývoj po roce 1948 nepřispívaly právní jistotě. Ustanovení § 128 pak obecně konstatovalo nutnost nahradit hodnotu přirůstající věci.

OZ 1964 ve znění účinném do konce roku 1991 akcesi nevěnoval pozornost, jen v § 130 odst. 1 stručně uváděl, že vlastník měl právo na užitky a přírůstky věci. Důvodová zpráva žádnou konkretizaci nepřinesla, v části věnované příslušnému

---

¹³³ § 125 OZ 1950.

¹³⁴ Podrobněji viz KUKLÍK, J.; ADAMOVIČ, K.; BĚLOVSKÝ, P. a kol. *Dějiny československého práva 1945–1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 342–343, 347–364.

¹³⁵ § 100 OZ 1950.

¹³⁶ KASER, M., *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 230–231.

ustanovení se zabírala jen postihem hromadění majetku.¹³⁷ Účinností novely č. 509/1991 Sb. byl do občanského zákoníku vložen nový text § 135a: „Vlastníku věci náležejí i přírůstky věci, i když byly odděleny od věci hlavní.“ Bohužel, právní věda se neshodovala na obsahu pojmu přírůstek. Komentářová literatura jej pokládala za obecný výraz zahrnující plody, užitky i věci přirůstající k věci hlavní a zpochybňovala existenci hranic mezi těmito třemi výrazy,¹³⁸ proti čemuž ale jiní autoři protestovali.¹³⁹ Bez nutnosti zkoumání celého rozsahu aplikovatelnosti předmětného ustanovení však lze dojít k závěru, že alespoň pro akcesi jako originární způsob nabývání vlastnického práva z něj vyplývala zásada *accessio cedit principali*, bylo totiž možné interpretovat jej tak, že vlastníku věci hlavní náležely věci vedlejší, které se s ní spojily.¹⁴⁰ Ačkoli komentáře k občanskému zákoníku jako přírůstek v § 135a definovaly také situaci, kdy k věci něco přirostlo nebo se jinak stalo její součástí, zároveň shodně navrhovaly, aby se na spojení věcí aplikoval § 135b věnovaný specifikaci.¹⁴¹ Tento závěr byl odůvodněn analogickým použitím již neexistujícího § 129 OZ 1950, podle něhož se ustanovení o specifikaci měla analogicky uplatnit i pro případy akcese. Z takového volného řetězce jednotlivých ustanovení byla dovozena možnost podání žaloby na vydání vedlejší věci, nebylo-li spojení, a tudíž ani zánik vlastnického práva, definitivní.¹⁴²

OZ 2012 nevnesl do akcese movitých věcí příliš světla. Po vzoru ABGB zná přirozený, umělý a smíšený přírůstek, nicméně, v pododdílu věnovaném umělému přírůstku vedle výslovné úpravy zpracování, smísení i vstavění absentuje jakákoli zmínka o právních následcích spojení movitých věcí.¹⁴³ Teprve ze znění důvodové zprávy vyplývá, že přírůstek ve smyslu římského práva chápe jako zvláštní formu specifikace, aplikovat se proto mají ustanovení § 1074–1077.¹⁴⁴ Literatura spíše v návaznosti na

---

¹³⁷ „Nadměrné hromadění věci osobní spotřeby v rozporu se zájmy společnosti, k němuž může dojít zejména v důsledku trestní činnosti, není přípustné. Takto nahromaděné věci nemohou požívat ochrany osobního vlastnictví.“ Důvodová zpráva OZ 1964. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [citováno 23. března 2019]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm.

¹³⁸ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol., *op. cit.*, s. 783–785.

¹³⁹ DOSTALÍK, P., *op. cit.* PETR, B., *op. cit.*, s. 33.

¹⁴⁰ DOSTALÍK, P., *op. cit.*

¹⁴¹ FIALA, J.; KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 429, 431. ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol., *op. cit.*, s. 783–785, 787–788.

¹⁴² ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol., *op. cit.*, s. 787–788.

¹⁴³ Tohoto deficitu si všímá SKŘEJPEK, M.; BĚLOVSKÝ, P.; ŠEJDL, J.; FALADA, D., *op. cit.*, s. 132, 134.

¹⁴⁴ ELIÁŠ, K., *op. cit.*, s. 465.

předchozí závěry právní vědy vylučuje použitelnost norem pro nabývání vlastnického práva na případy znehodnocení původní věci.¹⁴⁵ Komentáře se neshodují na tom, zda je či není podmínkou nabytí vlastnického práva objektivní neoddělitelnost spojení,¹⁴⁶ s tím, že se při zrušení oddělitelného spojení obnovuje právo původního vlastníka věci vedlejší.¹⁴⁷ Samotný občanský zákoník svým pojetím akcese navazuje na ABGB upřednostněním rozdělení věcí a navrácení původního stavu, rozchází se s ním však, když v § 1074 odst. 1 OZ 2012 nezakotvuje vznik spoluvlastnictví, nýbrž výlučného vlastnictví toho, kdo materiálem nejvíce přispěl k hodnotě celku.¹⁴⁸ Jako kritérium odlišení věci hlavní a vedlejší tedy vystupuje jednoznačně jejich hodnota, nikoli hospodářská povaha, jak bylo časté v klasickém právu. Není-li spojení věcí provedeno v dobré víře, zakotvuje § 1075 právo vlastníka spojované věci, proti jehož vůli tak bylo učiněno, aby si v měsíční prekluzivní lhůtě vybral, zda se vlastníkem nového celku stane on nebo zhotovitel. Až v krajním případě, kdy nelze jediného vlastníka věci určit, ji nabydou do spoluvlastnictví vlastníci spojovaných věcí. § 1077 pak představuje obdobu § 416 ABGB, když stanoví, že cizí věc použitou, a tedy i připojenou, za účelem opravy, získává vlastník opravené věci. Veškeré normy občanského zákoníku týkající se zpracování prostupuje zásada, že ztráta vlastnického práva je provázena náhradou hodnoty pozbyté věci.

2.3 Spojení movité a nemovité věci

Na rozdíl od předchozího případu nepanovaly v římském právu pochyby o tom, že při spojení věci movité a nemovité je hlavní věcí druhá jmenovaná. Obecně tedy platilo, že vlastnictví spojeného celku náleželo vlastníkovu nemovité věci, přesněji vlastníkovu pozemku. Akcese zde byla ovládána zásadou *superficies solo cedit*, povrch ustupuje půdě, stává se její součástí:

---

¹⁴⁵ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol., *Občanský zákoník: komentář, svazek III.*, s. 206.

¹⁴⁶ *Ibid.*, s. 207.

¹⁴⁷ SPÁČIL, J. a kol., *op. cit.*, s. 292–293.

¹⁴⁸ § 1074 odst. 1 OZ 2012: „Nová věc vzniklá zpracováním movitých věcí několika vlastníků tak, že zpracované věci nelze uvést do předešlého stavu buď vůbec, anebo jen se značným nákladem nebo se značnou ztrátou, náleží jako vlastníkovu tomu, kdo materiálem nebo prací nejvíc přispěl hodnotě výsledku.“

*Praeterea id quod in solo nostro ab aliquo aedificatum est, quamvis ille suo nomine aedificaverit, iure naturali nostrum fit, quia superficies solo cedit.*¹⁴⁹

S pozemkem bývají obvykle spojovány stavby a rostliny, římské právo proto rozlišovalo mezi vstavěním (*inaedificatio*), osetím (*satio*) a osázením (*implantatio*).

2.3.1 *Inaedificatio*

Stavba zřízená na pozemku, který náležel osobě odlišné od vlastníka stavebního materiálu, připadla v duchu zásady *superficies solo cedit* bezvýjimečně vlastníkovu pozemku. Nicméně, konkrétní skutkové okolnosti byly podstatné pro určení, zda a jakým způsobem se mohl vlastník stavebního materiálu domáhat jeho vrácení a případné kompenzace. Prameny odlišují dvě základní situace podle toho, kdo stavbu prováděl. Postavil-li někdo stavbu z cizího materiálu na vlastním pozemku, již Zákon 12 desek stanovil, že vlastník tohoto materiálu se nesměl dožadovat jeho oddělení:

*TIGNUM IUNCTUM AEDIBUS VINEA[E]VE [ET CONCAPIT] NE SOLVITO.*¹⁵⁰

Mimo tento strohý fragment jeho znění zprostředkoval Ulpianus:

*Lex duodecim tabularum neque solvere permittit tignum furtivum aedibus vel vineis iunctum neque vindicare, (...) sed in eum, qui convictus est iunxisse, in duplum dat actionem.*¹⁵¹

Panovala přitom shoda, že obsah slova *tignum* nebylo lze interpretovat výlučně jako vestavěný trám, ale extenzivně jako jakýkoli použitý stavební materiál.¹⁵² Místo oddělení materiálu měl jeho vlastník možnost podat *actio de tigno iuncto*, žalobu na náhradu odpovídající dvojnásobku jeho hodnoty. Je pravděpodobné, že v klasickém

---

¹⁴⁹ *Gai. Inst.* 2.73: „Kromě toho se podle přirozeného práva stává naším vlastnictvím to, co někdo vystaví na naší půdě, (a to) i kdyby stavěl pro sebe: protože povrch ustupuje půdě.“

¹⁵⁰ LDT 6.8: „DŘEVO VESTAVĚNÉ DO BUDOV ANEBO JAKO OPĚRA NA VINICI AŽ NEVYTRHÁVÁ.“

¹⁵¹ D. 47.3.1.pr. (*Ulpianus lib. 37 ad ed.*): „Zákon XII desek ani nedovoluje vytrhávat ukradené dřevo vestavěné do budov nebo jako opora na vinici, ani je vindikovat, (...) ale proti tomu, kdo byl usvědčen ze zastavění, dává žalobu na dvojnásobek.“ Překlad převzat z publikace SKŘEJPEK, M. *Prameny římského práva. Fontes iuris romani*. 2. vydání. Praha: LexisNexis, 2006, s. 37. Obsah tohoto ustanovení LDT je zachycen i na dalších místech: D. 10.4.6 (*Paulus lib. 14 ad sab.*); D. 6.1.23.6 (*Paulus lib. 21 ad ed.*); D. 41.1.7.10 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*); *Inst. Iust.* 2.1.29.

¹⁵² D. 47.3.1.1 (*Ulpianus lib. 37 ad ed.*); D. 50.16.62 (*Gaius lib. 26 ad ed. provinc.*); D. 41.1.7.10 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*); *Inst. Iust.* 2.1.29.

právu bylo použití žaloby omezeno na případy krádeže stavebního materiálu, justiniánské Instrukce však takové omezení již neobsahovaly.¹⁵³

Účelem zákazu žádat oddělení materiálu byl logický zájem na uchránění celistvosti staveb a zabránění jejich bourání. Pokud však stavba zanikla, tento zájem odpadl a římské právo nevidělo důvod, proč nadále bránit tomu, aby byl stavební materiál vrácen. V takovém případě byla proto možnost podání reivindikační žaloby, stejně jako *actio ad exhibendum*, obnovena:

*...sed si aliqua ex causa dirutum sit aedificium, poterit materiae dominus, si non fuerit duplum iam consecutus, tunc eam vindicare et ad exhibendum agere.*¹⁵⁴

Právní řád totiž vycházel z konstrukce, že vestavěný materiál nikdy svého vlastníka nezměnil:

*Cum in suo solo aliquis aliena materia aedificaverit, ipse dominus intellegitur aedificii, quia omne quod inaedificatur solo cedit. nec tamen ideo is qui materiae dominus fuerat desinit eius dominus esse...*¹⁵⁵

Zásada *superficies solo cedit* byla relativizována tím, že vlastník pozemku sice nabyt stavbu na něm umístěnou jako celek, zároveň ale platilo, že materiál samotný náležel stejné osobě jako před vestavěním. Toto vlastnictví nepřetržitě trvalo, byť jeho výkon nebyl připuštěn. Zbořením nebo rozpadem budovy došlo pouze k tomu, že přestal platit zákaz zavedený Zákonem 12 desek a vlastníkov materiálu bylo opět obnoveno právo hlásit se o svůj majetek. O existenci trvajících vlastnictví materiálu svědčí v pramenech používaná terminologie¹⁵⁶ a také Gaiův fragment z Digest, který explicitně rozlišuje mezi vydržením budovy jako celku a použitého stavebního materiálu.¹⁵⁷

¹⁵³ BUCKLAND, W. W., *op. cit.*, s. 212. Cf *Inst. Iust.* 2.1.29.

¹⁵⁴ *Inst. Iust.* 2.1.29: „...jestliže je však stavba z nějakého důvodu zbourána, může vlastník stavebního materiálu, pokud již nedostal dvojnásobek hodnoty, tento materiál vindikovat a požadovat jeho vydání.“ Viz D. 41.1.7.10 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*).

¹⁵⁵ *Inst. Iust.* 2.1.29: „Jestliže někdo postavil z cizího materiálu budovu na svém pozemku, bude považován také za vlastníka stavby, neboť vše, co je na pozemku postaveno, je jeho součástí. Vlastník stavebního materiálu však nepřestává být jeho vlastníkem...“ Viz D. 41.1.7.10 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*).

¹⁵⁶ KASER, M., *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 234.

¹⁵⁷ D. 41.1.7.11 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*): *Illud recte quaeritur, an, si in aedificium vendiderit is qui aedificaverit et ab emptore longo tempore captum postea dirutum sit, adhuc dominus materiae vindicationem eius habeat. causa dubitationis est, an eo ipso, quo universitas aedificii longo tempore capta est, singulae quoque res, ex quibus constabat, captae essent: quod non placuit.* „Vhodně byla položena otázka, zda pokud ten, kdo postavil dům za takových okolností /z cizího materiálu na vlastním pozemku/, ho prodal, kupující ho dlouhý čas držel, a následně byl zbořen, tedy zda vlastník materiálu může požadovat

Instituce uvádějí, že vydání materiálu se nebylo lze domáhat, pokud již byla vyplacena náhrada na základě *actio de tigno iuncto*. Ustanovení Digest, které téměř doslovně převzaly i Instituce, ovšem toto pravidlo neobsahují.¹⁵⁸ Objevil se proto názor, že alespoň podle klasického práva bylo možné žalobu na dvojnásobek hodnoty materiálu i reivindikační žalobu kombinovat.¹⁵⁹

Stavěl-li vlastník materiálu na cizím pozemku, záleželo na tom, zda tak činil úmyslně. Jestliže si byl této skutečnosti vědom, na jeho jednání se nahlíželo podobně, jako kdyby materiál vlastníkovu pozemku daroval. Stavbu, ale i materiál samotný nabyt vlastníkem pozemku a stavebník jej nemohl požadovat zpět, neměl k dispozici ani žádnou žalobu na náhradu nákladů.¹⁶⁰ Zatímco justiniánské Instituce a Digesta se na tomto pravidlu shodly, v Kodexu obsažený edikt z roku 213 n. l. jej popřel, když po zboření budovy přiznal vlastnictví materiálu staviteli v dobré i zlé víře, s výjimkou případu, kdy by měl explicitně úmysl materiál vlastníkovu pozemku darovat.¹⁶¹ Literatura rozpor vysvětluje možnými poklasickými zásahy do textu Kodexu.¹⁶² Naopak, pokud byl stavitel držitelem v dobré víře, mohl oproti žalobě vlastníka za pomoci *exceptio doli* žádat náhradu nákladů spojených se stavbou.¹⁶³

---

jeho vydání. Je na zvážení, zda ze samotného faktu, že dům jako celek je vydržen po dlouhé době, budou vydrženy také jednotlivé dílčí věci, z nichž sestává: a to neuznávám.“ Překlad je převzat z publikace SKŘEJPEK, M.; BĚLOVSKÝ, P.; ŠEJDL, J.; FALADA, D., *op. cit.*, s. 143; Cf D. 6.1.23.7 (Paulus *lib. 21 ad ed.*).

¹⁵⁸ *Inst. Iust.* 2.1.29; D. 41.1.7.10 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*).

¹⁵⁹ PEROZZI, S., *op. cit.*, s. 704. HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 380.

¹⁶⁰ *Inst. Iust.* 2.1.30: *...sed hoc casu materiae dominus proprietatem eius amittit, quia voluntate eius alienata intellegitur, utique si non ignorabat, in alieno solo se aedificare: et ideo, licet diruta sit domus, vindicare materiam non poterit...* „...v takovémto případě ztratí vlastník stavebního materiálu své vlastnictví k němu, neboť materiál je považován za zcizený z jeho vůle, zejména tehdy, když mu nebylo neznámé, že stavěl na cizím pozemku. A proto, zejména když dojde ke zbourání domu, nebude moci materiál vindikovat...“ Viz D. 41.1.7.12 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*).

¹⁶¹ C. 3.32.2.1 (a. 213): *Sed et id, quod in solo tuo aedificatum est, quoad in eadem causa manet, iure ad te pertinet. si vero fuerit dissolutum, materia eius ad pristinum dominium redit, sive bona fide sive mala fide aedificium extructum sit, si non donandi animo aedificia alieno solo imposita sint.* „Ale to, co bylo vystavěno na tvém pozemku, ti po právu náleží, dokud zůstává ve stejném stavu. Pokud by [to] bylo zbořeno, materiál se vrací původnímu vlastníkovu, ať už byla budova vystavěna v dobré nebo ve zlé víře, ledaže byly stavby zřízeny na cizím pozemku s úmyslem darování.“

¹⁶² KASER, M. *Natürliche Eigentumsverwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 234–235. BUCKLAND, W. W., *op. cit.*, s. 214.

¹⁶³ *Inst. Iust.* 2.1.30: *...certe illud constat, si in possessione constituto aedificatore, soli dominus petat domum suam esse, nec solvat pretium materiae et mercedes fabrorum, posse eum per exceptionem doli mali repelli, utique si bonae fidei possessor fuit qui aedificasset...* „...také následující je stejné: jestliže je stavitel držitelem a vlastník pozemku nárokuje vlastnictví k domu, aniž by zaplatil hodnotu materiálu a odměnu řemeslníkům, je proti němu povoleno uplatnit námitku zlého úmyslu zejména tehdy, když byl stavitel držitelem v dobré víře...“ Viz D. 41.1.7.12 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*).

2.3.2 Stavba na cizím pozemku v novodobém právu

Způsob uvažování nastíněný římskoprávními normami se promítl také do činnosti zákonodárce při tvorbě ABGB. Stejně jako romanistická právní věda odlišoval případy stavební činnosti na vlastním pozemku za použití cizího materiálu a výstavby z vlastního materiálu na cizím pozemku, stejně také vycházel z aplikace zásady *superficies solo cedit*. Stavbu jako umělý přírůstek nabýval až na výjimky vlastník pozemku, oproti římskému právu se však jednalo o nabytí definitivní, nebylo možné žádat navrácení stavebního materiálu ani poté, co byl od stavby oddělen.¹⁶⁴ Komentář k ABGB doplnil, že v případě pouhé opravy stavby platila zvláštní úprava uvedená v § 416¹⁶⁵ týkající se věcí nemovitých i movitých, šlo-li na druhou stranu o přestavek, který nebyl zákoníkem výslovně upraven, měly se na něj vztahovat normy o vstavění.¹⁶⁶ Tomu ale část literatury odporovala s poukazem na jednotu stavby jako celku, kterou nebylo vhodné porušit proto, že její část přesáhla na sousedův pozemek.¹⁶⁷

Pokud vlastník pozemku vystavěl stavbu z cizího materiálu, nabytí k ní sice podle § 417 vlastnické právo, měl ale zároveň povinnost poskytnout původnímu vlastníkovi použitých hmot náhradu. Její výše se odvíjela od stavebníkovy poctivosti, byl-li poctivý, hradil obecnou cenu, nepoctivý musel nahradit nejvyšší cenu, kterou měl stavební materiál v době od jeho odnětí do vyměření náhrady, a také případnou jinou škodu.¹⁶⁸ „Naopak, stavil-li někdo ze své hmoty bez vědomí a vůle vlastníkovi na půdě cizí, případně stavení vlastníkovi půdy. Stavitel poctivý může žádati náhradu nákladů nutných a užitečných; ke staviteli nepoctivému jest se zachovati jako k jednateli nezmocněnému...“¹⁶⁹ Za pozornost stojí, že na nepoctivého stavebníka se neaplikovala ustanovení o nepřikázaném jednatelství pouze v rozsahu náhrady nákladů, ale v plném

---

¹⁶⁴ RANDA, A., *op. cit.*, s. 121.

¹⁶⁵ § 416 ABGB: „Užije-li se cizí hmoty jen na opravení věci, případně cizí hmota vlastníkovi věci hlavní a tento je povinen podle toho, jednal-li poctivě nebo nepoctivě, předešlému vlastníkovi zužitě hmoty zapraviti její cenu.“

¹⁶⁶ ANDRÉS, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 447.

¹⁶⁷ SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 281. Jan Krčmář upozorňoval, že se § 417–419 ABGB na případy přestavků nehodí. Viz KRČMÁŘ, J., *op. cit.*, s. 205.

¹⁶⁸ § 417 ABGB: „Vystavil-li někdo na své půdě stavení a užil-li k tomu cizí hmoty, je sice stavení jeho vlastnictvím; však i stavitel poctivý musí hmotu, převedl-li ji na sebe jinak nežli stanoveno v § 367, škodujícímu dle obecné ceny nahraditi, stavitel pak nepoctivý musí ji nahraditi dle nejvyšší ceny a nad to ještě nahraditi všelikou jinou škodu.“

¹⁶⁹ § 418 ABGB.

rozsahu, bylo proto možné, aby po něm vlastník pozemku požadoval odstranění stavby, což u poctivého stavebníka nepřicházelo v úvahu.¹⁷⁰

Závěr ustanovení § 418 pak obsahoval jediné prolomení zásady *superficies solo cedit* v kontextu nabývání vlastnického práva přírůstkem: „...Věděl-li vlastník půdy o stavbě a staviteli poctivému ji hned nezakázal, může žádati za půdu jen obecnou cenu.“ Ačkoli to není v citovaném ustanovení zmíněno explicitně, vyplývá z něj, že vlastník tolerující stavební činnost na svém pozemku pozbýval vlastnické právo k jeho částem, jež byly stavbou přímo dotčeny. Jako nutná podmínka této výjimečné situace nicméně vystupovala poctivost stavitele. Za pozornost stojí § 419, který kombinoval situace popsané v předchozích dvou paragrafech a věnoval se situaci, kdy stavitel používal cizí materiál na cizím pozemku.¹⁷¹ Také za těchto okolností nabyt stavbu vlastník pozemku, vztahy mezi stavebníkem a dalšími dvěma dotčenými stranami nebyly upraveny zvláštním způsobem, řídily se ustanoveními § 417 a § 418.

Představené normy ABGB v mnohém vycházely z ustanovení Haličského občanského zákoníku platného od roku 1797,¹⁷² je však třeba poukázat na výraznější odlišnost v pravidlech týkajících se stavby na cizím pozemku (§ 151, část 2). Haličská kodifikace nepočítala s tím, že by vlastník půdy, který věděl o stavební činnosti poctivého držitele, doplatil na vlastní nečinnost ztrátou vlastnického práva, a držela se tedy důsledněji zásady *superficies solo cedit*. Ovšem, vyznačovala se také relativizací neoddělitelnosti jednou vestavěného materiálu, když výslovně umožňovala, aby byl stavebníkovi vydán místo náhrady nákladů.

Ani texty legislativních návrhů z doby první republiky nejsou se zněním ABGB zcela totožné. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1923 vložil do § 418 druhý odstavec zaměřený na dočasné stavby.¹⁷³ Vlastník pozemku by dle něj mohl žádat jejich odstranění. Analogicky ke stavbám trvalým bylo stanoveno, že pokud by

---

¹⁷⁰ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 451.

¹⁷¹ § 419 ABGB: „Bylo-li stavení vystavěno na cizí půdě a z cizí hmoty, přibude i v tomto případě vlastnictví jeho vlastníkovu půdy. Mezi vlastníkem půdy a stavitelem vzejdou táž práva a povinnosti, jako v předešlém paragrafu, a stavitel musí nahraditi předešlému vlastníkovu hmoty cenu obecnou nebo nejvyšší dle toho, byl-li poctivého nebo nepoctivého úmyslu.“

¹⁷² Westgalizisches Gesetzbuch von 1797 (JGS 337), § 149–153, část 2.

¹⁷³ § 418 odst. 2: „Běží-li o stavbu prozatímní, může vlastník pozemku žádati na staviteli odstranění stavby. Jestliže však staviteli poctivému bez zbytečného průtahy nezakázal stavěti, jakmile zvěděl, že se staví, může žádati jen přiměřené nájemné za dobu, pokud stavba na jeho pozemku zůstane. Nájemné a dobu, po kterou stavba má trvati, určí soudce.“ Viz STIEBER, M., *op. cit.*, s. 29–30.

poctivému staviteli výstavbu včas nezakázal, byl by o tuto možnost připraven a zůstalo by mu pouze právo na přiměřené nájemné. Nicméně, toto pravidlo bylo podrobena kritice, neboť zpravidla nenákladné prozatímní stavby nezasluhují tak vysoký stupeň ochrany, který by mohl zabránit vlastníkovi pozemku kdykoli v budoucnu žádat odstranění stavby. Subkomitét proto doplnil třetí větu, podle níž měl o době trvání dočasné stavby rozhodnout soud.¹⁷⁴ Návrh se ale neujal a do textu superrevisní komise z roku 1931 nebyl přijat. Na návrhu superrevisní komise¹⁷⁵ bylo kromě nového členění paragrafů nápadné to, že vyjádření ABGB o nabytí vlastnického práva ke stavbě vlastníkem pozemku nahradil formulací, že se stavba stávala součástí pozemku. Jinak ovšem jedinou výraznou navrhovanou změnu přineslo vložení § 325 o přestavku, do té doby zákonem neupraveném, čímž byl sledován zájem na posílení právní jistoty.¹⁷⁶ Pokusil se tím pádem zavést další výjimku, kdy by zastavěný pozemek připadl vlastníkovi materiálu a nikoli naopak. Tato pak byla převzata i do vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937.¹⁷⁷ Oproti ABGB vládní návrh dále v § 182 změnil pravidla o stavbě zřízené na pozemku s vědomím jeho vlastníka. Nezakázal-li vlastník pozemku včas stavební činnost poctivého držitele, mělo jako dříve platit, že by pozbyl své vlastnické právo. Stavěl-li ale držitel nepoctivý, získal by spolu s vlastníkem pozemku spoluvlastnictví.

OZ 1950 se radikálně odchýlil od ABGB, když v § 25 konstatoval, že stavby nebyly součástí pozemků, a v § 155 stanovil, že „vlastníkem stavby může být osoba rozdílná od vlastníka pozemku“.¹⁷⁸ V duchu tohoto principu ani umístění stavby na cizím pozemku nevedlo k jejímu nabytí vlastníkem tohoto pozemku: „Byla-li nově budovaná stavba postavena na cizím pozemku, nepřirůstala vlastníkovi pozemku, nýbrž od počátku

---

¹⁷⁴ STIEBER, M., *op. cit.*, s. 87–88.

¹⁷⁵ § 322–326. *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl I. Text zákona*, s. 93–94.

¹⁷⁶ § 325: „Jestliže stavba vyvedená na pozemku vlastním zastavuje cizí pozemek jen malou částí (přestavek), případně pozemek přestavkem zastavěný stavebníku i tehdy, když vlastník o přestavku nevěděl, a to stavebníku poctivému za náhradu obecné ceny, stavebníku nepoctivému za náhradu škody.“ Odůvodnění viz *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva*, s. 128.

¹⁷⁷ § 180–184. Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Přestavek upraven v § 183.

¹⁷⁸ Důvodem odstranění zásady *superficies solo cedit* byl především ohled na chod družstev, která v praxi hospodařila na jim svěřené státní nebo soukromé půdě. Pokud by družstvo na takových pozemcích postavilo stavbu, podle právní úpravy ABGB by připadla vlastníkovi pozemku, nikoli družstvu samotnému, což byl nežádoucí účinek. Více viz KUKLÍK, J.; ADAMOVÁ, K.; BĚLOVSKÝ, P. a kol., *op. cit.*, s. 355–356.

byla majetkem toho, kdo ji postavil, a to bez ohledu, zda byla postavena na cizím pozemku na základě práva stavby či nikoliv.“¹⁷⁹

Ani OZ 1964 se po celou dobu své platnosti nehlásil k zásadě *superficies solo cedit*, což výslovně vyplývalo z ustanovení § 120 odst. 2 ve znění účinném od 1. ledna 1992. Pokud někdo stavěl z vlastního materiálu na cizím pozemku, stal se vlastníkem stavby, tento postup nezakládal originární způsob nabytí vlastnického práva ve prospěch vlastníka pozemku. Občanský zákoník se pak v § 135c podrobněji věnoval vztahům mezi oběma vlastníky. V případě neoprávněné stavby měl vlastník pozemku právo domáhat se soudně jejího odstranění, případně mohl žádat nabytí vlastnického práva ke stavbě za náhradu. Obecně ale předmětné ustanovení nechávalo v upravování vztahů mezi zainteresovanými osobami značnou volnost uvážení soudu, který mohl mimo jiné nezbytný výkon vlastnického práva zajistit zřízením věcného břemene. Jestliže naopak vlastník pozemku stavěl za použití cizího materiálu, zákoník se této situaci nevěnoval výslovně, a tak bylo třeba k ní přistupovat jako ke specifikaci.¹⁸⁰

Pro OZ 2012 je příznačný návrat k zásadě *superficies solo cedit* vyjádřené v § 506. Přirozeně proto v mnohém navazuje na ABGB, respektive na vládní návrh z roku 1937, jak strukturou, tak obsahem. Ustanovení § 1083 OZ 2012 se věnuje situaci, kdy někdo užije cizí věc pro stavbu na svém pozemku a nachází svůj protějšek v § 417 ABGB.¹⁸¹ Stavba se v tomto případě stane součástí pozemku, jeho vlastník je ale stavebníkovi povinen poskytnout náhradu, jejíž výše závisí na přítomnosti dobré víry. Následující § 1084 OZ 2012 pak volně parafrázuje první dvě věty § 418 ABGB, když stavbu zřízenou na cizím pozemku přiznává jeho vlastníkovu a upravuje způsob náhrady nákladů.¹⁸² Liší se však ve dvou aspektech od předchozího paragrafu. Jednak nerozlišuje, zda stavebník používá vlastní nebo cizí materiál, dále nejde tak daleko, aby činil stavbu součástí pozemku, a omezuje se na konstatování, že případně vlastníkovu pozemku.¹⁸³

---

¹⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 1998, sp. zn. 3 Cdon 398/96 [R 26/2001 civ.].

¹⁸⁰ SPÁČIL, J. a kol., *op. cit.*, s. 300–301.

¹⁸¹ § 1083 OZ 2012: „(1) Užije-li někdo cizí věc pro stavbu na svém pozemku, stane se stavba součástí pozemku. Vlastník pozemku nahradí vlastníku užití věci její hodnotu. (2) Kdo nebyl při užití cizí věci pro stavbu v dobré víře, nahradí vlastníku užití věci také ušlý zisk; skutečnou škodu hradí však jen v tom rozsahu, v jakém vlastník nedosáhl její náhrady podle odstavce 1.“

¹⁸² § 1084 OZ 2012: „(1) Stavba zřízená na cizím pozemku připadá vlastníkovu pozemku. (2) Vlastník pozemku nahradí osobě, která zřídila na cizím pozemku stavbu v dobré víře, účelně vynaložené náklady. Osoba, která v dobré víře nebyla, má též práva a povinnosti jako nepřikázaný jednatel.“

¹⁸³ SPÁČIL, J. a kol., *op. cit.*, s. 303–305.

V § 1085 OZ 2012 je patrná inspirace ustanovením § 135c OZ 1964., vlastníkovu pozemku se dává právo domáhat se soudně odstranění neoprávněné stavby. Ačkoli § 1086 reguluje stejně jako třetí věta § 418 ABGB situaci, kdy vlastník pozemku přes vědomost o zřizování stavby tuto činnost nezakázal, volí OZ 2012 rozdílné řešení a nepřipouští, aby stavebník nabyl pozemek automaticky. Zakládá pouze právo obou osob žádat, aby byl pozemek převeden na stavebníka za obvyklou cenu. Přes mnohé úvahy ve 20. a 30. letech 20. století teprve § 1087 OZ 2012 poprvé výslovně upravuje problematiku přestavku, když stanoví, že takto zasažený pozemek nabyde stavebník v dobré víře. Podobnost s ABGB je dána také existencí speciálního ustanovení týkajícího se opravy věci (§ 1077 OZ 2012), které je společné pro movité i nemovité věci.¹⁸⁴ Na opravu nemovitosti se tedy normy o vestavění neaplikují.

2.3.3 *Satio, implantatio*

Gaiovy Instituce jmenovaly ještě frekventovanější situaci, kdy se uplatnila zásada *superficies solo cedit*:

*Multoque magis id accidit et in planta, quam quis in solo nostro posuerit, si modo radicibus terra complexa fuerit. Idem contingit et in frumento, quod in solo nostro ab aliquo satum fuerit.*¹⁸⁵

Vlastník pozemku nabýval vlastnictví cizích rostlin a semen, které s ním byly spojeny a ztratily tím pádem samostatnou existenci jako věci v právním slova smyslu. Šlo o jeden z nejstarších a, s ohledem na agrární charakter starořímské společnosti, o jeden z hospodářsky nejvýznamnějších originárních způsobů nabývání vlastnictví.¹⁸⁶ Zároveň jej lze pokládat za způsob nutný, který nabízí jediné možné řešení rozdílu mezi osobou vlastníka pozemku a rostliny.¹⁸⁷ Na základě případů popisovaných v pramenech byly

---

¹⁸⁴ § 1077 OZ 2012: „Použije-li se cizí věc jen na opravu jiné věci, případně vlastníkovu opravené věci, a ten nahradí vlastníkovu zpracované věci hodnotu použité cizí věci.“

¹⁸⁵ *Gai. Inst.* 2.74-75: „Mnohem častěji se to stává také s rostlinou, kterou někdo zasadí na naší půdě, a sice jak v zemi zapustí kořeny. Totéž se stane i s obilím, které někdo zaseje na naší půdě.“

¹⁸⁶ KASER, M., *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 226–228.

¹⁸⁷ *Inst. Iust.* 2.1.31: *...rationem etenim non permitttere, ut alterius arbor esse intellegatur, quam cui in fundum radices egisset...* „...povaha věci totiž nedovoluje považovat strom za vlastnictví nikoho jiného než toho, do jehož pozemku, zakořenil...“

vyčleněny dva případy akcese rostlin – *satio* (osetí) a *implantatio* (osázení). Tyto dva skutkové stavy odlišovaly také rozdílné důsledky, k nimž vedly:

*Qua ratione autem plantae quae terra coalescunt solo cedunt, eadem ratione frumenta quoque quae sata sunt solo cedere intelleguntur...*¹⁸⁸

Zatímco semena se stala součástí půdy a tím pádem i majetkem náležejícím vlastníkovi pozemku již samotným okamžikem osetí, rostliny svým zasazením do země vlastníka neměnily:

*Si alienam plantam in meo solo posuero, mea erit: ex diverso si meam plantam in alieno solo posuero, illius erit: si modo utroque casu radices egerit: antequam enim radices ageret, illius permanet, cuius et fuit. His conveniens est, quod, si vicini arborem ita terra presserim, ut in meum fundum radices egerit, meam effici arborem: rationem enim non permittere, ut alterius arbor intellegatur, quam cuius fundo radices egisset...*¹⁸⁹

Je možné vymezit dva důležité momenty spojené s osázením – *positio*, umístění rostliny do půdy, a *coatitio*, zakořenění.¹⁹⁰ Zasazené rostliny nabyl vlastník pozemku až ve chvíli, kdy do něj zapustily kořeny a v pravém slova smyslu se s ním organicky spojily. Je patrné, že stanovení okamžiku nabytí vlastnictví bylo vedeno především ohledem na praktickou stránku věci. Není vhodné z půdy vykopávat rostlinu, která je v ní již pevně zakořeněná, nelze spolehlivě identifikovat všechna semínka vysetá na poli a dožadovat se jejich navrácení.¹⁹¹ Zároveň je nutné mít na paměti, že nabytí vlastnictví akcesí k rostlině nebo stromu bylo permanentní povahy. Jestliže se po zakořenění od pozemku oddělil, neobnovilo se v žádném případě právní panství jeho původního vlastníka, náležel i poté vlastníkovi pozemku. Toto ve svém fragmentu ostatně připomíná i Paulus:

---

¹⁸⁸ D. 41.1.9.pr. (Gaius *lib. 2 rer. cott.*): „Z toho důvodu tedy rostliny, které srostou se zemí, přecházejí k půdě; ze stejného důvodu zrní, které bylo zaseto, se chápe jako součást půdy...“ Překlady fragmentů D. 41.1.9.pr. a D. 41.1.7.13 jsou převzaty z publikace SKŘEJPEK, M.; BĚLOVSKÝ, P.; ŠEJDL, J.; FALADA, D., *op. cit.*, s. 148.

¹⁸⁹ D. 41.1.7.13 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*): „Jestliže cizí rostlinu vsadím do své půdy, bude patřit mně. Pokud ovšem svou rostlinu vsadím do cizí půdy, bude patřit jemu; to v obou případech za předpokladu, že vrostle svými kořeny. Před tím totiž než kořeny vyrostou, zůstává rostlina toho, čí původně byla. Podle toho, jestliže zasadím cizí strom do mého pozemku a ten zde zapustí kořeny, bude strom můj. Je rozumné tedy nedovolit, aby strom se považoval za cizí, pokud zapustí kořeny...“

¹⁹⁰ BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 115.

¹⁹¹ KASER, M., *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 226–228.

*Arbor radicitus eruta et in alio posita priusquam coaluerit, prioris domini est, ubi coaluit, agro cedit, et si rursus eruta sit non ad priorem dominum revertitur: nam credibile est alio terrae alimento aliam factam.*¹⁹²

Znovu je v něm také zdůrazněn význam okamžiku zakořenění. Max Kaser poznamenává, že výše uvedená pravidla zaznamenala v poklasickém období na západě římské říše po jistý čas úpadek spojený s obecným odklonem od zásady *superficies solo cedit*. Dal-li vlastník pozemku souhlas s jeho osetím nebo osázením cizími rostlinami, uchoval si jejich původní vlastník nadále vlastnictví, přestože byly vysety nebo již zakořenily. Justiniánské právo se však vrátilo k závěrům klasických římských právníků.¹⁹³

Mimo žalobu a kondikci z krádeže, které se opíraly o zvláštní obligační nárok, neposkytovalo římské právo původnímu vlastníku rostlin nebo osiva příliš prostředků k dosažení náhrady za ztrátu vlastnictví. Jednal-li v dobré víře a držel-li zároveň pozemek, mohl využít svého retenčního práva a proti vindikaci vlastníka pozemku uplatnit *exceptio doli* k náhradě užitečných nákladů:

*Sed si ab eo petamus fundum vel aedificium et inpensas in aedificum vel in seminaria vel in sementem factas ei solvere nolimus, poterit nos per exceptionem doli mali repellere, utique si bonae fidei possessor fuerit.*¹⁹⁴

Zasazení stromu pak bylo jedním z mála případů, kdy měl jeho původní vlastník k dispozici *utilis in rem actio*. Mohl ji podat, pokud strom zasadil vlastník pozemku, a domohl se takto náhrady za ztracené vlastnictví.¹⁹⁵

---

¹⁹² D. 41.1.26.1 (Paulus *lib. 14 ad sab.*): „Když je zakořeněný strom vyryt a umístěn jinam, patří předchozímu vlastníku, dokud nezakoření, ale kde zakoření, ustoupí pozemku, a pokud by byl znovu vykopán, nevrací se původnímu vlastníku, neboť je hodnověrné, že se proměnil výživou [poskytovanou] z jiného pozemku.“

¹⁹³ KASER, M. *Das römische Privatrecht. Abschnitt II.* München: Beck, 1971, s. 289–291.

¹⁹⁴ *Gai. Inst.* 2.76: „Ale vymáháme-li na něm vydání pozemku nebo stavby a nechceme-li mu (přitom) uhradit náklady, (vynaložené) na stavbu či satbu či semena, může nás odrazit námitkou zlého úmyslu, zejména byl-li by držitelem v dobré víře.“ Viz *Inst. Inst.* 2.1.32; C. 3.32.11.1 (a. 293); D. 41.1.9.pr. (*Gaius lib. 2 rer. cott.*); HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 379.

¹⁹⁵ D. 6.1.5.3 (*Ulpianus lib. 16 ad ed.*). Viz HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 379, 395.

2.3.4 Zasazení a osetí v novodobém právu

ABGB identifikoval *satio* a *implantatio* jako nabývání vlastnického práva smíšeným přírůstkem, speciální kategorií, která odrážela užití kombinace lidských a přírodních sil. Zákoník přejal východiska římského práva a stanovil, že vlastník pozemku nabýval vlastnictví cizích semen osetím a cizích zasazených rostlin jejich zakořeněním: „Co potud ustaveno bylo o stavení vystavěném z cizí hmoty, platí také v případech, bylo-li pole cizím semenem oseto nebo cizími rostlinami osázeno. Takový přírůstek náleží vlastníkovu pozemku, jestli rostliny již zapustily kořeny.“¹⁹⁶

Ohledně vyrovnání mezi původním vlastníkem rostlin a vlastníkem pozemku ABGB pouze odkazoval na právní úpravu vstavění obsaženou v § 417–419. Právní věda neměla jasno v otázce, zda k nabytí vlastnického práva docházelo i při zasazení či zasetí majícím dočasný charakter, typicky v lesní školce nebo v zahradnictví. Jaromír Sedláček dočasný nebo trvalý účel takového jednání nezohledňoval,¹⁹⁷ Heinrich Klang a Jan Krčmář naopak kladli důraz na trvalost spojení jako nutnou podmínku.¹⁹⁸ Nejvyšší soud Československé republiky dal patrně zapravdu později jmenovaným, opačný výklad pokládal za příliš restriktivní, nevyhovoval by „potřebám skutečného a zvláště obchodního života v případech, kdy rostliny, aniž by tím trpěly, lze od půdy oddělit, a to zejména, když na základě zvláštní smlouvy s vlastníkem pozemku uzavřené pěstovatel rostlin je vypěstuje v cizí půdě jen za tím účelem, aby je od ní zase oddělil a zcizil“.¹⁹⁹ Z citovaného rozhodnutí však vyplývá, že tyto důsledky implicitně podmiňoval existencí obligačního vztahu mezi vlastníky rostlin a pozemku (zahradnictví) a nebylo lze je bez dalšího vztáhnout na případy, kdy bylo sázeno či seto bez souhlasu jednoho z nich.

Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1923 převzal § 420 ABGB beze změn,²⁰⁰ návrh superrevizní komise z roku 1931 jej parafrázoval beze změny

---

¹⁹⁶ § 420 ABGB. Podobné znění obsahoval § 154 ve 2. části Haličského občanského zákoníku platného od roku 1797 (*Westgalizisches Gesetzbuch von 1797*, JGS 337).

¹⁹⁷ SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 284.

¹⁹⁸ KLANG, H., *op. cit.*, s. 146–147. KRČMÁŘ, J., *op. cit.*, s. 205.

¹⁹⁹ Rozhodnutí ze dne 2. listopadu 1935, Rv I 2211/33 [Vážný 14669]. Viz VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských. Ročník 17, č. 14066 až 14833*. Praha: V. Tomsa, 1936.

²⁰⁰ STIEBER, M., *op. cit.*, s. 30–31, 88.

obsahu v § 327,²⁰¹ vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 učinil stejně v § 185.²⁰² Naopak OZ 1950 na *satio* a *implantatio* nepamatoval, postupovat se podle § 129 mělo, ostatně jako v ostatních případech akcese, v souladu s ustanoveními o specifikaci. OZ 1964 teprve ve znění účinném od 1. ledna 1992 výslovně v § 135a přiznával vlastníkově věci hlavní přírůstky. Explicitní pozornost osázení a osetí jako originárním způsobům nabytí vlastnického práva věnuje až OZ 2012 v § 1088. Stejně jako ABGB tyto situace vyčlenil do zvláštní množiny smíšeného přírůstku, o náhradě za osivo rostliny také odkazuje na předpisy týkající se stavby (§ 1083 – 1084 OZ 2012). Klíčové ustanovení § 1088 odst. 1 OZ 2012 pak zcela navazuje na prameny římského práva i na ABGB: „Při osetí pozemku cizím semenem nebo osázení cizími rostlinami náleží vlastníku pozemku, co takto přibude; rostliny mu však náleží až poté, co zapustí kořeny.“

---

²⁰¹ *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl I. Text zákona*, s. 94. *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva*, s. 128.

²⁰² Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.

3. Nabytí plodů

Není překvapivé, že společnosti starověkých Římanů založené zprvu na zemědělství a pastevectví vyvstala potřeba detailně upravovat tak marginální otázku, jako je nabytí plodů. Zformoval se tak samostatný originární způsob nabytí vlastnictví, který zvláštními normami vymezoval jednotlivé skupiny oprávněných osob a předepisoval podrobné podmínky nabytí.²⁰³

Předmětem těchto norem byly přirozené plody jako pravidelné, hospodářské a hmotné výtěžky plodonosné věci.²⁰⁴ Ani jeden z těchto definičních znaků nebyl zvolen náhodně. Plodem se rozuměly výhradně výtěžky pravidelné, typicky ovoce, zemědělské plodiny, mléko, vejce, vlna a mláďata zvířat, nikoli kožšina nebo maso, neboť tyto jsou poskytovány pouze jednorázově. Protože musely být zároveň i výtěžky hospodářskými, nebylo lze pokládat za plod dítě otrokyně:

*Partus vero ancillae in fructu non est itaque ad dominum proprietatis pertinet: absurdum enim videbatur hominem in fructu esse, cum omnes fructus rerum natura hominum gratia comparaverit.*²⁰⁵

Jde o jeden z výjimečných případů, kdy právo zohledňovalo faktickou povahu otroka, po právní stránce pouhé věci, jako člověka.

3.1 Nabývání vlastnictví k plodům separací

3.1.1 Vývoj určení vlastníka plodů v římském právu

Při stanovení pravidel nabytí plodů bylo právo postaveno před úkol vyrovnat se se skutečností, že jedna věc produkuje sama od sebe věc novou, a definovat právní povahu plodu v průběhu jeho utváření. Jako klíčový přitom vystupoval okamžik oddělení

---

²⁰³ Tato kapitola částečně vychází z následujícího publikovaného textu: NOVÁK, M. Římskoprávní pohled na nabytí plodů v novodobých kodifikacích. In: VOJÁČEK, L.; SALÁK, P.; VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2017 – Days of law 2017. Část II. (Re-)kodifikace úspěšné a neúspěšné*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 122–135.

²⁰⁴ BARTOŠEK, M. *Škola právního myšlení*. Praha: Karolinum, 1991, s. 178.

²⁰⁵ D. 22.1.28.1 (Gaius lib. 2 rer. cott.): „Dítě otrokyně nepatří mezi plody a tak náleží vlastníkovu majetku. Zdálo by se totiž absurdním, aby člověk patřil mezi plody, protože příroda připravila všechny plody věci pro člověka.“ Viz též D. 7.1.68pr. (Ulpianus lib. 17 ad sab.); D. 47.2.48.6 (Ulpianus lib. 42 ad sab.); Inst. Iust. 2.1.37.

plodu od plodonosné věci, ať už k němu došlo působením člověka nebo čistě přírodních sil. Plodonosnou věcí se rozuměla věc v právním slova smyslu, na niž byl plod viditelně upoután, a která také živila jeho růst.²⁰⁶ Například, v případě obilí bylo nutné za plodonosnou věc pokládat pole, nikoli osivo, které nejenže klas samo neživilo, ale ani nebylo samostatnou věcí, protože se zakořeněním stalo součástí pozemku. Neoddělenému plodu nebyla přiznána samostatná právní existence:

*Fructus pendentes pars fundi videntur.*²⁰⁷

V právním smyslu plod, například jablko, neexistoval jako věc, byl společně s celým stromem v duchu zásady *superficies solo cedit* součástí pozemku. Pozornost si ovšem zaslouží formulace uvedeného fragmentu, v němž Gaius neváhal použít slovo *fructus*. Lze z toho dedukovat, že se právnímu řádu nepřičilo rozeznávat plod, byť visící na stromě, jako zvláštní předmět, s nímž budou v budoucnu spojeny nějaké následky. Jen mu v tu chvíli ještě nepřiznával kvalitu věci v právním slova smyslu. Tu nabyl plod až okamžikem oddělení, kdy vznikl jako nová věc a nový předmět vlastnického práva. Stěžejním účelem veškerých těchto teoretických postulátů pak bylo stanovit, komu bude toto vlastnické právo svědčit.

Max Kaser vyjádřil přesvědčení, že v archaickém římském právu vystupovalo jako kritérium, podle něhož byl určen vlastník čerstvě odděleného plodu, přičinění se na jeho vypěstování.²⁰⁸ Plody nepřipadaly vlastníkovu plodonosné věci, nýbrž tomu, kdo dal svou práci plodu vzejít. Stopy tohoto starého principu identifikoval v následujícím Pomponiově fragmentu, který má svým obsahem spíše význam pro nabývání plodů manželi či držitelem v dobré víře:

*Fructus percipiendo uxor vel vir ex re donata suos facit, illos tamen, quos suis operis adquisierit, veluti serendo: nam si pomum decerpserit vel ex silva caedit, non fit eius, sicuti nec cuiuslibet bonae fidei possessoris, quia non ex facto eius is fructus nascitur.*²⁰⁹

---

²⁰⁶ BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 167–168.

²⁰⁷ D. 6.1.44 (Gaius *lib. 29 ad ed. provinc.*): „Visící plody se pokládají za součást pozemku.“

²⁰⁸ KASER, M. *Das römische Privatrecht. Abschnitt I.* München: Beck, 1971, s. 427.

²⁰⁹ D. 22.1.45 (Pomponius *lib. 22 ad q. muc.*): „Manželka nebo manžel sklízí plody darované věci a činí je svými, ty však, které nabyl svou prací, například setím. Neboť kdyby snad utrlh jablko nebo kácel strom,

Darování mezi manželi bylo zakázáno a stíženo sankcí neplatnosti. Nabytí vlastnictví plodů věci darované manželkou, stejně jako nabytí plodů dobrověrným držitelem plodonosné věci, se zde podmiňuje jejich fyzickou prací, kterou se o vznik plodu osobně zasloužili. Nabytí vlastnictví je zde chápáno vlastně jako odměna za vynaloženou námahu, jež vedle samotné existence plodonosné věci představovala nutnou podmínku pro vytvoření plodu. Naopak jim byl plod odepřen, vznikl-li sám od sebe, jako příklad je uvedeno jablko (*pomum*). Předestřená úvaha se zakládá také na logické úvaze. V době archaického práva, kdy bylo obyvatelům Říma k dispozici množství pozemků ležících ladem, které mohli libovolně okupovat, nepředstavovalo nejvyšší hodnotu vlastnictví půdy, ale práce vložená do jejího obdělávání, protože pouze v jejím důsledku se plody urodily. Až s rozvojem města i nárůstem počtu obyvatel nabývala půda na ceně a do popředí vstoupily právní vztahy k ní. Prosadila se tak časově mladší zásada, že vlastnictví plodů nabýval především vlastník plodonosné věci (s výjimkou zvláštních případů, o nichž bude dále řeč), bez ohledu na zásluhy spojené s jejich vypěstováním.²¹⁰

Četné fragmenty Digest dokazují, že klasické právo přijalo novou zásadu za svou:

*Bonae fidei emptor non dubie percipiendo fructus etiam ex aliena re suos interim facit non tantum eos, qui diligentia et opera eius pervenerunt, sed omnes, quia quod ad fructus attinet, loco domini paene est...*²¹¹

Nabytí vlastnictví plodů bylo spojováno s vlastnictvím plodonosné věci a Paulus výslovně odmítl, že by se měla zohlednit odvedená práce (*diligentia et opera*). Juliánus pak zdůraznil, že rozhodujícím kritériem bylo vlastnictví pozemku, bez ohledu na to, komu patřilo osivo, nebo na práci spojenou s osetím pozemku:

*...quia omnis fructus non iure seminis, sed iure soli percipitur...*²¹²

---

nestane se jeho vlastním, stejně jako se nestane jakéhokoli držitele v dobré víře, protože takový plod nevzniká z jeho činnosti.“

²¹⁰ THIELMANN, G. Produktion als Grundlage des Fruchterwerbs. ZSS RA. 1977, č. 94, s. 80–81.

²¹¹ D. 41.1.48.pr. (Paulus *lib. 7 ad plaut.*): „Kupující v dobré víře nepochybně získá jako své vlastnictví plody získané prostřednictvím majetku jiného prozatímně, nejen ty, které získá pílí a prací, ale všechny, protože pokud jde o plody, prakticky zaujímá pozici vlastníka...“

²¹² D. 22.1.25.pr. (Iulianus *lib. 7 Dig.*): „...protože veškeré plody se nabývají nikoli právem semena, ale právem půdy...“ Cf D. 22.1.25.1 (Iulianus *lib. 7 Dig.*).

Také justiniánské Instituce, například jde-li o nabytí vlastnictvá mlád'at zvířat, konstatovaly, že je nabýval vlastník plodonosné věci právě díky existenci vlastnického práva:

*Item ea quae ex animalibus dominio tuo subiectis nata sunt eodem iure [naturali] tibi adquiruntur.*²¹³

3.1.2 Nabývání plodů vlastníkem plodonosné věci v novodobém právu

Princip, že vlastnické právo k plodům náleží především samotnému vlastníkovi plodonosné věci, je aktuální až do současnosti. Moderní civilistika základní východiska převzala, byť představila odlišnou systematiku, když nabytí plodů neidentifikovala jako svébytný způsob nabytí vlastnického práva, ale označila jej za druh nabytí přírůstkem. Již ABGB chápal tento pojem značně extenzivně, jak dokládá znění § 404: „Přírůstkem se nazývá vše, co z věci pojde nebo nově k ní přibude, aniž to bylo vlastníkovi od někoho jiného odevzdáno...“ Měl zahrnovat veškeré situace, kdy docházelo k nabytí vlastnického práva bez právního jednání.²¹⁴ Přírůstek pak zákoník členil na přirozený, umělý a smíšený podle toho, zda došlo k rozšíření předmětu vlastnického práva přírodními silami, lidským jednáním nebo kombinací obojího. Nabytí přirozených plodů ve smyslu římského práva pak spadalo převážně pod přírůstek přirozený, stejně jako například nabytí naplaveninou a strží.

Ustanovení § 405 úpravu konkretizovalo: „Přirozené plody pozemku, totiž užitky takové, jež pozemek ze sebe vydává, nejsou vzděláván, jako: byliny, houby a podobné, přibudou vlastníkovi pozemku, tak jako všechny užitky pocházející od zvířete přibudou vlastníkovi zvířete.“ Vystává ovšem otázka, jakému osudu se těšily plody sice přirozené, ale takové, k jejichž vzniku se člověk přičinil, například pečlivým obděláváním. Intuitivně by se nabízelo relevantní právní úpravu hledat v ustanoveních o smíšeném přírůstku, který dle systematického členění vznikl kombinací působení přírody a člověka, a to v ustanovení § 420: „Co potud ustaveno bylo o stavení vystavěném z cizí hmoty, platí také v případech, bylo-li pole cizím semenem oseto nebo

---

²¹³ *Inst. Iust.* 2.1.19: „Podle stejného práva [přirozeného] získáš vlastnictví k mlád'atům těch zvířat, která jsou tvoje.“

²¹⁴ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 417.

cizími rostlinami osázeno. Takový přírůstek náleží vlastníkovu pozemku, jestli rostliny již zapustily kořeny.“ Jenže ustanovení § 420 se věnuje jen osetí či osázení cizími rostlinami, odpovídá pouze na otázku, kdo se stane vlastníkem do země umístěných rostlin nebo semen, nikoli plodů. Z římskoprávního pohledu se tedy jedná o akcesi (*satio a implantatio*). Je s podivem, že na přirozené plody, jež byly získány i lidským přičiněním, například na ovoce v sadu, zeleninu a obilí na poli, květiny v zahradě, ABGB vůbec nepamatoval, a nezbývalo nic jiného než na ně analogií aplikovat § 405, který dokonce výslovně ze svého obsahu obdělávané plodiny vylučoval.²¹⁵ Ostatně, neobsahoval ani definici plodů samotných, především požadavek pravidelnosti výnosu, a obsah tohoto pojmu bylo nutné odvozovat z příkladů uvedených v § 405. Stejný přístup přitom zvolil již Haličský občanský zákoník²¹⁶ platný od roku 1797, jehož ustanovení § 135 části 2 se shoduje se zněním § 405 ABGB.

Ustanovení § 405 ABGB byla následně převzata i do § 174 a § 175 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937.²¹⁷ Již dříve kritizovaný § 404 ABGB,²¹⁸ připomínající spíše učebnicový text, byl vypuštěn. Jinak ale neobsahoval vládní návrh z roku 1937 žádnou výraznou změnu, plodům získaným v důsledku lidské práce nebyla nadále věnována pozornost. Podstatný převrat přinesly až socialistické kodifikace, jejichž cílem bylo narušit římskoprávní principy a tradiční právní úpravu iniciativně reformovat.²¹⁹ OZ 1950 v tomto duchu zredukoval původně rozsáhlou materii věnovanou přírůstku do jediného paragrafu, který paradoxně upravoval pouze nabytí vlastnického práva k plodům: „Co se na pozemku urodí, přibude tomu, čím je pozemek; mláďata a jiné užitky pocházející od zvířete přibudou tomu, čím je zvíře.“²²⁰ Poplatný době byl i OZ 1964, který se v § 130 odst. 1 původního znění omezil na lakonické konstatování, že vlastník má právo na přírůstky a užitky věci. Novela č. 509/1991 Sb. pak toto ustanovení mírně rozšířila vložení § 135a účinným až do konce roku 2013: „Vlastníku věci náleží i přírůstky věci, i když byly odděleny od věci hlavní.“

---

²¹⁵ SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 249-250.

²¹⁶ Westgalizisches Gesetzbuch von 1797 (JGS 337).

²¹⁷ Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.

²¹⁸ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 417.

²¹⁹ KUKLÍK, J.; ADAMOVÁ, K.; BĚLOVSKÝ, P. a kol., *op. cit.*, s. 342-345.

²²⁰ § 142 OZ 1950.

OZ 2012 v mnohém navazuje na vládní návrh z roku 1937, respektive na ABGB, a to především v podřazení nabytí plodů pod přírůstek a v dělení přírůstků na přirozené, umělé a smíšené. V první větě § 1066 parafrázuje znění § 405 ABGB, včetně omezení tohoto ustanovení na plody vznikající bez obdělávání: „Plody, které pozemek vydává sám od sebe, aniž je obděláván, náleží vlastníkovu pozemku.“ Není zcela zřejmé, proč z ABGB nejprve přejímá mezeru týkající se obdělávaných plodů, když ji hned ve druhé větě předmětného ustanovení obecnou formulací zaceluje: „Totéž obdobně platí o přirozených plodech jiných nemovitých věcí.“ Ustanovení § 1072 OZ 2012 se pak týká movitých věcí: „Přirozený přírůstek movité věci náleží jejímu vlastníkovu.“ Na rozdíl od ABGB ovšem OZ 2012 v § 491 odst. 1 zakotvuje definici plodu včetně požadavku na pravidelnost výnosu. Z kombinace citovaných ustanovení lze uzavřít, že platné právo, byť přichází s vlastní systematikou, upravuje základní principy nabývání vlastnického práva k přirozeným plodům v souladu s římskoprávními východisky.

Skutečným důvodem existence zvláštních norem věnovaných nabývání vlastnického práva k plodům ovšem není dosud opakovaná zásada, že plody náleží vlastníkovu plodonosné věci, nýbrž výjimky z tohoto pravidla. Vyskytují se totiž specifické situace, kdy je vhodné, aby plody nabyly osoba odlišná, věcněprávně či dokonce obligacně oprávněná. Předmětem zkoumání přitom není pouze určení, kdo je k nabytí plodů oprávněn a kdo nikoli, nýbrž i rozdělení těchto osob do pomyslných dvou skupin podle okamžiku jejich nabytí. Členové první skupiny nabývali plody podle římskoprávních norem stejně jako vlastník pouhou separací, tedy jejich oddělením, které je zároveň okamžikem, kdy vznikaly jako věci v právním slova smyslu. Nezáleželo přitom na tom, jakým způsobem k separaci došlo. Druhá skupina se již tak dobré pozici netěšila, protože její příslušníci nabývali plody teprve percepceí. Oproti vlastníkovu a jemu na roveň postaveným jim byla uložena další, dodatečná podmínka. Nejenže se plody musely oddělit od plodonosné věci, aby vůbec začaly právně existovat jako samostatné věci, ale tyto osoby nabyly jen tu část plodů, kterou skutečně uchopily.

3.1.3 Nabývání plodů držitelem v dobré víře v římském právu

Vlastníkovi plodonosné věci se v římském právu připodobňoval její držitel v dobré víře, kterému bylo také umožněno nabýt plody originárně a rovněž již samotnou separací.²²¹

*Lana ovium furtivarum si quidem apud furem detonsa est, usucapi non potest, si vero apud bonae fidei emptorem, contra: quoniam in fructu est, nec usucapi debet, sed statim emptoris fit...*²²²

Totéž potvrzoval i Julianus, který argumentoval *a fortiori*, když srovnával pozici držitele v dobré víře a usufruktuáře:

*...bonae fidei possessor in percipiendis fructibus id iuris habet, quod dominis praediorum tributum est. praeterea cum ad fructuarium pertineant fructus a quolibet sati, quanto magis hoc in bonae fidei possessoribus recipiendum est, qui plus iuris in percipiendis fructibus habent? cum fructuarii quidem non fiant, antequam ab eo percipiantur, ad bonae fidei autem possessorem pertineant, quoquo modo a solo separati fuerint.*²²³

Také Paulus v již výše citovaném fragmentu uvedl, že kupující v dobré víře zaujímal co do zisku plodů stejnou pozici jako vlastník a dodal:

*...denique etiam priusquam percipiat, statim ubi a solo separati sunt, bonae fidei emptoris fiunt.*²²⁴

Nicméně, Georg Thielmann poukázal na skutečnost, že připodobňování držitele *bonae fidei* vlastníkovi není zcela vhodné, neboť jejich práva nabýt plody separací měla

---

²²¹ K nabytí plodů držitelem viz např. BĚLOVSKÝ, P. Vlastnictví plodů v římském právu. *Právní rozhledy*, 2003, č. 8, s. 396–401.

²²² D. 41.3.4.19 (Paulus *lib. 54 ad ed.*): „Vlna kradených ovcí, pokud je ostříhána u zloděje, nemůže být vydržena, opačně, pokud u kupujícího v dobré víře. Protože je plodem, nemusí být vydržena, ale stane se ihned kupujícího...“

²²³ D. 22.1.25.1 (Iulianus *lib. 7 Dig.*): „...držitel v dobré víře má stejné právo sklízet plody, jaké je přiznáno vlastníkovi pozemku. Navíc, když poživateli náleží plody bez ohledu na to, kým byly vysety, o kolik více je toto třeba převzít pro držitele v dobré víře, který má více práva plody sklízet? Protože se nestanou poživatelovy, dokud jím nejsou sklizeny, náleží pak držiteli v dobré víře, bez ohledu na to, jakým způsobem budou odděleny od půdy.“

²²⁴ D. 41.1.48.pr. (Paulus *lib. 7 ad plaut.*): „...zkrátka, ještě předtím, než se [plodů] ujme, hned jak jsou odděleny od země, stanou se kupujícího v dobré víře.“

odlišná východiska.²²⁵ Zatímco druhý z nich se opíral o vlastnictví plodonosné věci, dobrověrnému držiteli byly plody přiznávány spíše pro zásluhy na jejich produkci. Nebyl v pozici obdobné vlastníkov, protože pokud vlastník plodonosné věci získával plody do vlastnictví, nabýval by její držitel analogicky plody pouze do držby. Ve skutečnosti získával něco více, přímo vlastnictví. Dělo se tak nezávisle na vztahu k plodonosné věci, protože k ní držiteli žádné právo nesvědčilo, a z tohoto vztahu k plodům žádné oprávnění nevznikalo. Dělo se tak i nezávisle na jejím skutečném vlastníkov a bez součinnosti třetích osob.

Ačkoli Julianus hovořil o držiteli v dobré víře bez dalšího (*bonae fidei possessor*),²²⁶ na jiných místech v Digestech je opakovaně používán výraz *bonae fidei emptor*.²²⁷ Zdá se proto velmi pravděpodobným, že k nabytí plodů nepostačovala dobrá víra sama o sobě, muselo jít také o držbu *ex iusta causa*.²²⁸

Prameny zachycují spor o požadavky kladené na dobrou víru, konkrétně na její trvání. Julianus zastával názor, že postačovalo, aby byl držitel v dobré víře v okamžiku, kdy se ujal držby plodonosné věci. Později, v době separace plodů, již dobrou víru nevyžadoval:

*Bonae fidei emptor sevit et antequam fructus perciperet, cognovit fundum alienum esse: an perceptione fructus suos faciat, quaeritur. respondi, bonae fidei emptor quod ad percipiendos fructus intellegi debet, quamdiu evictus fundus non fuerit...*²²⁹

Měla se tedy aplikovat zásada *mala fides superveniens non nocet*, známá například z úpravy vydržení v justiniánském právu.²³⁰ Naproti tomu Paulus zachytil zcela opačný Pomponiův názor:

In contrarium quaeritur, si eo tempore, quo mihi res traditur, putem vendentis esse, deinde cognovero alienam esse, quia perseverat per longum tempus capio, an

---

²²⁵ THIELMANN, G., *op. cit.*, s. 87-91.

²²⁶ D. 22.1.25.1 (Iulianus *lib. 7 Dig.*).

²²⁷ D. 41.1.48pr. (Paulus *lib. 7 ad plaut.*); D. 41.3.4.19 (Paulus *lib. 54 ad ed.*); D. 47.2.48.6 (Ulpianus *lib. 42 ad sab.*).

²²⁸ KASER, M., *Das römische Privatrecht. Abschnitt I.*, s. 427. Viz též THIELMANN, G., *op. cit.*, s. 86.

²²⁹ D. 22.1.25.2 (Iulianus *lib. 7 Dig.*): „Dobrověrný kupec zasel a dříve, než sklídl plody, zjistil, že pozemek je cizí. Vystává otázka, zda je sklizením učinil svými. Odpověděl jsem, dobrověrného kupce je třeba pokládat za takového, pokud jde o sklizení plodů, dokud mu pozemek nebyl odňat...“

²³⁰ C. 7.31.1.3 (a. 531).

*fructus meos faciam. pomponius verendum, ne non sit bonae fidei possessor, quamvis capiat...*²³¹

Všimal si přitom výslovně rozdílných nároků na dobrou víru v případě vydržení a nabývání plodů.

Domáhal-li se skutečný vlastník plodonosné věci vindikací jejího navrácení, zůstaly dobrověrnému držiteli podle klasického práva všechny plody těžené před litiskontestací.²³² Císař Dioklecián toto pravidlo zreformoval v neprospěch držitele:

*Certum est mala fide possessores omnes fructus solere cum ipsa re praestare, bona fide vero extantes, post litis autem contestationem universos.*²³³

Podle nového pravidla musel držitel vlastníkovi vydat nejen plody vzniklé po litiskontestaci, tížilo jej také obligační právo vrátit vlastníkovi plody těžené před litiskontestací, které nestihl spotřebovat (*fructus extantes*), byť se separací stal právoplatně jejich vlastníkem.²³⁴ Justiníánské Instituce pak vše přehledně shrnuly:

*Si quis a non domino, quem dominum esse crederet, bona fide fundum emerit vel ex donatione aliave qua iusta causa aequae bonae fidei acceperit: naturali ratione placuit, fructus quos percepit eius esse pro cultura et cura. et ideo si postea dominus supervenerit et fundum vindicet, de fructibus ab eo consumptis agere non potest. ei vero qui sciens alienum fundum possederit non idem concessum est. itaque cum fundo etiam fructus, licet consumpti sint, cogitur restituere.*²³⁵

Mimo zopakování normy z Kodexu neopomněly ani obhajovat legitimitu myšlenky, že by držitel v dobré víře měl vůbec nějaké plody nabýt a vyrovnat se tak vlastníkovi plodonosné věci. Tento přístup měl vyplývat již ze samotné přirozenosti

²³¹ D. 41.1.48.1 (Paulus *lib. 7 ad plaut.*): „Naopak vyvstala otázka, zda plody učiním svými, jestliže si v okamžiku, kdy mi je věc předána, myslím, že náleží prodávajícímu, a později zjistím, že je cizí, protože [v takovém případě] pokračuje vydržení. Pomponius si myslí, že je třeba se obávat, že není dobrověrným držitelem, přestože vydrží...“

²³² HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 386.

²³³ C.3.32.22 (a. 294): „Je jisté, že držitelé ve zlé víře mají podle zvyku vydat všechny plody společně se samotnou věcí, [držitelé] v dobré víře nespotebované, po litiskontestaci pak všechny.“

²³⁴ HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 386.

²³⁵ *Inst. Iust.* 2.1.35: „Jestliže někdo v dobré víře koupil pozemek od nevlastníka, o němž se domníval, že vlastníkem je, nebo získal pozemek v dobré víře darem, nebo na základě nějakého jiného právem uznaného důvodu, pak se má podle přirozenosti za to, že mu náleží jím sklizené plody jako vyrovnání za vynaloženou práci a náklady. Proto také, pokud chce vlastník později vindikovat, nemůže žalobou úspěšně vymáhat ty plody, které byly držitelem spotřebovány. Tomu, kdo vědomě drží cizí pozemek toto však dovoleno není; zároveň s pozemkem musí vydat také plody, a to i tehdy, když je spotřeboval.“

a zajišťovat, aby se držiteli dostalo spravedlivé odměny za práci, jež měl s vypěstováním plodin spojenou. Jde jistě o vůdčí princip odůvodňující, proč dobrověrného držitele při nabývání plodů zohlednit, na druhou stranu svým paušálním pojetím nezohledňoval jistě časté situace, kdy se plody urodily bez vynaložení větší námahy, nebo kdy k získání držby plodonosné věci došlo až ve chvíli, kdy plody dozrály. InSTITUTE pravidlo dále rozváděly ve čtvrté knize:

*...si vero bona fide possessor fuerit, non habetur ratio consumptorum neque non perceptorum: post inchoatam autem petitionem etiam illorum ratio habetur, qui culpa possessoris percepti non sunt vel percepti consumpti sunt.*²³⁶

Z období před litiskontestací se neoceňovaly, a tedy ani vlastníkově nenahrazovaly, plody spotřebované, ale ani ty, které držitel, byť zaviněně, nesklidil. Je tedy patrné, že jako nespotebované navrácet držitel výhradně plody, z nichž měl skutečný prospěch. Plody, jež nechal ležet v zahradě (*percepti non sunt*), ačkoli byly separovány, nevracel. Pokud tedy takové plody podlely zkáze, nemusel jejich hodnotu vlastníkově nahrazovat.

3.1.4 Postavení poctivého držitele v novodobém právu

Novodobé právo v případě držitele v dobré víře navazuje věrně na římskoprávní normy. ABGB se této problematice věnoval v § 330 a stanovil, že poctivý držitel nabýval vlastnické právo separací: „Poctivému držiteli náležejí všechny plody věci, jakmile byly od věci odděleny; jeho jsou také všechny jiné již vybrané užitky, pokud za jeho klidné držby již dospěly.“ Ustanovení § 115 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937,²³⁷ § 147 OZ 1950, § 130 odst. 2 OZ 1964 ve znění účinném od 1. ledna 1992 i § 996 odst. 2 OZ 2012 toto pravidlo bez výhrad převzaly, znění posledního jmenovaného ustanovení se přitom vrátilo k prvorepublikovému odkazu a je totožné

---

²³⁶ *Inst. Iust.* 4.17.2: „...pokud je ale držitelem v dobré víře, pak se spotřebované ani nesklizené plody neoceňují. Po podání žaloby jsou však oceněny také ty plody, které držitel zaviněně nesklidil anebo je sklídl a spotřeboval.“

²³⁷ Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.

s vlastním návrhem z roku 1937: „Poctivému držiteli náležejí všechny plody věci, jakmile se oddělí...“²³⁸

Zbývá se jen zamyslet nad tím, jaké rozdíly existují mezi poctivou držbou a držbou *bonae fidei ex iusta causa*. Zdá se, že nejde o zcela totožné pojmy. Zatímco dobrá víra v pojetí římského práva bývá obvykle vykládána negativně jako přesvědčení nabyvatele, že nabytím držby nepůsobí nikomu bezpráví,²³⁹ ustanovení § 992 odst. 1 OZ 2012 poctivost definuje jinak: „Kdo má z přesvědčivého důvodu za to, že mu náleží právo, které vykonává, je poctivý držitel. Nepoctivě drží ten, kdo ví nebo komu musí být z okolností zjevné, že vykonává právo, které mu nenáleží.“

Toto ustanovení obsahuje pozitivní definici dobré víry, která musí spočívat v opodstatněném přesvědčení držitele, že jedná po právu. Dosažení dobré víry v platném právu je proto obtížnější. Vyšší nároky jsou v současnosti kladeny i na trvání dobré víry. Pokud se starověcí autoři neshodli na tom, zda musí být držitel v dobré víře nejen v okamžiku uchopení držby plodonosné věci, ale i při separaci plodu, z formulace OZ 2012 je nutno vyvodit překonání zásady *mala fides superveniens non nocet* a požadavek na kontinuální trvání dobré víry. Jak bylo uvedeno výše, je pravděpodobné, že ve starověkém Římě se pro nabytí plodů držitelem požadovala také existence titulu, protože prameny často užívají výraz *bonae fidei emptor*. Ani poctivá držba však není redukována na pouhou dobrou víru jako subjektivní přesvědčení držitele. Z ustálené judikatury lze vyvozovat, že k poctivosti držby je třeba objektivizovaná dobrá víra podložená konkrétními okolnostmi, které přesvědčení držitele opodstatňují, opírající se alespoň o domnělý, tj. putativní titul.²⁴⁰

3.1.5 Emfyteuta a nabývání plodů v římském právu

Dědičný pacht se v římském právu objevoval v několika podobách.²⁴¹ *Ius in agro vectigali* představovalo dlouhodobý nebo trvalý pacht státních, ale především obecních pozemků, kde byl pachtýř platící roční vectigal oprávněn k převádění pozemku i k podání

---

²³⁸ § 996 odst. 2 OZ 2012.

²³⁹ BOHÁČEK, M., *op. cit.*, s. 111–112.

²⁴⁰ SPÁČIL, J. a kol., *op. cit.*, s. 86–95.

²⁴¹ Viz BOHÁČEK, M., *op. cit.*, s. 161–162. HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 468–472.

věcné žaloby podobné reivindikaci. Získal tak věcné užívací a požívací právo k věci cizí. *Ius perpetuum* označuje obdobný právní institut, který zajišťoval dlouhodobý nebo trvalý pacht fiskálních pozemků na východě Římské říše, *ius emphyteuticarium* potom jeho variaci pro případ pozemků na císařských velkostatech, která byla původně časově omezena. V justiniánském právu došlo ke splynutí více kořenů dědičného pachtu do jednotné podoby. Charakteristický pro ni byl široký rozsah oprávnění emfyteuty, jenž se dostával do role ne nepodobné vlastníkovu pozemku. Zatímco emfyteuta mohl pozemek užívat a požívat, měnit jeho hospodářské určení, své právo převádět, zastavit či užívat věcněprávní žalobu, vlastníkovu zůstávalo převážně pouze právo pobírat pravidelný plat.

Podobnost pozice emfyteuty a vlastníka pozemku se projevovala i v případě nabývání vlastnictví plodů. Také emfyteuta plody nabýval již samotnou separací, tedy oddělením od plodonosné věci. Svědčí o tom alespoň jediná zmínka v Digestech, která se této otázce věnuje,²⁴² a to zmínka uvedená doslova na okraj výše citovaného Julianova fragmentu:

*...ad bonae fidei autem possessorem pertineant, quoquo modo a solo separati fuerint, sicut eius qui vectigalem fundum habet fructus fiunt, simul atque solo separati sunt.*²⁴³

Hlavním účelem tohoto fragmentu bylo vysvětlit oprávnění držitele v dobré víře a hájit zásadu, že nabytí plody separací, nikoli percepcí. Takový držitel zde byl dlouze připodobňován k vlastníkovu, v poslední větě pak také k pachtýři vektigálního pozemku (*eius qui vectigalem fundum habet*). O něm tedy lze z textu dedukovat, že nabýval plody separací, a že byl stavěn naroveň vlastníkovu a držiteli v dobré víře i ve vztahu k plodům. Nicméně, při vyvozování závěrů o vektigálních pozemcích je třeba vzít v úvahu podezření, podle něhož byl konec citovaného fragmentu interpolován a jedná se o pozdější vsuvku.²⁴⁴ Neinformuje tedy o stavu klasického římského práva, ale až o době panování císaře Justiniána. Protože v 6. století již došlo ke sloučení různých podob dědičného pachtu, které představovaly jeho jednotlivé kořeny, a pojmy vektigálního

---

²⁴² PEROZZI, S., *op. cit.*, s. 697.

²⁴³ D. 22.1.25.1 (Iulianus *lib. 7 Dig.*): „...náleží pak držiteli v dobré víře, bez ohledu na to, jakým způsobem budou odděleny od půdy, stejně jako se plody stanou vlastnictvím toho, kdo má vektigální pozemek, okamžitě jakmile jsou odděleny od země.“

²⁴⁴ PEROZZI, S., *op. cit.*, s. 697. Cf. LEVY, E.; RABEL, E. *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur, Tomus II*. Weimar: Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1931, sloupec 33.

pozemku a emfyteuze se používaly jako synonyma, není třeba se zabývat otázkou, proč byl v textu první uveden a druhý nikoli.

3.2 Nabývání vlastnictví k plodům percepcí

3.2.1 Usufruktuář a nabývání plodů v římském právu²⁴⁵

Právo nabývat plody náleželo i usufruktuáři plodonosné věci, kterému vznikla jako věcné právo k věci cizí osobní služebnost, jejímž obsahem bylo tuto věc užívat i požívat. Samo oprávnění brát plody ovšem ještě nestačilo pro skutečné nabytí vlastnictví. K tomu docházelo teprve percepcí, tedy sklizením. Do té doby plody poživateli nenáležely, byť již byly odděleny od plodonosné věci a po právní stránce samostatně existovaly:

*...iulianus ait: fructuarii fructus tunc fieri, cum eos perceperit, bonae fidei autem possessoris, mox quam a solo separati sint.*²⁴⁶

Justiniánské Instituce opakovaly stejný princip, přitom jej ještě podrobněji vymezily:

*Is, ad quem usus fructus fundi pertinet, non aliter fructuum dominus efficitur, quam si eos ipse perceperit. Et ideo licet maturis fructibus, nondum tamen perceptis decesserit, ad heredem eius non pertinent, sed domino proprietatis adquiruntur.*²⁴⁷

Nabízela se otázka, v jakém časovém intervalu mohl poživatel vlastnictví plodů nabývat. Mohl uchopit plody, které dozrály ještě před vznikem služebnosti? Jaký byl osud zralých visících plodů, které nestihl sesbírat? Římské právo odpovídalo důsledným zdůrazňováním významu percepcce jako skutečnosti bezvýhradně nutné k nabytí plodů

---

²⁴⁵ Část této podkapitoly vychází z následujícího publikovaného textu: NOVÁK, M. Vymezení širě oprávnění usufruktuáře v římském právu. In: ŠVECOVÁ, A. (ed.). *6. slovensko-české stretnutie doktorandov a postdoktorandov, Zborník z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 31. mája – 1. júna 2018 na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Právnická fakulta Trnavské univerzity v Trnave, 2018, s. 185–195.

²⁴⁶ D. 7.4.13 (Paulus *lib. 3 ad sab.*): „...Julianus řekl: plody začnou náležet poživateli tehdy, až je sklídí, držitel v dobré víře pak hned po oddělení od půdy.“

²⁴⁷ *Inst. Iust.* 2.1.36: „Poživatel se stane vlastníkem plodů teprve jejich uchopením. Jestliže jsou plody v okamžiku jeho smrti sice zralé, ale ještě nebyly sklizeny, nepatří jeho dědicům, ale nabývá je vlastník pozemku.“

bez ohledu na zásluhy na jejich vypěstování. Znamenalo to, že poživatel mohl sklízet jakékoli plody, které byly k dispozici od okamžiku, kdy vznikl ususfructus:

*Si pendentes fructus iam maturos reliquisset testator, fructuarius eos feret, si die legati cedente adhuc pendentes deprehendisset: nam et stantes fructus ad fructuarium pertinent.*²⁴⁸

Na druhou stranu, jeho zánikem, například smrtí poživatele, se uzavírala možnost nabytí jiných plodů než těch, jež byly již uchopeny a sklizeny:

*Is, ad quem usus fructus fundi pertinet, non aliter fructuum dominus efficitur, quam si eos ipse perceperit. Et ideo licet maturis fructibus, nondum tamen perceptis decesserit, ad heredem eius non pertinent, sed domino proprietatis adquiruntur.*²⁴⁹

Plody přitom nabýval sklizením bez ohledu na to, zda již samy stihly dozrát.²⁵⁰ Zdá se méně pravděpodobným, že by v římském právu z výše uvedeného pravidla požadujícího percepce plodů poživatelem existovaly výjimky. Jisté pochybnosti o tom, zda k nabývání mláďat zvířat nedocházelo samotnou separací, vzbuzuje formulace Gaiova fragmentu v Digestech:

*In pecudum fructu etiam fetus est sicut lac et pilus et lana: itaque agni et haedi et vituli statim pleno iure sunt bonae fidei possessoris et fructuarii.*²⁵¹

Citovaný text budí dojem, že držitel v dobré víře a poživatel byli při nabývání mláďat stavěni naroveň, a že je oba získávali okamžitě (*statim*). Jeho dosud podané interpretace se různí.²⁵² Perozzi naznačil, že Gaiův fragment mohl zachytit původní a později změněné pravidlo klasického práva, podle něhož také poživatel nabýval plody

---

²⁴⁸ D. 7.1.27pr. (Ulpianus lib. 18 ad sab.): „Pokud zůstavitel zanechal již zralé, ale stále visící plody, budou náležet usufruktuáři, pokud je ke dni, kdy je odkaz naplněn, nalezl [stále] visící. Neboť také visící plody náleží usufruktuáři.“

²⁴⁹ Inst. Iust. 2.1.36: „Poživatel se stane vlastníkem plodů teprve jejich uchopením. Jestliže jsou plody v okamžiku jeho smrti sice zralé, ale ještě nebyly sklizeny, nepatří jeho dědicům, ale nabývá je vlastník pozemku.“ Viz HEYROVSKÝ, L., *op. cit.* s. 436.

²⁵⁰ D. 7.1.48.1 (Paulus lib. 9 ad plaut.): *Silvam caedeam, etiamsi intempestive caesa sit, in fructu esse constat, sicut olea immatura lecta, item faenum immaturum caesum in fructu est.* „Platí, že stromy určené ke kácení, byť by byly pokáceny v nevhodnou dobu, náležejí mezi plody, stejně jako olivy, jež byly sbírány nezralé, a tráva, jež byla posečena nedorostlá, náleží mezi plody.“

²⁵¹ D. 22.1.28.pr. (Gaius lib. 2 rer. cott.): „Plodem zvířat je mládě stejně jako mléko, srst a vlna. A proto beránci, kůzlata a telata okamžitě zcela právem náleží držiteli v dobré víře nebo poživateli.“

²⁵² Cf JÖRS, P.; KUNKEL, W. *Römisches Privatrecht*. Berlin: Springer, 1935, s. 131; ARNDTS, C. L., *op. cit.*, s. 263; BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 168–169.

všeobecně pouhou separací.²⁵³ Jiní autoři z něj však tak dalekosáhlé důsledky nevyvozovali a zaměřili se kriticky na jeho znění. Samotný důraz na okamžité nabytí vlastnictví ještě nutně nemusel znamenat, že mláďata připadala poživateli bez jakýchkoli požadavků na percepci. Mohl pouze odkazovat na nabývání originálním způsobem bez nutnosti vydržení.²⁵⁴ Není ani jasné, nakolik byl citovaný fragment upraven kompilační komisí při tvorbě Digest. Zahrnutí poživatele do textu a možná i celý dovětek, ze kterého je pravidlo pro nabývání mláďat vyvozováno, mohlo být dílem pozdějších interpolací.²⁵⁵ Projevuje se zde opět nejistota při interpretaci historických římskoprávních pramenů a omezená možnost rekonstruovat tehdejší právní normy ve své autentické podobě. Světlo sem nevnese ani citace z justiniánských Institucí, která Gaiův fragment převzala a podrobněji problematiku nekomentuje.²⁵⁶

*...Itaque agni et haedi et vituli et equuli statim naturali iure dominii sunt fructuarii...*²⁵⁷

Scialoja celý spor označil za nepodstatný, když se sice přiklonil k existenci výjimky, podle níž měl poživatel nabývat mláďata separací, ale zároveň poukázal na to, že separece a percepcie v tomto případě fakticky splývají v jeden okamžik. Mládě zvířete, na rozdíl od ovoce, nemusí být člověkem sesbíráno, aby mu přinášelo užitek, a proto by bylo možné na okamžik jeho narození nahlížet zároveň jako na percepci.²⁵⁸

Zvláštní pravidla byla stanovena pro případ, že předmět usufructu netvořila jednotlivá zvířata, ale stádo jako celek. Usufruktuář jej byl povinen udržovat v plném počtu a vlastníkem mláďat se stával pouze v případě, že ve stádě žádná zvířata nechyběla a nově narozenými mláďaty nebylo třeba nahrazovat uhynulá zvířata. Julianus objasňuje, že vlastnictví mláďete v období těště po narození záviselo na jeho budoucím osudu, pokud mělo doplnit stádo, připadlo vlastníkovi, jinak je nabyl usufruktuář.²⁵⁹

---

²⁵³ PEROZZI, S., *op. cit.*, s. 697–698.

²⁵⁴ ARNDTS, C. L., *op. cit.*, s. 263.

²⁵⁵ LEVY, E.; RABEL, E., *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur, Tomus II.*, sloupec 33.

²⁵⁶ KASER, M., *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 254.

²⁵⁷ *Inst. Iust.* 2.1.37: „...Proto také jehňata, kůzlata, telata a hříbata patří podle přirozeného práva poživateli okamžitě...“

²⁵⁸ SCIALOJA, V., *op. cit.*, s. 98.

²⁵⁹ D. 7.1.70.1 (Ulpianus *lib. 17 ad sab.*): *Interim tamen, quamdiu summittantur et suppleantur capita quae demortua sunt, cuius sit fetus quaeritur. et iulianus libro tricensimo quinto digestorum scribit pendere eorum dominium, ut, si summittantur, sint proprietarii, si non summittantur, fructuarii: quae sententia vera*

Vyvstává však otázka, zda se mládě používalo k doplnění stáda i za situace, kdy v okamžiku jeho narození bylo stádo v plném počtu a k úhynu některých starších zvířat došlo teprve následně. Ulpianus naznačuje, že se tímto způsobem postupovat mělo:

*Item si forte eo tempore, quo fetus editi sunt, nihil fuit quod summitti deberet, nunc et est post editionem: utrum ex his quae edentur summittere debebit, an ex his quae edita sunt, videndum est. puto autem verius ea, quae pleno grege edita sunt, ad fructuarium pertinere, sed posteriorem gregis casum nocere debere fructuario.*²⁶⁰

Citovaný fragment ovšem není jednoznačný.²⁶¹ Uvádí sice ve svém závěru, že škodu měl nést usufruktuář, není ale jasné, zda se tím měla na mysli změna vlastnictví, kdy by se nejprve stal vlastníkem mláděte usufruktuář a po úhynu zvířete ve stádu by následně mládě nabyl vlastník stáda. Ačkoli je tento názor převažující, k opačnému řešení nahrává nejasná formulace fragmentu, pro Ulpiana netypická, která indikuje provedení interpolací.²⁶² Šlo tedy pravděpodobně o problematické téma, řešené odlišně klasickým a justiniánským právem.

Pokud mládě uhynulo předtím, než bylo doplněno do stáda, usufruktuář se nezbavil povinnosti doplňovat počty zvířat ve stádu prostřednictvím jiného kusu. Maso uhynulého mláděte však připadlo do vlastnictví usufruktuáři, nikoli vlastníkovu stáda.²⁶³ Usufruktuář byl dále jako řádný hospodář povinen ve stádu nahrazovat stará a neschopná zvířata mladšími. Zvířata ze stáda vyřazená a nahrazená potom nabyl usufruktuář pro sebe do vlastnictví:

---

est. „Vyvstává však otázka, či je mládě mezitím, dokud nejsou kusy, které uhynuly, nahrazeny a doplněny. Iulianus ve 35. knize Digest píše, že vlastnictví k nim je závislé na budoucích událostech, takže pokud jsou použity k doplnění, náležejí vlastníkovu, pokud ne, tak poživateli. Tento názor je správný.“

²⁶⁰ D. 7.1.70.4 (Ulpianus *lib. 17 ad sab.*): „Jestliže dále v té době, kdy se mláděta narodila, nebylo třeba nic nahrazovat, vyvstává otázka, zda, pokud nyní a po jejich narození [bude náhrada nutná], se bude muset náhrada brát z těch [mláděat], která se teprve narodí, či zda z těch, která se již dříve narodila. Za správnější považují, že ta [mláděata], která se narodila v době plného počtu kusů stáda náleží usufruktuáři, ale v jeho neprospěch půjde také pozdější úbytek ve stádu.“

²⁶¹ BONFANTE, P. *Corso di diritto Romano, volume terzo, diritti reali*. Milano: Dott. A. Giuffrè editore, 1972, s. 90.

²⁶² *Ibid.*

²⁶³ D. 7.1.70.2 (Ulpianus *lib. 17 ad sab.*): *...si decesserit fetus, periculum erit fructuarii, non proprietarii et necesse habebit alios fetus summittere. unde gaius cassius libro octavo scribit carnem fetus demortui ad fructuarium pertinere.* „...pokud mládě uhynulo, ztráta postihuje usufruktuáře, nikoli vlastníka [stáda] a bude ji muset nahradit jinými mláděaty. Proto Gaius Cassius píše v osmé knize, že maso uhynulého zvířete náleží usufruktuáři.“

*Plane si gregis vel armenti sit usus fructus legatus, debebit ex adgnatis gregem supplere, id est in locum capitum defunctorum. Vel inutilium alia summittere, ut post substituta fiant propria fructuarii...*²⁶⁴

Dále je třeba zdůraznit, že ačkoli usufruktuář až do okamžiku percepcie plody nevlastnil, v případě, že byly ukradeny předtím, než je stihl sklídit, měl právo podat *actio furti*:

*Iulianus libro trigensimo quinto digestorum tractat, si fur decerpserit vel desecuerit fructus maturos pendentes, cui condictione teneatur, domino fundi an fructuario? et putat, quoniam fructus non fiunt fructuarii, nisi ab eo percipiantur, licet ab alio terra separentur, magis proprietario condictionem competere, fructuario autem furti actionem, quoniam interfuit eius fructus non esse ablatos...*²⁶⁵

Aktivní legitimaci k žalobě z krádeže lze považovat za nástroj, jakým právní řád chránil právo usufruktuáře požívat plodonosnou věc a plody sklízet, právo, jež je inherentním a definičním znakem této služebnosti. Nezáleželo přitom na okolnosti, zda měl poživatel skutečně v plánu daný plod sklídit a vlastnictví skutečně nabýt, ostatně, o tom v době krádeže ještě nemusel mít jasnou představu. Uvedené pravidlo plně souznělo s římskoprávním pojetím žalob vyplývajících z deliktu krádeže, kdy reipersekutorní *condictio furtiva* náležela výhradně vlastníkovi ukradené věci, zatímco aktivně legitimován k poenální *actio furti* byl širší okruh osob. Usufruktuář se podáním žaloby nedomohl vydání ukradené věci, jež nikdy nevlastnil, porušení jeho práva na budoucí sklizeň ale bylo kompenzováno formou soukromé pokuty. Za pozornost stojí, že samotný Ulpianův fragment popisoval situaci, kdy zloděj ukradl plod ještě visící na stromě. Předně je zde ukázáno, že právo někdy po faktické stránce identifikovalo plod, přestože ještě samostatně neexistoval, nepředstavoval věc v právním smyslu a tvořil stále součást plodonosné věci. Také je ale vhodné poznamenat, jak široké bylo oprávnění

---

²⁶⁴ D. 7.1.68.2 (Ulpianus *lib. 17 ad sab.*) a počátek navazujícího fragmentu D. 7.1.69 (Pomponius *lib. 5 ad sab.*): „Zajisté, pokud by bylo odkázáno poživací právo ke stádu nebo k houfu, bude muset [poživatel] stádo doplňovat z nově narozených, t. j. na místo uhynulých kusů, nebo neschopné [kusy] nahradit jinými, takže po nahrazení případnou do vlastnictví poživateli...“

²⁶⁵ D. 7.1.12.5 (Ulpianus *lib. 17 ad sab.*): „Julianus uvádí ve 34. knize Digest: Jestliže zloděj otrhá nebo uřízne zralé plody, které visí na stromě, kdo bude mít nárok na kondikci – vlastník pozemku, nebo poživatel? Má za to, že plody nepatří poživateli, protože je ještě nesklídlil. Právo podat kondikci má vlastník, ale poživatel má právo na žalobu z krádeže, protože je v jeho zájmu, aby plody nebyly odstraněny...“

poživatele na budoucí sklizeň plodů, když byl legitimován i k žalobě z krádeže plodu, který ještě ani samostatně nevznikl. Na druhou stranu lze dovodit, že toto právo mělo limitovaný dosah, a že se vztahovalo pouze na plody zralé (*fructus maturos*), nikoli třeba na ty, které byly na stromě sotva znatelné.

V souvislosti s usufruktuářem je na místě zmínit, že v některých případech nabýval vlastnictví plodů také oprávněný z osobní služebnosti uživatelského práva, a to obvykle v rozsahu, který potřebuje pro sebe a svou domácnost:²⁶⁶

*...sed Sabinus et Cassius et Labeo et Proculus hoc amplius etiam ex his quae in fundo nascuntur, quod ad victum sibi suisque sufficiat sumpturum et ex his quae Nerva negavit...*²⁶⁷

Ulpianův fragment nicméně nenechával nikoho na pochybách, že se jednalo o kontroverzní téma, na jehož jednoznačném řešení se právníci neshodli a zastávali celou paletu různých názorů. Císař Hadrián potom dokonce s odkazem uživatelského práva k lesu automaticky spojoval i právo lesu požívat a oba instituty tím v tomto případě sloučil.²⁶⁸

3.2.2 Nabývání plodů poživitelem v novodobém právu

Pozice usufruktuáře v novodobém právu není zdaleka jasná a v mnoha ohledech se s římskoprávním pojetím rozchází. Obecné ustanovení ABGB o nabývání plodů vlastníkem plodonosné věci v § 405 bylo doplněno zvláštními ustanoveními o právech poživitele, především v § 511: „Poživitel má právo na plný, jak obyčejný, tak i kromobyčejný výnos...“

Klíčový závěr však lze vyvodit ze znění § 519 ABGB: „Po skončeném požívání náleží stát ještě plody vlastníkovu, který však musí poživiteli nebo jeho dědicům jako potivému držiteli nahradit náklady vynaložené na jejich docílení. Na jiné užítky má poživitel nebo jeho dědicové nárok podle toho, jak dlouho trvalo požívání.“ Jestliže visící plody náležely vlastníkovu, připadaly poživiteli *a contrario* ty plody, které se

²⁶⁶ HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 444.

²⁶⁷ D. 7.8.12.1 (Ulpianus *lib. 17 ad sab.*): „...ale Sabinus, Cassius, Labeo a Proculus [říkají], že [uživatel] si může ostatně ze všeho, co na pozemku roste, vzít, co potřebuje pro sebe a svou rodinu, také z toho, co Nerva popřel...“

²⁶⁸ D. 7.8.22.pr. (Pomponius *lib. 5 ad q. muc.*).

oddělily, bez ohledu na to, zda byly sklizeny. Také tehdejší právní věda se shodovala v názoru, že poživatel nabýval plody již separací, a nikoli percepce.²⁶⁹ Požadavek percepce plodů, přísnější než při nabývání pouhou separací, byl pak kladen podle některých právníků na uživatele, mezi jehož práva patřilo i braní plodů v míře jeho osobních potřeb. Role percepce zde spočívala v tom, že vymezovala rozsah těchto potřeb, jinými slovy určovala, které konkrétní plody uživatel získá, protože na rozdíl od poživatele nenabýval automaticky veškeré plody, jež se urodily.²⁷⁰ Na druhou stranu je vhodné zmínit, že v této záležitosti nepanoval všeobecný konsensus. Antonín Randa uživatele připodobňoval poživateli a pod vlivem § 519 ABGB pak v obou případech shodně jako podmínku vzniku vlastnického práva uváděl již separaci.²⁷¹ Další odchylku od teorie římského práva představovalo nahlížení na nabytí plodů poživatelem jako na derivativní způsob nabytí vlastnického práva,²⁷² zdůrazňující roli vlastníka plodonosné věci, který plody poživateli zprostředkovává.

Ani OZ 2012 se nabývání plodů poživatelem nevěnuje přímo a mimo zakotvení obecné zásady o nabývání vlastníkem plodonosné věci se lze opřít pouze o § 1293, který je téměř totožný s § 519 ABGB: „Když skončí požívání, náležejí plody ještě neoddělené vlastníkovi. Vlastník však nahradí, co na ně poživatel vynaložil, podle ustanovení o poctivém držiteli. Na jiné užitky má poživatel právo podle toho, jak dlouho požívání trvalo.“ Také toto ustanovení budí dojem, že poživatel nabývá plody již separací. Komentářová literatura na mlčení zákonodárce reaguje rozporuplně, jednou se v návaznosti na § 1293 OZ 2012 přiklání k nabývání separací,²⁷³ jinde u nabývání plodů pozemku, snad pod vlivem římského práva, trvá na perpecce,²⁷⁴ u plodů movitých věcí zase uvádí separaci.²⁷⁵

---

²⁶⁹ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 420. Viz též SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 251.

²⁷⁰ KRČMÁŘ, J., *op. cit.*, s. 206–207. Viz též ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 420.

²⁷¹ RANDA, A., *op. cit.*, s. 192.

²⁷² *Ibid.*, s. 112, 192.

²⁷³ SPÁČIL, J. a kol., *op. cit.*, s. 1003–1005.

²⁷⁴ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol., *Občanský zákoník: komentář, svazek III.*, s. 191.

²⁷⁵ *Ibid.*, s. 202.

3.2.3 Pachtýř a nabývání plodů v římském právu

Právo brát plody cizí plodonosné věci nemuselo být zajištěno pouze prostřednictvím ususfructu. Vedle věcného práva k věci cizí se nabízelo i obligačněprávní řešení – typicky *locatio conductio rei*, případně jiné smluvní ujednání:

...etenim fructus, quamdiu solo cohaereant, fundi esse et ideo colonum,²⁷⁶ quia voluntate domini eos percipere videatur, suos fructus facere...²⁷⁷

Do všech důsledků se ovšem projevil přirozený rozdíl mezi právy absolutními a relativními, mezi právy věcnými a obligačními. Nabytí plodů pachtýřem již nepatřilo mezi originární, nýbrž derivativní způsoby nabývání vlastnictví. Znamená to, že nabytí musel pachtýři zprostředkovat propachtovatel a zároveň vlastník plodonosné věci, a to na základě vůle vyjádřené ve smlouvě o pachtu. Tento generálně formulovaný závazek ale sám o sobě k nabytí konkrétního plodu nepostačoval. Pachtýř se stal jeho vlastníkem až v okamžiku, kdy se ujal držby a plod uchopil.²⁷⁸ Tímto došlo k nabytí vlastnictví zvláštním druhem tradice, která byla ze strany propachtovatele prováděna mlčky. Lze tedy uzavřít, že pachtýř nezískával veškeré plody, které se oddělily od plodonosné věci, jež měl propachtovanou, nýbrž jen ty, které skutečně uchopil. Nabýval je proto až percepcí, stejně jako usufruktuář. Bylo-li nějakým způsobem porušeno právo pachtýře nabýt plody, mohl se bránit pouze v rámci svého obligačního nároku vůči propachtovateli, nedisponoval však žádným věcným právem k plodům.²⁷⁹

3.2.4 Nabývání plodů pachtýřem v novodobém právu

Také v případě nabývání plodů pachtýřem je spojena právní úprava ABGB a OZ 2012 mlčením zákonodárce, s nímž se civilistika napříč 19. až 21. stoletím vyrovnává jen s rozpaky. Není proto zarážející, že dochází k protichůdným závěrům. Znamý komentář ABGB od Františka Roučka a Jaromíra Sedláčka rozlišoval, zda byl

---

²⁷⁶ V případě *locatio conductio rei* se nájemce oprávněný k braní plodů označoval zvláštním pojmem *colonus*. Analogický je i přístup českého jazyka, kdy se k odlišení používá pojem pachtýř. Viz HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 718.

²⁷⁷ D. 47.2.62.8 (Africanus *lib. 8 quaest*): „...vždyť plody, dokud jsou spojeny se zemí, náleží k poli a proto kolónovi, neboť se zdá, že je sbírá se souhlasem vlastníka a činí je svými...“

²⁷⁸ KUNKEL, W. *Römisches Privatrecht*. Berlin: Verlag von Julius Springer, 1935, s. 131.

²⁷⁹ SCHWIND, F. *Römisches Recht I. Geschichte, Rechtsgang, System des Privatrechts*. Berlin, Heilderberg: Springer Verlag, 1950, s. 219.

obligačně oprávněný zároveň držitelem daného práva. Proto, držel-li pachtýř právo pachtu, nabýval plody již separací, jinak se vyžadovala percepcí.²⁸⁰ Antonín Randa²⁸¹ vyjádřil představu, že pachtýři „náleželo pozitivní právo na plody“. Vlastník plodonosné věci mu je na základě smlouvy nabízel, pachtýř tuto ofertu akceptoval percepcí a formou quasitradice plody nabyl do svého vlastnictví. Jan Krčmář²⁸² ve své učebnici Randovu úvahu odmítl s odkazem na § 1096 ABGB, jenž formuloval právo pachtýře na plody negativně jako právo nebýt při jejich nabývání rušen propachtovatelem.²⁸³ A protože ABGB žádným ustanovením nesvěřoval plody výslovně propachtovateli, došel k závěru, že pachtýř nabýval plody již jejich separací, tedy stejně, jako například vlastník nepropachtované věci. Jaromír Sedláček²⁸⁴ pak ve své učebnici také odmítal konstrukt o ofertě propachtovatele, tentokrát ovšem proto, že taková dlouhotrvající oferta měla být našemu právnímu řádu cizí. Přiznal, že šlo o otázku právem neřešenou, za praktické pak pokládal nabytí plodů pachtýřem pouhou separací. Praxe ovšem jeho doporučení nepřevzala a držela se Randova názoru, nejstaršího ze všech citovaných. Dosvědčuje to ostatně judikatura Nejvyššího soudu Československé republiky, podle něhož je pro nabytí vlastnického práva k plodům nutné, aby pachtýř provedl percepci.²⁸⁵

Komentáře k OZ 2012 se pak nacházejí na rozbořeném moři mezi romanistickou teorií a prvorepublikovými závěry právní vědy. Alexandr Thöndel přihlédl k římskému právu a požaduje, aby se pachtýř ujal držby plodů a došlo tak k percepci,²⁸⁶ Petra Humlíčková v komentáři ze stejné série dochází k obdobnému závěru kombinací vícera ustanovení zákoníku.²⁸⁷ Komentář autorského kolektivu Milana Hulmáka²⁸⁸ si všímá Krčmářovy argumentace z dob platnosti ABGB a protože OZ 2012 žádné nové pravidlo nestanoví, přiklání se k závěru, že pachtýř se stává vlastníkem plodů již separací.

---

²⁸⁰ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 420.

²⁸¹ RANDA, A., *op. cit.*, s. 192–193.

²⁸² KRČMÁŘ, J., *op. cit.*, s. 207.

²⁸³ § 1096 ABGB: „Pronajímatelé a propachtovatelé jsou povinni, odevzdati a udržovati věc pronajatou (propachtovanou) na své útraty v upotřebitelném stavu a nerušiti nájemce a pachtýře v umluveném užívání nebo požitku...“

²⁸⁴ SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 251–252.

²⁸⁵ Rozhodnutí ze dne 21. května 1930, Rv I 912/29 [Vážný 9926/30]. Viz VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských. Ročník 12, č. 9503 až 10423*. Praha: V. Tomsa, 1931, s. 731–733.

²⁸⁶ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol., *Občanský zákoník: komentář, svazek III.*, s. 191, 202.

²⁸⁷ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář, svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1395.

²⁸⁸ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 553–560.

Doporučuje ale zároveň, aby si tuto záležitost strany upravily samy. Vzhledem k tomu, že pachtovní smlouvou se sjednává právo požívat věc,²⁸⁹ mělo by postavení pachtýře být totožné s postavením poživatele. To, že není shoda ohledně okamžiku nabývání vlastnictví k plodům u poživatele, je pochopitelné, že i zde se názory rozbíhají. O plodech zákonodárce mluví pouze v ustanovení o skončení pachtu: „Nevrátí-li pachtýř propachtovanou věc při skončení pachtu propachtovateli, náleží propachtovateli pachtovné, jako by pacht trval; plody a užitky vytěžené pachtýřem v té době se počítají jako užitky za celý rok.“²⁹⁰ V této souvislosti vyvstává otázka, jakým způsobem se pachtýř a propachtovatel mezi sebou mají vypořádat, jestliže skončí pacht předčasně před získáním výnosu, zaplatil-li pachtýř pachtovné a vynaložil náklady a práci. Ač se zdá, že úprava pachtu ani nájmu takovou otázku neřeší, použije se ustanovení § 1293 ohledně poživacího práva.²⁹¹ Podle něj neoddělené plody při skončení požívání náležejí vlastníkovi, ten však nahradí, co na ně poživatel vynaložil, podle ustanovení o poctivém držiteli.

V moderní civilistice se však nabytí plodů pachtýřem považuje za derivativní, a proto vlastně do tohoto textu správně ani nepatří.

3.3 Přepad v římském právu a dnes

V souvislosti s nabýváním plodů je třeba zmínit také oblast, která si v dobách starověkého Říma vystačila s jediným pravidlem, v současných právních rádech však zaznamenala podstatný nárůst. Jde o normy zabývající se nabýváním vlastnictví plodů spadlých na cizí pozemek. Římské právo vycházelo z jednoduché zásady, že vlastníkem oddělených plodů je jejich vlastník. Soused byl pak povinen umožnit vlastníkovi stromu přístup na svůj pozemek za účelem sběru plodů:

---

²⁸⁹ § 2332 OZ 2012: „Pachtovní smlouvou se propachtovatel zavazuje přenechat pachtýři věc k dočasnému užívání a požívání a pachtýř se zavazuje platit za to propachtovateli pachtovné nebo poskytnout poměrnou část výnosu z věci.“

²⁹⁰ § 2340 OZ 2012.

²⁹¹ HULMÁK, M. a kol., *op. cit.*, s. 579.

*Cautum est (...) lege XII tabularum ut glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere.*²⁹²

Odmítal-li splnit vlastník sousedního pozemku svou povinnost, byl k dispozici interdikt *de glande legenda*.²⁹³

Novodobé právo tuto zásadu nepřevzalo, zároveň ale vzniklo více přístupů, jak vlastnické právo k přepadlému ovoci regulovat. OZ 2012 stanoví v § 1016 odst. 1 přesný opak oproti normám římského práva: „Plody spadlé ze stromů a keřů na sousední pozemek náleží vlastníkovu sousedního pozemku. To neplatí, je-li sousední pozemek veřejným statkem.“ Vlastnické právo k plodům vznikne vlastníkovu sousedního pozemku originárně, a to již okamžikem separace.²⁹⁴ Lze si povšimnout, že občanský zákoník preferuje právo vlastníka plodonosné věci v situaci, kdy by plod dopadl na pozemek, který je veřejným statkem, byť by měl soukromého vlastníka. Je-li pozemek určen k obecnému užívání, přičítá se nenabytí vlastnictví k plodům k mnoha dalším omezením, která jeho vlastníka zatěžují. Toto opatření však naopak mohlo mít za účel nezatěžovat vlastníka veřejného pozemku povinností odklízet plody na tomto pozemku se nacházející.

Je zjevné, že řešení českého zákonodárce vychází z německého vzoru, který téměř doslovně kopíruje. Německý občanský zákoník, obsahuje odpovídající ustanovení v § 911: „Früchte, die von einem Baume oder einem Strauche auf ein Nachbargrundstück hinüberfallen, gelten als Früchte dieses Grundstücks. Diese Vorschrift findet keine Anwendung, wenn das Nachbargrundstück dem öffentlichen Gebrauch dient.“²⁹⁵

Nabízely se přitom i jiné možnosti, jak nabývání plodů sousedem regulovat. Zajímavou alternativu představuje ABGB, přestože neobsahuje explicitní ustanovení o vlastnickém právu k přepadlým plodům a prvorepubliková právní věda musela vycházet z § 422: „Každý vlastník pozemku může kořeny cizího stromu ze své půdy vytrhati a větve do jeho vzduchového prostoru visící uřezati nebo jinak jich užití.“ Přesahující větve, včetně jejich součástí, tedy i visících plodů, mohl soused užit

²⁹² LDT 7.10: „Bylo stanoveno (...) zákonem XII desek, že je dovoleno sbírat žaludy přepadlé na cizí pozemek.“

²⁹³ D. 43.28.1pr. (Ulpianus *lib. 71 ad ed.*).

²⁹⁴ SPÁČIL, J. a kol., *op. cit.*, s. 168–169.

²⁹⁵ § 911 BGB v platném znění: „Plody, které přepadnou ze stromu nebo z keře na sousední pozemek, považují se za plody tohoto pozemku. Tento předpis se neuplatní, pokud sousední pozemek slouží obecnému užívání.“ Bürgerliches Gesetzbuch. *Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz* [online]. [citováno 23. března 2019]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>.

libovolným způsobem, například je otrhat. Separací k nim nabyl vlastnické právo a šlo o další originární způsob nabytí vlastnictví dle ABGB. Na tuto úpravu převěsu pak navazovalo také pravidlo ohledně přepadu. Vlastník sousedního pozemku nabyl pouze ty plody, které na jeho pozemek dopadly z větví nacházejících se přímo nad ním. Znamená to, že co do vlastnického práva se osud plodů nelišil, pokud byly utrženy záměrně nebo jestli spadly samy. V případě, že třeba poryv větru odnesl plod oddělený z větve umístěné nad pozemkem vlastníka stromu na pozemek jeho souseda, soused vlastnické právo nenabyl, naopak musel umožnit vlastníkovu stromu přístup, aby si mohl plod sebrat a odnést.²⁹⁶

---

²⁹⁶ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 461.

4. Nabytí vlastnictví zpracováním

4.1 *Specificatio* v římském právu

V soukromém právu tvoří zpracování (*specificatio*) samostatný originární způsob nabývání vlastnictví movitých věcí.²⁹⁷ Přestože prameny římského práva toto označení, vytvořené až ve středověku,²⁹⁸ nepoužívaly, referovaly mnohokrát o situacích, kdy se *materia* (látka, zpracovávaná věc) v důsledku lidského působení mění na *species* (výrobek, nová věc). Z mnoha kasuisticky pojatých fragmentů lze vyčíst, že se za specifikaci pokládalo například odlití sochy z bronzu nebo její vytesání z kamene, ušití šatů z látky či vylisování oleje z oliv. Naopak sem výslovně nepatřilo obarvení vlny purpurem, a byť šlo o nákladnou záležitost, Paulus ji co do právních následků neváhal přirovnat k situaci, kdy se vlna zašpinila od bahna.²⁹⁹ Není pak jasné, zda bylo možné za specifikaci pokládat vymlácení obilí z klasů. Gaius v Digestech upozornil na to, že se tak nevyrábí nová věc (*non novam speciem facit*), jen je v průběhu své existence oddělena od plev.³⁰⁰ Instrukce měly však názor zjevně opačný, když vymlácení obilí uváděly jako příklad zpracování věci.³⁰¹

Příklady korespondují s teoretickým vymezením specifikace. Nastávala v případech, kde v důsledku lidské práce vznikla z věci původní věc nová. Lišila se tak od akcese, kdy se jedna věc stala zcela součástí druhé, která si podržela svou existenci.³⁰² Důvodem formování speciální právní úpravy pak bylo hledání odpovědi na otázku, kdo se stane vlastníkem nově vzniklé věci. O obtížnosti nalezení spravedlivého uspořádání poměrů a o tom, že se často jedná o otázku podléhající politickým vlivům, svědčí rozsáhlá diskuse v průběhu celého historického vývoje. Úvodem je třeba zdůraznit dvě podmínky, za nichž se právní normy upravující specifikaci podle pramenů římského práva aplikovaly. Předně muselo jít o případy zpracování cizí věci. Nelišila-li se osoba vlastníka původní věci od zpracovatele, nenabyl ani nově vzniklou věc nikdo rozdílný. Dále pak bylo nutné, aby ke specifikaci docházelo *suo nomine*, tedy vlastním jménem

²⁹⁷ Omezení na movité věci vyplývá z pramenů římského práva a platí i v současnosti. Viz § 1074 OZ 2012. Cf rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. listopadu 2002, sp. zn. 22 Cdo 761/2001 [C 1524].

²⁹⁸ Poprvé uvádí *Brachylogus iuris civilis* z přelomu 11. a 12. století. Viz HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 382.

²⁹⁹ D. 41.1.26.2 (Paulus *lib. 14 ad sab.*).

³⁰⁰ D. 41.1.7.7 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*).

³⁰¹ *Inst. Iust.* 2.1.25.

³⁰² BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 155.

a ve vlastním zájmu.³⁰³ Jestliže někdo, typicky *conductor*, zpracovával cizí věc v zájmu jejího vlastníka, který si provedení práce objednal, nepřicházelo v úvahu, že by k výrobku nabyt vlastnické právo. *Locatio conductio operis* nebylo možné se specifikací zaměřovat.³⁰⁴

Prameny obsahují tři stěžejní texty, které zprostředkovávají základní informace o tom, jak římscí právníci přistupovali ke zpracování jako originárnímu způsobu nabývání vlastnictví, vyskytují se v Gaiových Institucích, Gaiových *Res cottidianae* převzatých do Digest a justiniánských Institucích.³⁰⁵ Zmiňované texty mají původ v různých obdobích historického vývoje, evidentně vycházejí jeden z druhého a mnohé pasáže přímo přejímají.

Za prvek, který je spojuje a rozděluje zároveň, lze považovat uvádění příkladů specifikace, konkrétních situací, kdy vyvstávala otázka, zda by původní i nově zpracovaná věc měly mít stejného vlastníka. Gaiovy Instituce tyto názorné ukázky logicky seřadily tak, že nejprve zmínily zpracování jediné látky, pak výsledky složitější řemeslné činnosti, a nakonec zpracování více látek zároveň, všechny případy přitom spojuje značný význam pro agrární společnost, tedy i vysoká četnost v době vzniku:

*...Proinde si ex uvis aut olivis aut spicis meis vinum aut oleum aut frumentum feceris, quaeritur, utrum meum sit id vinum aut oleum aut frumentum, an tuum. item si ex auro aut argento meo vas aliquod feceris, vel ex tabulis meis navem aut armarium aut subsellium fabricaveris; item si ex lana mea vestimentum feceris, vel si ex vino et melle meo mulsum feceris, sive ex medicamentis meis emplastrum vel collyrium feceris, quaeritur, utrum tuum sit id quod ex meo affeceris, an meum...*³⁰⁶

---

³⁰³ D. 41.1.7.7 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*): *Cum quis ex aliena materia speciem aliquam suo nomine fecerit...* „Když někdo z cizí látky učiní nějakou novou věc vlastním jménem...“ Cf D. 41.1.25 (Callistratus *lib. 2 inst.*).

³⁰⁴ MAYER-MALY, T. Spezifikation: Leitfälle, Begriffsbildung, Rechtsinstitut. ZSS RA. 1956, č. 73, s. 130–131.

³⁰⁵ *Gai. Inst.* 2.79; D. 41.1.7.7 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*); *Inst. Iust.* 2.1.25.

³⁰⁶ *Gai. Inst.* 2.79: „...Tak vyrobíš-li z mých hroznů nebo oliv nebo klasů víno nebo olej nebo obilí, objeví se otázka, zda to víno nebo olej nebo obilí je vlastnictvím mým, anebo tvým. Také vyrobíš-li z mého zlata nebo stříbra nějakou nádobu, anebo zhotovíš-li z mých prken loď nebo skříň nebo židli; také ušiješ-li z mé vlněné látky šaty, anebo vyrobíš-li z mého vína a medu medovinu, či vyrobíš-li z mých léčiv náplast nebo masť: (ve všech těchto případech) se objeví otázka, zda to, co jsi zhotovil z mého (materiálu), je vlastnictvím tvým, anebo mým...“

Další dva texty převzaly tyto příklady doslovně a nedoplňily žádné nové, jejich pořadí však pokaždé změnily. Mohlo by se zdát, že je Gaius do své učebnice vybral za účelem lepší názornosti a zpřístupnění učiva studentům. Pravděpodobnějším se však jeví, že nešlo o pouhou výukovou pomůcku, ale o toho času nejobvyklejší případy zpracování, z nichž se vyvinula jak samotná specifikace jako způsob nabytí vlastnictví, tak přesná pravidla, kterými se řídila.³⁰⁷ Předem je proto třeba mít na paměti, že související právní normy ovlivňovaly v první řadě praktické ohledy, nikoli výhradně teoretické postuláty, a právní úprava v nejstarších obdobích pojímala zpracování kasuisticky.³⁰⁸

Pro tři zmíněné texty je dále charakteristické, že adresátovi pouze nezprostředkovávaly samotné pravidlo chování, ale jeho obsah vysvětlovaly jako výsledek ideového střetu školy Sabiniánů a Prokuliánů. Gaiovy Instituce, Digesta ani justiniánské Instituce neopomněly čtenáři tento teoretický spor popsat:

*...Quidam materiam et substantiam spectandam esse putant, id est ut cui materia sit, illius et res quae facta sit videatur esse, ideoque maxime placuit Sabino et Cassio. Alii vero eis rem esse putant qui fecerit, idque maxime diversae scholae auctoribus visum est...*³⁰⁹

Polemika vycházela z rozdílných filosofických postojů, na základě kterých Sabiniáni, stoici, upřednostňovali látku před nově nabytou formou, zatímco Prokuliáni, ovlivnění peripatetickou filosofií, přikládali význam změně formy a také lidské práci, která musela být k této změně vynaložena. Starou věc nahradila v jejich pohledu věc nově vzniklá, nesoucí také nové označení, která měla charakter *rei nullius* a již nabyt do vlastnictví zpracovatel:

*...nerva et proculus putant hunc dominum esse qui fecerit, quia quod factum est, antea nullius fuerat...*³¹⁰

---

³⁰⁷ MAYER-MALY, T., *op. cit.*, s. 133–134, 154.

³⁰⁸ KASER, M., *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 242–243.

³⁰⁹ *Gai. Inst.* 2.79: „...Někteří (právníci) se domnívají, že je třeba přihlížet k látce a podstatě, tj. že zřejmě tomu, komu patří látka, má patřit i věc, jež byla vyrobena. Tento názor zastávali zejména Sabinus a Cassius. Jiní (právníci) se naproti tomu domnívají, že věc patří tomu, kdo ji vyrobil. To uznávali zejména stoupenci druhé školy...“

³¹⁰ D. 41.1.7.7 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*): „...Nerva a Prokulus si myslí, že vlastníkem je ten, kdo [věc] zpracoval, protože to co bylo vyrobeno, předtím nepatřilo nikomu...“ Cf BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 158–160.

Obě protichůdné teorie došly usmíření v kompromisním pravidlu označovaném jako *media sententia*, doslova střední názor. Pravidlo zastávané Sabiniány nebo Prokuliány se aplikovalo na základě toho, zda bylo možné zpracovanou věc uvést do původního stavu:

*...est tamen etiam media sententia recte existimantium, si species ad materiam reverti possit, verius esse, quod et sabinus et cassius senserunt, si non possit reverti, verius esse, quod nervae et proculo placuit...*³¹¹

V případě, že bylo možné vrátit věc do původní podoby, pak se vlastníkem měl stát vlastník původní látky, naopak, pokud to možné nebylo, pak v souladu s názorem prokuliánské školy, zpracovatel. Toto kritérium bralo tedy v úvahu výhradně obnovení věci v podobě předcházející zpracování, stranou stála otázka hodnoty vloženého materiálu nebo práce, kterou bylo nutné vynaložit na vytvoření výrobku. Že šlo skutečně o neutrální řešení sporu dvou škol, bylo pochopitelně mnohokrát zpochybňováno, literatura se však často neshodne na tom, komu *media sententia* stranila. Max Kaser v ní například viděl vítězství Prokuliánů,³¹² Pietro Bonfante naopak pokládal zdůrazňování obnovitelnosti původní materie za důkaz, že se blížila spíše Sabiniánům.³¹³

Není vůbec jasné, kdy kompromisní řešení vzniklo. Gaiovy Instituce o něm mlčí a pravděpodobně jej jejich autor ještě neznal. Text *Res cottidianae* obsažený v Digestech, na který je však nutno nahlížet kriticky kvůli potenciálně rozsáhlým interpolacím, jej již nabízí, nicméně, nikoli jako jednoznačné řešení. Svědčí o tom skutečnost, že *media sententia* je tam představena jako svým způsobem další možný názor vedle postojů Sabiniánů a Prokuliánů. Fragment sice tento názor označil za správný (*recte*), toto slovo do něj ovšem bylo patrně doplněno dodatečně.³¹⁴ Justinián pak podle všeho střední názor

---

³¹¹ D. 41.1.7.7 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*): „...je pak také střední názor těch, kteří správně usuzují, že pokud by bylo možné vrátit zpracovanou věc do [podoby] materie, bylo by správnější, co si mysleli Sabinus a Cassius, pokud by [ji] nebylo možné vrátit, bylo by správnější, co se zamlouvalo Nervovi a Proculovi...“

³¹² KASER, M., *Das römische Privatrecht. Abschnitt II.*, s. 291.

³¹³ BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 158.

³¹⁴ MAYER-MALY, T., *op. cit.*, s. 138. Cf LEVY, E.; RABEL, E., *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur, Tomus III*, sloupec 161.

do Institucí pouze převzal, nevymyslel, prezentován byl jako pravidlo, které se již ustálilo a nebudilo pochyby.³¹⁵

V kontextu výše uvedeného budí rozpaky další text v Digestech zabývající se specifikací, jehož autorem byl tentokrát Paulus:

*In omnibus, quae ad eandem speciem reverti non possunt, dicendum est, si materia manente species dumtaxat forte mutata sit, veluti si meo aere statuam aut argento scyphum fecisses, me eorum dominum manere.*³¹⁶

Na první pohled jinou formulací zachycuje střední názor, při bližším zkoumání však nelze pominout nesoulad mezi první větou a zbytkem fragmentu. Zatímco první část uvádí čtenáře do situace, kdy po zpracování nebylo lze obnovit původní stav, pokračování popisuje případy, v nichž zůstal vlastník u původní a nově zpracované věci totožný. Navíc text v úvodu při popisu rozhodujícího kritéria *media sententia* parafrázuje Gaia s tím, že záleželo na možnosti obnovit původní stav (*reverti non possunt*), v následující větě ovšem toto kritérium popisuje jinak, vlastníkovi měla nově vyrobená věc náležet tehdy, pokud byla zachována původní látka (*si materia manente*). Paulus tedy představil dvě různá kritéria vedle sebe. Řešení nabídl Theo Mayer-Maly s odůvodněním, že obě pravidla se sice teoreticky lišila, při aplikaci na skutečné případy ale vedla ke stejným výsledkům, neboť kov formující sochu mohl být roztavením uveden do původní podoby a zároveň šlo po celou dobu o stejnou látku, na rozdíl od medoviny, z níž po slítí medu a vína nebylo lze obě látky zpět vypreparovat.³¹⁷ Identické důsledky ostatně mohly způsobit, že neuvážlivý editor Paulova textu spojil obě části fragmentu dohromady, ačkoli tak nebyly zamýšleny.

Max Kaser přišel ve vztahu k Paulovu fragmentu s hypotézou, že jde o věrné zachycení názoru právníka Prokula.³¹⁸ Znamenalo by to, že Gaius informoval o střetu obou škol nepřesně, když tvrdil, že podle Prokuliánů měla nová věc připadnout bezvýjimečně tomu, kdo ji vyrobil. Ve skutečnosti ji měli chtít ponechat původnímu

---

³¹⁵ *Inst. Iust.* 2.1.25: *...Et post multas Sabinianorum et Proculianorum ambiguitates placuit media sententia existimantium...* „...Po dlouhém sporu mezi sabiniány a prokuliány se nakonec prosadil prostřední názor...“

³¹⁶ D. 41.1.24 (Paulus *lib. 14 ad sab.*): „V souvislosti se vším, co nemůže být navraceno do původního stavu, je třeba říct, že pokud je materie zachovávána a mění se právě jen podoba, například kdybys byl vyrobil z mé mědi sochu nebo ze stříbra nádobu, zůstanu jejich vlastníkem.“

³¹⁷ MAYER-MALY, T., *op. cit.*, s. 142–143.

³¹⁸ KASER, M., *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 243–245.

vlastníkovi, zachovala-li se nezměněná látka, což nastávalo snad výhradně v případě výrobků z kovu. *Media sententia*, podle níž se zachovávalo vlastnictví k výrobkům, jež bylo lze vrátit do původního stavu, převážně opět vzniklým zpracováním kovu, by pak vlastně pouze přejímala postoje Prokuliánů. K nim se prý nechtěně přiklonil i císař Justinián, když střední názor nechal převzít do Institucí v mylné představě vyvolané Gaiem, že se jednalo o kompromisní řešení.

Nicméně, Justiniánovi lze nepochybně připsat dílčí modifikaci norem týkajících se specifikace, a to s ohledem na pasáž, která byla nově zahrnuta do Institucí:

*...quodsi partim ex sua materia, partim ex aliena speciem aliquam fecerit quisque, veluti ex suo vino et alieno melle mulsum aut ex suis et alienis medicamentis emplastrum aut collyrium aut ex sua et aliena lana vestimentum fecerit, dubitandum non est, hoc casu eum esse dominum qui fecerit: cum non solum operam suam dedit, sed et partem eiusdem materiae praestavit.*³¹⁹

Zabývá se situací, kdy se prolínaly osoby zpracovatele a vlastníka původní věci, kdy zpracovatel nepřispíval pouze svou prací, ale i částí látky na vstupu. Tyto okolnosti byly shledány jako dostatečný důvod k přichýlení se k postojům Prokuliánů.

Zdá se, že nabytí vlastnictví specifikací alespoň podle justiniánského práva omezovaly další podmínky. Předně, byl-li při zpracování použit kradený materiál, také nově vzniklá věc byla pokládána za *res furtiva* a nabytí vlastnického práva zpracovatelem bylo za všech okolností vyloučeno:

*Si quis massam meam argenteam subriperit et pocula fecerit, possum vel poculorum vel massae furti agere vel condictione. idem est et in uvis et in musto et in vinaceis: nam et uvarum et musti et vinaceorum nomine furti agere potest, sed et condici.*³²⁰

---

³¹⁹ *Inst. Iust.* 2.1.25: „...jestliže však někdo vytvoří novou věc zčásti z cizího a zčásti z vlastního materiálu, například z vlastního vína a cizího medu medovinu, nebo z vlastních a cizích léků náplast nebo hojivou mast, nebo z vlastní a cizí vlny šaty, bude v takovýchto případech nepochybně vlastníkem zpracovatel, neboť nejenže použil vlastní práce, ale poskytl také část materiálu.“

³²⁰ D. 47.2.52.14 (*Ulpianus lib. 37 ad ed.*): „Pokud někdo ukradl můj stříbrný ingot a udělal z něj poháry, mohu podat žalobu nebo kondikci z krádeže jednak ve vztahu k pohárům, jednak k ingotu. To samé platí pro hrozny, šťávu a hroznová jádérka, neboť je možné podat žalobu nebo kondikci z krádeže ve vztahu k hroznům i šťávě i jádérkům.“ Cf D. 13.1.14.3 (*Iulianus lib. 22 Dig.*).

Ulpianus vysvětlil, že pokud došlo ke zpracování stříbra nebo hroznového vína, které bylo ukradeno, mohl vlastník materie podat nejen *actio furti*, ale též *condictio furtiva*, žalobu směřující k vrácení ukradené věci, k níž byl aktivně legitimován výhradně vlastník věci. Je sice pravdou, že kondicí mohla být žalována i věc, která zanikla, za podstatné však lze pokládat explicitní připuštění žaloby v případě hroznové šťávy a jader, tedy výstupů specifikace. Mohl-li je kondicí z krádeže požadovat pouze vlastník a dával-li fragment tuto možnost vlastníkovu materie, nezbyvá než konstatovat, že zpracovatel šťávu ani jádérka nenabyl.³²¹ Za pozornost stojí, že krádež nemusela být spáchána přímo zpracovatelem, rozhodná byla vlastnost materie, kterou si sebou nesla. Na druhou stranu, pokud jde o zmiňovanou výrobu pohárů ze stříbra, přípustnost podání *condictio furtiva* nepřekvapí. Protože je lze roztavit a vrátit do původního stavu, v souladu s *media sententia* zpracovatel vlastnictví nezískával ani v případě, že stříbro kradené nebylo. O stejném principu psal i Paulus:

*Si ex lana furtiva vestimentum feceris, verius est, ut substantiam spectemus, et ideo vestis furtiva erit.*³²²

Také oblečení vyrobené z kradené vlny si zachovalo, přes zpracování, charakter *res furtiva*, bez důrazu na to, kdo konkrétně krádež spáchal. Bohužel, fragment jednoznačně neodpovídá na otázku nabytí vlastnictví. Ze systematického zařazení do titulu věnovaného vydržení lze dovozovat, že jeho obsahem bylo primárně vyloučit vlněné oblečení, stížené popsáním osudem, z vydržení jako *res non habilis*.³²³ Ostatně, jakékoli zmínky o tom, že produkt vzniklý specifikací *res furtiva* zpracovatel nenabyl do vlastnictví lze relativizovat poukazem na možné interpolace, a co závažněji, na možnou náklonnost jeho autora ke škole Sabiniánů. Vyjadřoval-li by totiž fragment přesvědčení odlišné od *media sententia*, nenabyl by zpracovatel výrobek nikdy, bez ohledu na případnou krádež materie. Závěr o zohlednění charakteru *res furtiva* proto není jednoznačný.³²⁴

---

³²¹ BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 162. Viz BONFANTE, P., *Istituzioni di diritto romano*, s. 220.

³²² D. 41.3.4.20 (Paulus *lib. 54 ad ed.*): „Pokud vyrobíš šaty z kradené vlny, je správnější, abychom hleděli na podstatu, a proto bude oblečení kradené.“

³²³ MAYER-MALY, T., *op. cit.*, s. 146.

³²⁴ Cf SCIALOJA, V., *op. cit.*, s. 90–93.

Problematické je také posouzení související otázky, zda se pro nabytí vlastnictví zpracovatelem vyžadovalo, aby byl v dobré víře. Na rozdíl od povahy věci kradené jde o subjektivní kritérium, které by se posuzovalo podle stavu mysli dotyčného člověka. Hypotézu o přihlídnutí k *bona fides* by mohl potvrzovat Paulus:

*Si quis ex uvis meis mustum fecerit vel ex olivis oleum vel ex lana vestimenta, cum sciret haec aliena esse, utriusque nomine ad exhibendum actione tenebitur, quia quod ex re nostra fit nostrum esse verius est.*³²⁵

Byl-li si zpracovatel vědom skutečnosti, že materii neměl ve vlastnictví, nenabyl výsledný produkt. Až příliš podezřele však působí odůvodnění na konci uvedeného fragmentu, které samo o sobě učebnicově vystihlo názor Sabiniánů na specifikaci. Vystávají pak důvodné pochyby, jestli by byl text formulován stejně, kdyby zpracovatel jednal v dobré víře, a zda plně respektoval principy *media sententia*. Je navíc vysoce pravděpodobné, že fragment byl interpolován a ke vložení slov *cum sciret haec aliena esse* vyjadřujících nedostatek dobré víry zpracovatele došlo dodatečně kompilační komisí za účelem odstranění rozporů, které text formulovaný původně z pohledu školy Sabiniánů působil.³²⁶ Zatímco v klasickém právu se dobrá víra nevyžadovala, s justiniánským právem se tak tento požadavek objevil.

Zarážející na římskoprávní úpravě specifikace je absence jakékoli zvláštní žaloby, která by měla za cíl vyrovnat vlastníka materie a zpracovatele, protože zatímco ke vzniku nového výrobku přispěli oba, materií či prací, vlastnictví náleželo pouze jednomu z nich.³²⁷ Neznamená to ovšem, že k výplatě náhrady nedocházelo nikdy. Gaiovy Instituce v souvislosti s názorem školy Prokuliánů informují o aktivní legitimaci vlastníka materie k *actio furti a condictio furtiva*:

---

³²⁵ D. 10.4.12.3 (Paulus *lib. 26 ad ed.*): „Pokud někdo vyrobil z mých hroznů šťávu, z oliv olej, nebo z vlny oblečení, a věděl, že byly cizí, bude vázán žalobou na vydání ve vztahu k obojímu, protože co je vyrobeno z naší věci, je jistě naše.“

³²⁶ BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 162. Viz LEVY, E.; RABEL, E. *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur, Tomus I.* Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1929, sloupec 140.

³²⁷ HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 384.

...sed eum quoque, cuius materia et substantia fuerit, furti adversus eum qui subriperit habere actionem; nec minus adversus eundem conditionem ei competere...³²⁸

Žaloby mohl podat na zpracovatele v případě, že materií jejímu vlastníkovi odcizil. Oboustranně³²⁹ se náhrady mohli domáhat jak vlastník materie, tak zpracovatel, pokud zároveň specifikací vzniklou věc drželi, nenáleželo jim k ní vlastnické právo a byli v dobré víře. K dispozici jim byla *exceptio doli*, kterou bylo lze proti reivindikační žalobě vlastníka věci uplatnit vzájemný nárok na náhradu nákladů.³³⁰ Část literatury se také kloní k názoru, že v období justiniánského práva mohl vlastník materie, který zpracováním pozbyl vlastnictví, žalovat zpracovatele *rei vindicatio utilis* na náhradu za zaniklou věc.³³¹ Toto tvrzení se opírá o Gaiův fragment z Digest, který umožňuje manželovi podat jmenovanou žalobu proti manželce v situaci, kdy jí daroval vlnu, manželka si z ní upletla šaty a, jak Digesta dodávají, se stala jejich vlastníkem.³³² Zdá se však, že *rei vindicatio utilis* byla v tomto případě jen reakcí na zákaz darování mezi manžely a nelze s ní automaticky počítat za jiných okolností.³³³

4.2 Nabývání vlastnictví zpracováním v novodobém právu

Po boku smísení a vstavění zařadil ABGB zpracování do skupiny nabývání vlastnického práva umělým přírůstkem, protože se jím původní věc měnila v důsledku lidské práce, ale bez souhlasu jejího vlastníka.³³⁴ Na případy dohody vlastníka a zpracovatele se podobně jako v římském právu úprava originárního nabývání vlastnictví nevztahovala. Podobalo se i pojetí specifikace jako vzniku nové věci v důsledku

---

³²⁸ *Gai. Inst.* 2.79: „...ovšem, že také ten, komu by patřila látka a podstata, má žalobu z krádeže proti každému, kdo by mu ji protiprávně odejmul; a že mu rovněž proti němu přísluší kondikce...“

³²⁹ BOHÁČEK, M., *op. cit.*, s. 121. Viz BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 163.

³³⁰ HEYROVSKÝ, L., *op. cit.*, s. 384, 393.

³³¹ BONFANTE, P., *Istituzioni di diritto romano*, s. 220. Viz BOHÁČEK, M., *op. cit.*, s. 121.

³³² D. 24.1.30 (*Gaius lib. 11 ad ed. provinc.*). Cf D. 24.1.29.1 (*Pomponius lib. 14 ad sab.*).

³³³ BUCKLAND, W. W., *op. cit.*, s. 217.

³³⁴ § 404 ABGB: „Přírůstkem se nazývá vše, co z věci pojde nebo nově k ní přibude, aniž to bylo vlastníkovi od někoho jiného odevzdáno. Přírůstek nastává způsobem přirozeným, umělým nebo obojím zároveň.“

přetvoření její individuality, bez ohledu na změnu jejího jména. Zároveň však bylo nutné, aby se zvýšila hodnota věci.³³⁵

ABGB představoval hned v úvodu části věnované umělému přírůstku hlavní zásadu, která udávala tón interpretaci ostatních ustanovení a vyjadřovala záměr zákonodárce zachovávat vlastnické právo dosavadního vlastníka a poskytovat mu ochranu: „Kdo cizí věci zpracuje; je se svými sloučí, spojí nebo smísí, nenabude tím ještě nároku na cizí vlastnictví.“³³⁶

Teprve § 415 obsahoval podrobná pravidla týkající se zpracování a v souladu s citovaným ustanovením v první řadě preferoval *restitutio in integrum*. O tom, kdo bude v budoucnu vlastníkem věci, rozhodovalo, zda ji bylo lze navrátit do původního stavu. Pouze zdánlivě šlo o stejné kritérium, jaké se uplatnilo v souvislosti s *media sententia*. V pojetí ABGB se nemožností návratu neměla na mysli jen faktická neuskutečnitelnost, ale i přílišná nákladnost změny nebo případy, kdy by se hodnota věci značně zmenšila. Pokud tedy zpracovatel odlil z kovu sochu, na rozdíl od římského práva se neuvažovalo nad jejím roztavením a obnovením původního stavu, protože by se tím vytratila umělecká kvalita, která hodnotu věci ztelně zvyšovala. K návratu do stavu před zpracováním tak muselo docházet jen zřídka.³³⁷ Pokud ovšem taková varianta byla skutečně možná, osoba vlastníka se analogicky k pramenům římského práva neměnila. Nebrala se přitom v úvahu dobrá nebo zlá víra zpracovatele. Pokud ale vlastník odmítal nechat věc vrátit do původního stavu, musel nahradit zpracovateli vynaloženou práci, která její hodnotu zvýšila.³³⁸

Jestliže nebylo navrácení do původního stavu možné, ABGB římskoprávní odkaz opustil a stanovil, že vznikalo spoluvlastnictví. Velikost spoluvlastnických podílů se určila podle hodnoty zpracovávaných věcí a vložené práce, která zvýšila jejich hodnotu.³³⁹ Vlastník původní materie měl pak zvláštní možnost rozhodnout se, že si ponechá zpracovanou věc celou, nebo že ji celou přenechá zpracovateli: „...Není-li uvedení v předešlý stav aneb oddělení možným, jest věc podílníkům společna; tomu však, s jehož věcí jiný zavinením spojení věc způsobil, zůstavuje se volba, chce-li celou

---

³³⁵ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 438.

³³⁶ § 414 ABGB.

³³⁷ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 442.

³³⁸ KRČMÁŘ, J., *op. cit.*, s. 201.

³³⁹ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 442.

věc podržeti, a, oč jest lepší, nahraditi, aneb ji druhému rovněž za náhradu postoupiti. K tomu, kdo jest vinen, jest se zachovati podle toho, byl-li úmysl jeho poctivý nebo nepoctivý. Nemohlo-li by se však žádné straně zavinění přičítati, zůstává se volba tomu, čí podíl stojí za víc.“ Citovaný § 415 sice tento postup zmiňuje výhradně v souvislosti se smísením, ale analogicky se uplatnil i u specifikace.³⁴⁰

Ustanovení § 416 se zvláště zaměřilo na opravu věci a odchýlilo se od obecného pravidla, že důsledkem specifikace byl obyčejně vznik spoluvlastnictví: „Užije-li se cizí hmoty jen na opravení věci, případně cizí hmota vlastníkovu věci hlavní a tento je povinen podle toho, jednal-li poctivě nebo nepoctivě, předešlému vlastníkovu zužitě hmoty zapraviti její cenu.“ Protože cizí hmota představovala v případě opravy jen nepatrnou část v poměru k hlavní věci, pozbyl jí její vlastník okamžikem zpracování. K nabytí vlastnického práva došlo bez ohledu na přítomnost dobré víry a nezáleželo ani na tom, zda se lišila osoba zpracovatele a vlastníka hlavní věci. Pravidlo může připomínat ustanovení nově se objevivší v justiniánské kodifikaci,³⁴¹ podle něhož, jestliže zpracovatel použil zčásti vlastní a zčásti cizí materii, nabyl vlastnické právo k vyrobené věci. ABGB stejný postup, tedy nabytí výlučného vlastnictví, omezeně umožnil v situacích, kdy byla cizí materie použita za účelem opravy. Ačkoli to citované ustanovení výslovně nezmiňuje, v kontextu § 415 právní věda došla k závěru, že § 416 umožňoval nabytí vlastnického práva jen v případě, že věc po zpracování nebylo lze vrátit do původního stavu.³⁴² I zde se zrcadlil princip, podle něhož neměl zpracovatel automaticky nabývat vlastnické právo k cizí věci.

Jak předchůdce ABGB, tedy Haličský občanský zákoník platný od roku 1797,³⁴³ tak plánovaný nástupce, vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937,³⁴⁴ ustanovovaly ohledně specifikace to samé. Okamžik diskontinuity potom představoval OZ 1950 účinný od 1. ledna 1951, který přinesl mnoho odlišností. V ABGB opakovaný zájem na navrácení do původního stavu a zachování původního vlastníka byl relativizován v § 125 OZ 1950, podle kterého, provedla-li zpracování cizí věci v dobré víře socialistická

---

³⁴⁰ KRČMÁŘ, J., *op. cit.*, s. 201.

³⁴¹ *Inst. Iust.* 2.1.25.

³⁴² ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 445.

³⁴³ Westgalizisches Gesetzbuch von 1797 (JGS 337), § 146–148, část 2.

³⁴⁴ § 176–179. Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.

právnícká osoba, výrobek se stal socialistickým vlastnictvím.³⁴⁵ Vyjádřila se tak jasná politicky motivovaná preference socialistického sektoru výroby a majetku státu či lidových družstev,³⁴⁶ protože právě formy vlastnictví státního a družstevního pod pojem socialistického vlastnictví spadaly.³⁴⁷ Jen pokud byl zpracovatelem subjekt odlišný, přicházelo v úvahu posouzení možnosti uvést věc do původního stavu. Toto kritérium doznalo oproti ABGB změny v tom, že se nemožností nerozuměla jen faktická neproveditelnost nebo značná ztráta hodnoty, ale podle § 126 odst. 1 výslovně i existence obecného zájmu na zachování výrobku.³⁴⁸ Nastal-li nějaký takový důvod, OZ 1950 učinil vlastníkem toho, jehož podíl v penězích na věci byl největší. Přestože důvodová zpráva zdůrazňovala, že se za hlavní měřítko výběru vlastníka výrobku pokládala vynaložená práce, vycházel zákoník z poměřování hodnoty materie a práce, čímž se odlišoval od římskoprávní *media sententia*, která upřednostňovala zpracovatele. Na rozdíl od ABGB pak byl patrný jasný zájem na stanovení jediného výlučného vlastníka před komplikovanějším spoluvlastnictvím.

Pro OZ 1950 byla také typická volnost, kterou dával v určení vlastníka zpracované věci soudům. Podle § 126 odst. 2 měly rozhodující slovo, jestliže si podíly zúčastněných osob na výrobku byly rovny, ovšem také tehdy, pokud všudypřítomný obecný zájem obhájil derogaci ustanovení § 126 odst. 1.³⁴⁹ Veškerá ustanovení o specifikaci tím pádem získala jen doporučující charakter a právní jistota byla potlačena, protože vlastníkem výrobku se mohl stát kdokoli, v jehož prospěch podle interpretace soudu³⁵⁰ svědčil obecný zájem. Soudní diskreci vedené obecným zájmem byly také ponechány případy, při nichž absentovala dobrá víra, a zpracovatel si byl vědom toho, že specifikoval cizí věc. Ustanovení § 127 demonstrativně uvedlo možná řešení: „...zejména může uložit, aby se navrátilo každému, co jeho jest, i když tím výrobek bude porušen,

---

³⁴⁵ § 125 OZ 1950: „Zpracuje-li cizí věc v dobré víře socialistická právnícká osoba, je výrobek v socialistickém vlastnictví, jinak se věc, lze-li tak učinit, uvede v předešlý stav.“

³⁴⁶ Důvodová zpráva OZ 1950. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [citováno 23. března 2019]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_01.htm.

³⁴⁷ § 101 OZ 1950.

³⁴⁸ § 126 odst. 1 OZ 1950: „Není-li uvedení věci v předešlý stav dobře možné, zejména brání-li tomu povaha výrobku anebo obecný zájem, stane se vlastníkem výrobku ten, jehož podíl oceněný v penězích je největší. Při určení ceny podílu se přihlédne i k hodnotě vytvořené prací.“

³⁴⁹ § 126 odst. 2 OZ 1950: „Jsou-li si podíly rovny anebo brání-li zvláštní ustanovení nebo obecný zájem tomu, aby se vlastníkem stal ten, jehož podíl je největší, určí vlastníka soud; přitom dá zpravidla přednost tomu, kdo k vzniku výrobku přispěl prací.“

³⁵⁰ Při interpretaci přitom soud vycházel z § 1 OZ 1950: „Základem občanských práv je ústavou zaručený společenský řád lidově demokratické republiky a její socialistická výstavba.“

nebo jej přičknout tomu, jehož podíl je menší.“ Ve všech situacích ovšem podle § 128 platilo, že vlastník nově vyrobené věci poskytoval ostatním zainteresovaným osobám náhradu.³⁵¹

V období od 1. dubna 1964 do 1. ledna 1992 OZ 1964 nabytí vlastnického práva specifikací neupravoval. Změnu přinesla až jeho novelizace prostřednictvím zákona č. 509/1991 Sb. a nového znění § 135b, které se sice inspirovalo předcházejícími vzory, nepřevzalo však žádný z nich výlučně. Hlavní kritérium, které bylo třeba v první řadě sledovat, představovala přítomnost či absence dobré víry zpracovatele, postup pro každou z variant byl upraven ve zvláštním odstavci. První z nich zněl: „Zpracuje-li někdo v dobré víře cizí věc na věc novou, stává se vlastníkem nové věci ten, jehož podíl na ní je větší. Je však povinen uhradit druhému vlastníku cenu toho, o co se jeho majetek zmenšil. Jsou-li podíly stejné a účastníci se nedohodnou, rozhodne na návrh kteréhokoliv z nich soud.“³⁵²

Pro učení vlastníka byla rozhodující velikost podílů, sporné situace musel posoudit soud. Ačkoli měl nový vlastník výrobku podle doslovného znění citovaného ustanovení vyplatit náhradu druhému vlastníku, byl komentářovou literaturou tento pojem interpretován extenzivně tak, že náhrada náležela i zpracovateli, a to zpravidla v rozsahu odpovídajícím odměně, kterou by za odvedenou práci obvykle obdržel.³⁵³ Na rozdíl od ABGB i OZ 1950 nebyl při přítomnosti dobré víry zpracovatele zdůrazňován zájem na uvedení do původního stavu ani ochrana původního vlastníka věci. Vlastník materie nemohl požadovat navrácení věci do stádia před zpracováním ani bylo-li to možné.³⁵⁴

Teprve byl-li si zpracovatel vědom skutečnosti, že mu materie nepatřila, postupovalo se podle druhého odstavce a na řadu přišlo posuzování možnosti obnovy původního stavu, a to na základě faktické proveditelnosti a účelnosti.³⁵⁵ Obecný zájem již nerozhodoval. Pokud bylo možno uvažovat o *restitutio in integrum*, vlastník původní věci

---

³⁵¹ § 128 OZ 1950: „Kdo se stane vlastníkem výrobku, je povinen ostatním poskytnout náhradu. Nároky na náhradu škody nejsou tím dotčeny.“

³⁵² § 135b odst. 1 OZ 1964 ve znění účinném od 1. ledna 1992.

³⁵³ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol., *op. cit.*, s. 786–789.

³⁵⁴ *Ibid.*

³⁵⁵ § 135b odst. 2 OZ 1964 ve znění účinném od 1. ledna 1992: „Zpracuje-li někdo cizí věc, ač je mu známo, že mu nepatří, může vlastník věci žádat o její vydání a navrácení do předešlého stavu. Není-li navrácení do předešlého stavu možné nebo účelné, určí soud podle všech okolností, kdo je vlastníkem věci a jaká náhrada náleží vlastníku nebo zpracovateli, nedojde-li mezi nimi k dohodě.“

se stal i vlastníkem výrobku. V opačném případě OZ 1964 ponechal rozhodnutí o vlastníkově zpracované věci soudům.

4.3 Současná právní úprava nabytí vlastnictví zpracováním

Ani OZ 2012 nepřejímá beze změn předchozí vzory a přináší vlastní pojetí originárního způsobu nabývání vlastnického práva specifikací v ustanoveních § 1074 až § 1077, bohužel místy nejasné. Kodex mlčí o případech, kdy je možné zpracované věci uvést do původního stavu a teprve z důvodové zprávy vyplývá, že je tím naznačena preference *restitutio in integrum* a zachování práv vlastníka materie, je-li to možné.³⁵⁶ Úvodní ustanovení § 1074 odst. 1 pak již rovnou cílí na situace, kdy je specifikace nevratná: „Nová věc vzniklá zpracováním movitých věcí několika vlastníků tak, že zpracované věci nelze uvést do předešlého stavu buď vůbec, anebo jen se značným nákladem nebo se značnou ztrátou, náleží jako vlastníkově tomu, kdo materiálem nebo prací nejvíc přispěl hodnotě výsledku.“

Systematickým výkladem je třeba dovodit, že je myšleno zpracování provedené v dobré víře, interpretací bude patrně nutné překlenout i omezení na specifikaci věci několika vlastníků, které je zmíněno hned v první větě. Nedává totiž smysl, aby případy, kdy je zpracována jediná věc mající jediného vlastníka, byly upraveny odlišně, tím spíše, když občanský zákoník žádnou takovou alternativu nepředstavuje. Na rozdíl od ABGB preferuje OZ 2012 výlučné vlastnictví jedné osoby k výrobku, s ohledem na to, kdo se na výsledku nejvíce přičinil, čímž navazuje na dva předcházející zákoníky. Podle § 1074 odst. 2 se vlastník nové věci vyrovná se zpracovatelem i dalšími případnými původními vlastníky materie.³⁵⁷

Ustanovení § 1075 obsahuje speciální normu pro případ, že zpracovatel v dobré víře nejednal. Vlastníkovi materie, bez ohledu na podíl její hodnoty na výrobku,³⁵⁸ se poskytuje subjektivní právo vybrat si, zda „si přisvojí novou věc a nahradí druhému, co on pozbyl, nebo zda mu věc za náhradu ponechá“. Za účelem zajištění právní jistoty

---

³⁵⁶ ELIÁŠ, K., *op. cit.*, s. 465.

³⁵⁷ § 1074 odst. 2 OZ 2012: „Vlastník nové věci zaplatí tomu, kdo vlastnické právo pozbyl, hodnotu zpracované věci a tomu, kdo se na výsledku podílel prací, odměnu za práci.“

³⁵⁸ ELIÁŠ, K., *op. cit.*, s. 465.

dalších zainteresovaných osob je možnost takového výběru omezena měsíční prekluzivní lhůtou, která počíná běžet okamžikem, kdy se vlastník materie o zpracování dozvěděl. V § 1076 je pak pamatováno na eventualitu, že se za současné nemožnosti obnovení původního stavu nepodaří určit jediného vlastníka výrobku.³⁵⁹ Má pak vzniknout spoluvlastnictví vlastníků zpracovávaných věcí, kteří jsou solidárně zavázáni zaplatit zpracovateli náhradu za odvedenou práci.

Za pozornost stojí § 1077, který se vrací k odkazu ABGB, respektive vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937, a obsahuje zvláštní ustanovení o opravě věci. Zcela jasně vychází z ustanovení § 416 ABGB, které parafrázuje: „Použije-li se cizí věc jen na opravu jiné věci, případně vlastníkově opravené věci, a ten nahradí vlastníkově zpracované věci hodnotu použité cizí věci.“ Stejně jako v ABGB vede citovaná norma k odchýlení od obecné právní úpravy a nabytí vlastnického práva k použité materii ve prospěch vlastníka opravované věci, bez ohledu na to, kdo specifikaci provedl.

---

³⁵⁹ § 1076 OZ 2012: „(1) Nelze-li určit jediného vlastníka nové věci, náleží věc do spoluvlastnictví vlastníků zpracovaných věcí. Podíly se stanoví podle hodnot zpracovaných věcí; není-li to možné, jsou jejich podíly stejné. (2) Spoluvlastníci zaplatí společně a nerozdílně odměnu za práci tomu, kdo věc zpracoval.“

5. Nabytí vlastnictví smísením a slitím

5.1 Smísení a slití z pohledu římského práva

Římské právo v omezené míře uznávalo smísení (*commixtio*) a slití (*confusio*) jako samostatný originární způsob nabytí vlastnictví. Na rozdíl od akcese nedocházelo k pohlcení jedné věci jinou, každá vstupující látka svým způsobem ovlivnila charakter směsi. Oproti specifikaci pak smísení nevedlo k vzniku zcela nové věci, která by výrazně lišila od předmětů, jež jí předcházely.³⁶⁰

Nabízí se terminologická otázka, jaký byl rozdíl mezi smísením a slitím. Literatura se v tomto ohledu rozděluje na dva tábory. První z nich používá důsledně výraz smísení (*commixtio*) pro látky sypké, tedy pevného skupenství, a slití (*confusio*), překládané také jako splynutí, pro kapaliny.³⁶¹ Druhá skupina naopak pokládá takové rozlišování za nesprávné a neodpovídající praxi.³⁶² Byť může v současnosti přispívat k větší výstižnosti ve vyjadřování a lze jej hodnotit jako praktické, prameny takto precizní a jednoznačné nejsou a pojmy zaměňují. Justiniánské Instituce sice se slitím vína pojí slovo *confusio* (...*si qui vina sua confuderint...*)³⁶³ a se smísením obilí *commixtio* (...*Titius id [frumentum] miscuerit...*),³⁶⁴ Digesta však uvádějí ohledně obilí oba výrazy, a to dokonce ve stejném fragmentu.³⁶⁵ Objevuje se také jiná hypotéza, která vychází z nuance jazykového významu obou pojmů.³⁶⁶ Výraz *confusio* pokládá za vyhrazený situaci, kdy došlo k takřka niternému sloučení obou věcí a trvalé změně jejich substance. *Commixtio* má naopak označovat prosté promíchání věcí, například různých zrněk obilí, které se sice od sebe těžko rozlišují, ale samy o sobě vlastně zachovaly svou existenci beze změny.

Vlastnickým poměrům k věci po provedení smísení nebo slití není bohužel v římskoprávních pramenech věnována přílišná pozornost. Všehovšudy lze relevantní normy nalézt pouze v několika fragmentech dvou titulů Digest a dvou paragrafech

---

³⁶⁰ BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 163.

³⁶¹ REBRO, K.; BLAHO, P. *Římské právo*. Bratislava: Iura Edition spol. s. r. o., 2010, s. 271–272.

³⁶² ARNDTS, C. L., *op. cit.*, s. 252.

³⁶³ *Inst. Iust.* 2.1.27.

³⁶⁴ *Inst. Iust.* 2.1.28.

³⁶⁵ D. 6.1.5.pr.: ...*si frumentum duorum non voluntate eorum confusum sit (...) quod si voluntate eorum commixta sunt...*

³⁶⁶ HICKEY, R. W. J. Dazed and Confused: Accidental Mixtures of Goods and the Theory of Acquisition of Title. *Modern Law Review*, May 2003, roč. 66, č. 3, s. 370.

justiniánských Institucí. Jejich nevýhodou pak bývá příliš často kasuistický charakter, kdy se ustanovení zaměřovalo na osud konkrétní věci, například obilí nebo vína, a nezanechávalo indicie pro určení, nakolik je z něj možné abstrahovat obecně aplikovatelné pravidlo. Konkrétně formulované normy jsou také důvodem, proč téměř každé odborné zpracování tématu přichází s vlastní systematizací a proč se literatura, byť ve výsledku obvykle dochází k podobným závěrům, různí ve vymezení skupin podobných případů, na něž má platit shodné pravidlo.

Za stěžejní a nejjednoznačnější normu, která se týká všech věcí, jak sypkých, tak kapalných, jak stejného, tak různého druhu, lze považovat zásadu, že v případě smísení či slití se souhlasem jejich vlastníků nabyli tito spoluvlastníci k výsledné směsi podle poměru hodnot smísených látek:³⁶⁷

*Voluntas duorum dominorum miscantium materias commune totum corpus efficit, sive eiusdem generis sint materiae, veluti vina miscuerunt vel argentum conflaverunt, sive diversae, veluti si alius vinum contulerit alius mel, vel alius aurum alius argentum: quamvis et mulsi et electri novi corporis sit species.*³⁶⁸

Tento Gaiův fragment byl takřka doslova převzat do prvního titulu druhé knihy justiniánských Institucí,³⁶⁹ ilustrativní příklady byly buď přejaty společně se zbývajícím textem, nebo došlo v důsledku interpolací k jejich doplnění do Digest.³⁷⁰ Spoluvlastníci pak měli k dispozici výhradně žalobu na rozdělení spoluvlastnictví (*actio communi dividundo*):

---

³⁶⁷ BOHÁČEK, M., *op. cit.*, s. 120.

³⁶⁸ D. 41.1.7.8 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*): „Vůle svou vlastníků látek, kteří je mísí, činí celý předmět společným, ať už jsou látky stejného druhu, jako když smísili víno nebo spolu roztavili stříbro, ať už jsou různé, například jestliže někdo poskytl víno a jiný med, nebo někdo zlato a jiný stříbro; ačkoli medovina či elektrum jsou nově vzniklými věcmi.“

³⁶⁹ *Inst. Iust.* 2.1.27: *Si duorum materiae ex voluntate dominorum confusae sint, totum id corpus, quod ex confusione fit, utriusque commune est, veluti si qui vina sua confuderint aut massas argenti vel auri conflaverint. sed si diversae materiae sint et ob id propria species facta sit, forte ex vino et melle mulsum aut ex auro et argento electrum, idem iuris est: nam et eo casu communem esse speciem non dubitatur...* „Jestliže dojde ke slití látek dvou vlastníků a stane se tak s jejich souhlasem, celá slitina patří oběma; například pokud slili svá vína nebo hromady zlata či stříbra. I když se jedná o různé látky a z tohoto důvodu vznikla nová věc, například z vína a medu medovina nebo ze zlata a stříbra elektrum, platí totéž, neboť také v tomto případě náleží nepochybně nová věc oběma...“

³⁷⁰ LEVY, E.; RABEL, E., *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur, Tomus III*, sloupec 161.

*...quod si voluntate eorum [frumentum] commixta sunt, tunc communicata videbuntur et erit communi dividundo actio.*³⁷¹

Je však nutné zdůraznit, že popsaná situace nepředstavovala nabytí vlastnictví jako důsledek právní skutečnosti smísení věcí, opravdovým důvodem vzniku spoluvlastnictví byl souhlas stran a uzavření smlouvy o tom, že směs vytvoří, jak zdůrazňují Instituce:

*Quodsi frumentum Titii tuo frumento mixtum fuerit, si quidem ex voluntate vestra, commune erit, quia singula corpora, id est singula grana, quae cuiusque propria fuerunt, ex consensu vestro communicata sunt...*³⁷²

Jestliže byly bez souhlasu vlastníků smíseny sypké věci, na jejich vlastnictví se nic neměnilo. Konkrétně je v této souvislosti zmiňováno obilí, jehož zrníčka si přes zamíchání s jinými zachovávala svou původní podstatu a nijak se od stavu před smísením nelišila. Proto také nevznikalo spoluvlastnictví, šlo pouze o *communio pro diviso*, kdy každému z vlastníků obilí nadále náležela totožná zrnka jako před smísením, byť již nebyla soustředěna pohromadě.³⁷³ Instituce toto ilustrují na názorném příkladu dobytka různých vlastníků, který, byť byl sehnán dohromady, nezačal tvořit jediné stádo ve spoluvlastnictví původních chovatelů:

*...quodsi casu id mixtum fuerit vel Titius id miscuerit sine voluntate tua, non videtur commune esse, quia singula corpora in sua substantia durant nec magis istis casibus commune fit frumentum, quam grex communis esse intellegitur, si pecora Titii tuis pecoribus mixta fuerint...*³⁷⁴

Nelze však očekávat, že by se vlastníci obilí probírali výslednou směsí a třídili ji po zrnkách do stavu před smísením, ostatně, na rozdíl od dobytka mohli mít obilí jen těžko označené. Pokud tedy jeden z vlastníků obilí držel celou směs a odmítal splnit

---

³⁷¹ D. 6.1.5pr. (Ulpianus *lib. 16 ad ed.*): „...jestliže se obilí smíchalo z jejich vůle, tehdy se má za to, že je společné, a bude užita žaloba na rozdělení spoluvlastnictví.“

³⁷² *Inst. Iust.* 2.1.28: „Jestliže se smíchalo obilí Titia s tvým, vznikne spoluvlastnictví v případě, pokud se tak stalo z vaší vůle, neboť jednotlivé věci, to znamená obilná zrna, která vám patřila jednotlivě, se staly na základě vašeho souhlasu společnými...“ Cf ARNDTS, C. L., *op. cit.*, s. 251.

³⁷³ BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 163.

³⁷⁴ *Inst. Iust.* 2.1.28: „...jestliže však došlo ke smíchání náhodou, nebo Titius smíchal obilí bez tvého vědomí, pak spoluvlastnictví nevzniká, protože jednotlivé věci existují i nadále ve své podstatě. A obilí je v tomto případě tak málo společným, jako se za společné považuje stádo, pokud by Titius promíchal svá zvířata s tvými...“

primární povinnost vrátit cizí obilí, římské právo dávalo nedržícímu vlastníkovi k dispozici věcnou žalobu *vindicatio partis* za účelem vydání části směsi jako náhrady:

*Idem pomponius scribit: si frumentum duorum non voluntate eorum confusum sit, competit singulis in rem actio in id, in quantum paret in illo acervo suum cuiusque esse...*³⁷⁵

Tato náhrada vystupovala jako alternativa k primární povinnosti a není možné na ni nahlížet jako na kompenzaci za ztrátu výlučného vlastnictví, k té ostatně samotným smísením nedocházelo.³⁷⁶ Je pravdou, že v důsledku vindikační žaloby ve vztahu ke všem jednotlivým zrnkům obilí netrvalo vlastnictví ve zcela původní podobě, hovoří se však o jeho pouhé nutné modifikaci k částem stejnorodé směsi, nikoli o svébytném způsobu nabývání vlastnictví.³⁷⁷ Instrukce o žalobě uvádějí, že množství vydávaného obilí mohlo být modifikováno soudcem,³⁷⁸ například s ohledem na jeho kvalitu, podstatnější informace však vyplývají z posledně citovaného Ulpianova fragmentu. Protože žalobce domáhající se části směsi obvykle neměl informace o objemu či váze celku, a tím pádem ani o velikosti podílu svého obilí, bylo mu umožněno podat *vindicatio incertae partis*, žalobu, která výjimečně nemusela nárokovanou část určitě definovat.³⁷⁹ Jaký podíl měl žalobci náležet, bylo stanoveno až v průběhu řízení.

Stejně jako pro obilí a potažmo další sypké látky platilo i pro slité kapaliny, pokud je bylo možné opětovně oddělit, že nevzniklo spoluvlastnictví vlastníků vstupujících věcí. Jako příklad Callistratus referoval o slití mědi a stříbra, které není nezvratné:

---

³⁷⁵ D. 6.1.5pr. (Ulpianus *lib. 16 ad ed.*): „Pomponius dále píše: pokud je smícháno obilí dvou bez jejich souhlasu, přísluší každému věcná žaloba na tolik, na kolik bude stanoveno, že mu z toho přísluší...“

³⁷⁶ SKŘEJPEK, M.; BĚLOVSKÝ, P.; ŠEJDL, J.; FALADA, D., *op. cit.*, s. 138–141.

³⁷⁷ BIONDI, B., *op. cit.*, s. 174.

³⁷⁸ *Inst. Iust.* 2.1.28: *...sed si ab alterutro vestrum id totum frumentum retineatur, in rem quidem actio pro modo frumenti cuiusque competit, arbitrio autem iudicis continetur, ut is aestimet, quale cuiusque frumentum fuerit.* „...pokud by si někdo z vás obilí ponechal, má druhý k dispozici věcnou žalobu ohledně množství svého obilí; záleží pak na uvážení soudce, jakou kvalitu mělo obilí každého z vás.“

³⁷⁹ ARANGIO-RUIZ, V. *Istituzioni di diritto romano*. Napoli: Casa editrice dott. Eugenio Jovene, 1994, s. 195.

*Si aere meo et argento tuo conflato aliqua species facta sit, non erit ea nostra communis, quia, cum diversae materiae aes atque argentum sit, ab artificibus separari et in pristinam materiam reduci solet.*³⁸⁰

Z dnešního pohledu je vhodné podotknout, že oddělitelnost kapalin se musí posuzovat podle schopností tehdejších řemeslníků, nikoli moderní vědy. Ani slití olova a stříbra starověcí právníci nehodnotili jako definitivní, Ulpianus zdůraznil nejen skutečnost, že nevedlo ke vzniku spoluvlastnictví, dával navíc vlastníkům k dispozici věcnou žalobu:

*...sed si plumbum cum argento mixtum sit, quia deduci possit, nec communicabitur nec communi dividundo agetur, quia separari potest: agetur autem in rem actio...*³⁸¹

Na rozdíl od smísení obilí jí však nebyla myšlena *vindicatio partis*, ale prostá reivindikační žaloba směřující na navrácení toho kovu, který žalobce vlastní.³⁸²

Není jasné, zda lze třetí případ, slití mědi a zlata, zařadit do stejné kategorie:

*...sed si deduci, inquit, non possit, ut puta si aes et aurum mixtum fuerit, pro parte esse vindicandum: nec quaquam erit dicendum, quod in mulso dictum est, quia utraque materia etsi confusa manet tamen.*³⁸³

Ve prospěch takové hypotézy by svědčilo systematické zařazení ihned za text o slití olova se stříbrem, důraz na to, že obě látky navzdory slití zůstávají samostatné (*etsi confusa manet tamen*), ale i zdůrazňování rozdílu oproti slití vína s medem, o němž bude pojednáno níže, a které bylo vnímáno jako trvalé, protože došlo k podstatné změně povahy látek. Na druhou stranu, není jasné, jak v kontextu doslovně tvrzené oddělitelnosti olova a stříbra (*quia separari potest*) interpretovat formulaci, že zlato a měď rozdělit nelze. Mohla jí být myšlena jen momentální homogenita po slití obou

---

³⁸⁰ D. 41.1.12.1 (Callistratus *lib. 2 inst.*): „Jestliže spolu byla roztavena moje měď a tvoje stříbro a vznikla nějaká nová věc, nebude naším spoluvlastnictvím, protože, jelikož měď a stříbro jsou odlišné látky, mohou být řemeslníky odděleny vráceny do původního stavu.“

³⁸¹ D. 6.1.5.1 (Ulpianus *lib. 16 ad ed.*): „...kdyby ale bylo smícháno olovo se stříbrem, tak se ani nestanou spoluvlastnictvím, ani nebude žalováno na rozdělení spoluvlastnictví, neboť je lze oddělit. Je pak žalováno věcnou žalobou...“

³⁸² KASER, M., *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 241–242.

³⁸³ D. 6.1.5.1 (Ulpianus *lib. 16 ad ed.*): „...Pomponius říká, že pokud nelze části rozdělit, jako například kdyby byla smíchána měď se zlatem, je třeba vindikovat podle vlastnických podílů. V žádném případě nelze říci to, co bylo řečeno o medovině, neboť obě látky, i když navzájem smíchané, přece jen zůstávají.“

věcí, kterou vykazovalo i obilí, jež na jednom místě shromažďovalo stěží oddělitelná zrna několika vlastníků. Je ovšem také možné, že Ulpianus konstruoval zvláštní množinu případů, kdy byly věci sice neoddělitelně slity, ale na rozdíl od medoviny tím nevznikla zcela nová věc substanciálně odlišná od všech věcí na vstupu. Nelze tudíž učinit jednoznačný závěr o věcněprávních vztazích a o případném vzniku spoluvlastnictví ke směsi, nicméně, jisté je, že stejně jako v případě obilí byla k dispozici *vindicatio partis*.

Prameny si dále všímají situace, kdy byly smíseny či slity věci stejné povahy, které nelze opětovně rozdělit:

*Pomponius scribit, si quid quod eiusdem naturae est ita confusum est atque commixtum, ut deduci et separari non possint, non totum sed pro parte esse vindicandum. ut puta meum et tuum argentum in massam redactum est: erit nobis commune, et unusquisque pro rata ponderis quod in massa habemus vindicabimus, etsi incertum sit, quantum quisque ponderis in massa habet.*³⁸⁴

Z citovaného Ulpianova fragmentu lze vyvodit jednak to, že původním vlastníkům vzniklo ke směsi spoluvlastnictví, ve spojení s bezprostředně navazujícím Paulovým textem dále, že jim bylo k dispozici jak *actio communi dividundo* na rozdělení spoluvlastnictví, tak *vindicatio incertae partis*.³⁸⁵ Byly-li věci slity osobou se zlým úmyslem, byla pasivně legitimovaná k žalobě z krádeže.³⁸⁶

Vyvstává však otázka, zda toto pravidlo platilo nejen pro kapaliny, ale i pro smísení sypkých věcí. Bylo by neuvážlivé vyvozovat všeobecnou aplikovatelnost jen z použití slov smísení a slití vedle sebe. Ulpianus však jako o konkrétním příkladu hovořil výhradně o stříbře, tedy o slití. Ve vztahu k sypkým věcem je pak závěr o vzniku spoluvlastnictví (*erit nobis commune*) v přímém rozporu s ustanovením justiniánských Institucí o smísení obilí, podle něhož spoluvlastnictví explicitně nevznikalo (*non videtur*

---

³⁸⁴ D. 6.1.3.2 (Ulpianus *lib. 16 ad ed.*): „Pomponius píše, že pokud jsou věci stejné povahy natolik smíchány a slity, že nemohou být odděleny a vybrány, nelze vindikovat celek, ale podle podílů. Například když moje a tvoje stříbro se stalo jednou hmotou, bude naším spoluvlastnictvím a budeme vindikovat podle dané váhy, kterou má hmota, i kdyby nebylo jisté, jakou část váhy stříbra má každý z nás v této hmotě.“ Cf D. 41.1.27pr. (Pomponius *lib. 30 ad sab.*).

³⁸⁵ D. 6.1.4 (Paulus *lib. 21 ad ed.*): *Quo quidem casu etiam communi dividundo agi poterit...* „V takovémto případě by bylo možné podat žalobu na rozdělení spoluvlastnictví...“ Viz BONFANTE, P., *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*, s. 164. Viz PEROZZI, S., *op. cit.*, s. 710.

³⁸⁶ D. 6.1.4 (Paulus *lib. 21 ad ed.*): *...sed et furti et ad exhibendum tenebitur, qui dolo malo confundendum id argentum curavit...* „...avšak ten, kdo roztavil stříbro ze zlého úmyslu, odpovídá ze žaloby z krádeže ...“

commune esse).³⁸⁷ Jednoznačnou odpověď nelze poskytnout, o co více, její hledání je možná zcela zbytečné. Max Kaser představil radikálně odchylnou interpretaci Ulpianova fragmentu a tvrdil, že v žádném případě nesvědčí o vzniku spoluvlastnictví, neboť slova *erit nobis commune* odkazovala na pouhé *communio pro diviso*, stejně jako u smísení obilí.³⁸⁸ Původní vlastníci slévaného stříbra měli tedy nadále vlastnit každý samostatně své částčky kovu, byť byly v prostoru promíchány. Nemožnost podat *actio communi dividundo* by nebyla jediným důsledkem tohoto výkladu. Kaserova představa by zároveň znamenala, že smísení a slití ve starověkém Římě nikdy nepůsobilo změnu vlastnictví a nebylo tak způsobem jeho nabývání. Spoluvlastnictví k směsi vytvořené s vůlí původních vlastníků vznikalo přeci na základě jejich souhlasu, nikoli jako přímý důsledek smísení. Ve všech ostatních případech si pak původní vlastníci své výlučné právo k věci podrželi.

Ještě jeden fragment Digest, tentokrát Gaiův, parafrázovaný také v justiniánských Institucích,³⁸⁹ budí interpretační potíže:

*Sed et si sine voluntate dominorum casu confusae sint duorum materiae vel eiusdem generis vel diversae, idem iuris est.*³⁹⁰

V Digestech i Institucích uvedená norma doplňovala pravidlo, že smísením a slitím věcí se souhlasem jejich vlastníků vzniká za všech okolností spoluvlastnictví, takovým způsobem, že stejný důsledek platí i pro slití při absenci vůle vlastníků. Na jedné straně se tak potvrzuje interpretace Ulpianova fragmentu, že důsledkem slití stříbra jako kapaliny stejného druhu byl vznik spoluvlastnictví. Na druhou stranu nastává rozpor s fragmenty věnovanými slití kapalin, které lze opětovně oddělit. V takovém případě jak Ulpianus³⁹¹ (*nec communicabitur*), tak Callistratus³⁹² (*non erit ea nostra communis*) zastávali názor, že směs nebude ve spoluvlastnictví bývalých vlastníků slitých věcí. Nabízí se dvě možnosti, jak si potenciálně tento rozpor vysvětlit. Předně existuje

---

³⁸⁷ *Inst. Iust.* 2.1.28.

³⁸⁸ KASER, M., *Natürliche Eigentumsverwerbsarten im altrömischen Recht*, s. 240.

³⁸⁹ *Inst. Iust.* 2.1.27: *...quodsi fortuito et non voluntate dominorum confusae fuerint vel diversae materiae vel quae eiusdem generis sunt, idem iuris esse placuit.* „...jestliže dojde ke slití různých nebo stejných látek náhodou, nebo bez vůle jejich vlastníků, také neplatí podle obecně přijatého názoru nic jiného.“

³⁹⁰ D. 41.1.7.9 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*): „Ale stejné pravidlo platí, pokud jsou slity látky stejného či různého druhu dvou [vlastníků] náhodou bez [jejich] souhlasu.“

³⁹¹ D. 6.1.5.1 (*Ulpianus lib. 16 ad ed.*).

³⁹² D. 41.1.12.1 (*Callistratus lib. 2 inst.*).

podezření, že byl Gaiův fragment interpolován,³⁹³ a že tedy zachycuje snad pojetí justiniánského práva, ostatně v podobném znění byl přejet do justiniánských Institucí. Nelze však vyloučit, že oba³⁹⁴ navazující Gaiovy fragmenty z *Res cottidianae* reprezentují jeho alternativní vizi teorie týkající se smísení a slití,³⁹⁵ podle níž mělo vznikat spoluvlastnictví za všech okolností bez ohledu na existenci nebo absenci souhlasu vlastníků mísených věcí, kterému jiní autoři přikládali stěžejní význam.

Poslední množinu, kterou lze vyčlenit jako samostatný případ se zvláštními důsledky, tvoří slití takových kapalin, od nichž se výsledná směs podstatně liší a vykazuje povážlivě jinou povahu:

*Idem scribit, si ex melle meo, vino tuo factum sit mulsum, quosdam existimasse id quoque communicari: sed puto verius, ut et ipse significat, eius potius esse qui fecit, quoniam suam speciem pristinam non continet...*³⁹⁶

Logicky muselo jít o slití věcí nestejnorodých.³⁹⁷ Byla sem řazena výroba medoviny slitím vína a medu, ale také zhotovování léčebných mastí.

*Ubi simul plura contribuuntur, ex quibus unum medicamentum fit, aut coctis odoribus unguenta facimus, nihil hic suum vere dicere potest prior dominus: quare potissimum existimari, cuius nomine factum sit, eius esse.*³⁹⁸

Ulpianus s Pomponiem přiznávali, že podle názoru mnohých by měla být výsledná směs, stejně jako v jiných případech slití, ve spoluvlastnictví původních vlastníků věcí. Takové přesvědčení však nepovažovali za správné, protože podstatná změna povahy, k níž slitím došlo, dala vzniknout zcela nové věci, kvalitativně odlišné. Postupovat se proto mělo podle norem týkajících se zpracování jako dalšího originárního

---

³⁹³ JÖRS, P.; KUNKEL, W.; WENGER, L. a kol. *Römisches Recht, Vierte Auflage*. Berlin, Heidelberg, New York, London, Paris, Tokyo: Springer-Verlag, 1987, s. 169.

³⁹⁴ D. 41.1.7.8 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*); D. 41.1.7.9 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*).

³⁹⁵ KASER, M., *Das römische Privatrecht. Abschnitt I.*, s. 430.

³⁹⁶ D. 6.1.5.1 (Ulpianus *lib. 16 ad ed.*): „Tentýž píše: jestliže se z mého medu a tvého vína vyrobí medovina, někteří se pak domnívali, že bude rovněž společná. Já se však domnívám, stejně jako poznamenává on sám, že patří spíše tomu, kdo ji vyrobil, protože ani jedna část si nepodržela původní povahu...“

³⁹⁷ Cf ARNDTS, C. L., *op. cit.*, s. 252.

³⁹⁸ D. 41.1.27.1 (Pomponius *lib. 30 ad sab.*): „Kde je zároveň smícháno více věcí, z nichž se stane jeden lék, nebo když po svaření vonných mastí vyrobíme mazání, původní vlastník nemůže vskutku říct, že je něco z toho jeho; pročež je třeba přijmout, že je toho, jehož jménem to bylo vyrobeno.“

způsobu vzniku vlastnictví, s tím, že v obou citovaných fragmentech jejich autoři přiznávali vlastnictví k výsledné směsi tomu, kdo ji vyrobil.

Zvlášť pamatují prameny na smísení peněz jako samostatnou kategorii s vlastními pravidly. Důvodem vyčlenění může být jejich hospodářský význam pro každou, i římskou, společnost:

*...si [nummi] mixti essent, ita ut discerni non possent, eius fieri qui accepit in libris gatii scriptum est, ita ut actio domino cum eo, qui dedisset, furti competeret.*³⁹⁹

Smísení zde výjimečně vystupovalo jako příčina pozbytí vlastnictví k penězům, které nepokračovalo ani v podobě spoluvlastnictví. Vlastnictví získal nabyvatel mincí v okamžiku, kdy je nevratně smísil se svými. Původní vlastník se nemohl domáhat jejich vrácení reivindikační žalobou, jeho případné obligační nároky však nadále existovaly. Žalobou z krádeže nebo kondikcí proto mohl původní vlastník mincí žalovat jejich příjemce, nebo jak doslova uvádí citovaný fragment, toho, kdo cizími penězi platil (*qui dedisset*). Například v situaci, kdy jsem svůj dluh zaplatil penězi, které mi nepatřily, bylo možné, aby proti mně podal jejich vlastník žalobu z krádeže, na druhou stranu si ovšem nevynutil jejich vrácení ze strany nabyvatele, který k nim v důsledku smísení se svými penězi nabyl vlastnictví⁴⁰⁰ Nicméně, obligační nároky vycházející z jednání se zlým úmyslem, stejně jako z nich vyplývající žaloby, existovaly při smísení či slití jakýchkoli věcí, nikoli pouze peněz.⁴⁰¹ Není třeba dodávat, že bylo-li možné peníze dvou vlastníků nadále rozlišit, na vlastnictví se smísením nic neměnilo.

5.2 Smísení a slití v novodobém právu

Také novodobé občanskoprávní kodifikace na našem území si všimaly smísení a slití jako zvláštní skutečnosti, která se promítá do právní roviny. Na rozdíl od římského práva však texty zákonů již nerozlišovaly, zda se mísí kapalné či sypké látky.

---

³⁹⁹ D. 46.3.78 (Iavolenus *lib. 11 ex cass.*): „...v Gaiových knihách je psáno, pokud byly [peníze] smíchány tak, že by nebylo možné je rozlišit, stanou se toho, kdo je obdržel, takže by vlastníkovi náležela žaloba proti tomu, kdo je předal.“

⁴⁰⁰ BONFANTE, P., *Istituzioni di diritto romano*, s. 220–221.

⁴⁰¹ BOHÁČEK, M., *op. cit.*, s. 120.

ABGB systematicky řadil smísení mezi nabývání vlastnického práva umělým přírůstkem, přičemž přírůstkem nazýval „vše, co z věci pojde nebo nově k ní přibude, aniž to bylo vlastníkovu od někoho jiného odevzdáno“.⁴⁰² Jako umělý přírůstek pak označoval rozšíření předmětu vlastnictví lidským jednáním. Předně je nutné zdůraznit, že právní normy, jež se smísením zabývaly, bylo lze aplikovat jen na omezený okruh případů.⁴⁰³ Důsledky působily výhradně v situacích, kdy byla mísení účastna cizí věc, a pokud přitom došlo ke zvýšení hodnoty, jinak by se jednalo o poškození věci. Podobně jako v římském právu také smísení samo o sobě nevyvolávalo změny vlastnických vztahů, byl-li dán souhlas vlastníků všech dotčených věcí. Vlastnické právo by potom nabývali či pozbývali na základě smlouvy.

Charakteristické pro ABGB bylo, že důsledky smísení připodobňoval zpracování a spojení věcí jako dalším analogickým originárním způsobům nabývání vlastnictví. A základní východisko právní úpravy v § 414 znělo, že smísení žádné důsledky působit nemělo: „Kdo cizí věci zpracuje; je se svými sloučí, spojí nebo smísí, nenabude tím ještě nároku na cizí vlastnictví.“ Podrobnější pravidla obsahoval teprve následující § 415, který se úvodem v souladu s předchozím paragrafem držel zásady, že, bylo-li to možné, nemělo smísení působit trvalé následky a jednotlivé věci se měly vrátit svým původním vlastníkům: „Mohou-li se takové zpracované věci v jejich předešlý stav uvést; věci sloučené, spojené nebo smíšené zase oddělit; tedy se každému vlastníkovu, což jeho jest, navrátí a tomu, komu náleží, škoda nahradí...“ Nelze ale říct, že se sebou žádné následky nespojovalo, protože do okamžiku oddělení byla směs ve spoluvlastnictví původních vlastníků smísených věcí, kteří měli také právo na náhradu škody proti pachateli.⁴⁰⁴ Možnost či nemožnost oddělení se pak neposuzovala jen s ohledem na faktické schopnosti, jak by se zdálo z textu zákona, teorie se shodovala, že se přihlíželo i k případné nepřiměřenosti výdajů potřebných k oddělení nebo snížení hodnoty.⁴⁰⁵

Nebylo-li možné navrátit původní stav a věci oddělit, vzniklo podle § 415 původním vlastníkům spoluvlastnictví. Jeho rozdělení se přitom řídilo speciálními pravidly: „...Není-li uvedení v předešlý stav aneb oddělení možným, jest věc podílníkům

---

⁴⁰² § 404 ABGB.

⁴⁰³ ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 439.

⁴⁰⁴ *Ibid.*, s. 441.

⁴⁰⁵ KLANG, H., *op. cit.*, s. 138. RANDA, A., *op. cit.*, s. 118. KRČMÁŘ, J., *op. cit.*, s. 201. ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J., *op. cit.*, s. 441.

společna; tomu však, s jehož věcí jiný zaviněním spojení věc způsobil, zůstává se volba, chce-li celou věc podržeti, a, oč jest lepší, nahraditi, aneb ji druhému rovněž za náhradu postoupiti. K tomu, kdo jest vinen, jest se zachovati podle toho, byl-li úmysl jeho poctivý nebo nepoctivý. Nemohlo-li by se však žádné straně zavinění přičítati, zůstává se volba tomu, čí podíl stojí za víc.“ Bylo na vlastníkově, proti jehož vůli byla věc smíšena, případně na vlastníkově cennější substance, zda chtěl spoluvlastnictví rozdělit, a pokud ano, měl výběr ze dvou citovaných variant.

Za pozornost stojí, že z ABGB po vzoru Digest vyplývala i zvláštní úprava týkající se smísení peněz, docházející ke stejnému závěru. Podle § 371 nemohly být předmětem vlastnické žaloby mimo jiné hotové peníze, které od sebe po smísení nelze rozlišit, „leďa že jsou tu takové okolnosti, z kterých žalobce může dokázati své vlastnické právo a z kterých žalovaný musil věděti, že není oprávněn si věc osobovati.“ Nabyvatel k nim získal smísením vlastnické právo a bývalý vlastník peněz měl nadále jen obligační nárok.⁴⁰⁶ Jan Krčmář kladl důraz na případy, které lze vztáhnout pod zmiňované zvláštní okolnosti vedoucí k odhlédnutí od § 371. Potom by přišla na řadu první věta § 415 stanovující, že se mají smísené věci zase rozdělit a obnovit tak předchozí stav. Takto by postupoval vždy, když je zřejmé, že jiné osobě náležely některé mince, jež se s jistotou nacházejí mezi smísenými penězi, ačkoli nelze prokázat, které konkrétně.⁴⁰⁷ Nutným důsledkem by bylo, že by po rozdělení směsi nemuseli zúčastnění obdržet totožné mince, jaké předtím vlastnili.

Ze stejných principů jako ABGB vycházel jeho předchůdce, Haličský občanský zákoník platný od roku 1797.⁴⁰⁸ V § 146 a § 147 části 2 obsahoval obdobná pravidla s tím rozdílem, že nestanovil žádný zvláštní postup pro rozdělení spoluvlastnictví vzniklým při nerozdělitelnosti smísených věcí. Ani připravovaný nástupce ABGB neměl zaznamenat výraznější odchylky. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1923 převzal text téměř beze změn,⁴⁰⁹ návrh superrevisní komise z roku 1931⁴¹⁰ i vládní návrh

---

⁴⁰⁶ RANĎA, A., *op. cit.*, s. 120.

⁴⁰⁷ KRČMÁŘ, J., *op. cit.*, s. 203.

⁴⁰⁸ Westgalizisches Gesetzbuch von 1797 (JGS 337).

⁴⁰⁹ § 414, 415. STIEBER, M., *op. cit.*, s. 29.

⁴¹⁰ § 318–320. *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl I. Text zákona*, s. 92–93. *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva*, s. 127.

občanského zákoníku z roku 1937⁴¹¹ se shodovaly ve dvou úpravách. Méně významné je, že znění § 415 ABGB rozdělily do dvou paragrafů, povšimnutí si nicméně zaslouží jeho výslovné doplnění pravidlem, které mělo do té doby oporu jen v právní teorii, a podle něhož byly smísené věci považovány za nerozdělitelné, jestliže by tak došlo ke značné ztrátě hodnoty. Motivem tohoto upřesnění byl patrně zájem na právní jistotě.

OZ 1950 v ustanovení § 129 předepisoval, že se na smísení aplikovaly normy věnované zpracování věci. Je z nich podobně jako z ABGB patrný zájem na obnovení stavu před smísením a zachování práv původních vlastníků, prioritou se ovšem stalo, v souladu s dobou vzniku, socialistické vlastnictví, které občanský zákoník společně se socialistickými právními osobami privilegoval v § 125: „Zpracuje-li cizí věc v dobré víře socialistická právnická osoba, je výrobek v socialistickém vlastnictví, jinak se věc, lze-li tak učinit, uvede v předešlý stav.“ Nemožnost rozdělení směsi se pak hodnotila nejen s ohledem na fakticitu, dle § 126 se bral v úvahu i veřejný zájem. Nebyla-li obnova předchozího stavu možná, nevznikalo na rozdíl od předcházející právní úpravy spoluvlastnictví, ale vlastnické právo k směsi nabyt ten, jehož podíl oceněný v penězích byl největší. Pokud nebylo lze jej určit, nebo jestliže zase obecný zájem, potenciálně vnášející politický vliv do celé problematiky, a zvláštní ustanovení takovému postupu bránily, odkazoval kodex na nutnost rozhodnutí věci soudem. OZ 1964 na smísení vůbec nepamatoval, a to po celou dobu své platnosti. Právní věda si musela vypůjčit ustanovení § 129 OZ 1950 a trvat na tom, že se analogicky použila pravidla platná pro zpracování.⁴¹²

5.3 Současná právní úprava nabývání vlastnictví smísením a slitím

Teprve OZ 2012 se na smísení cíleně zaměřuje a zabývá se jím v několika ustanoveních, především však v § 1078 odst. 1: „Smísí-li se movité věci několika vlastníků tak, že obnovení předešlého stavu sice není možné, ale celek lze bez porušení podstaty rozdělit na díly, ponechává se každému na vůli, zda si oddělí poměrnou část toho, co vzniklo smísením, anebo zda bude požadovat náhradu toho, co pozbyl...“

---

⁴¹¹ § 176–178. Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.

⁴¹² ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol., *op. cit.*, s. 786–789.

Již jeho úvod naznačuje, že přednost dostává, jestliže je to možné, rozdělení směsi a navrácení smíšených věcí do původního stavu. Nelze-li tak postupovat, občanský zákoník rozlišuje, zda byly smíseny věci různého nebo stejného druhu. V prvním případě vznikla různorodá směs, z níž nelze vypreparovat jednotlivé věci. Jejich původní vlastníci dostávají na výběr mezi oddělením poměrné části směsi nebo obdržetím náhrady, právo k volbě výhodnějšího řešení je s ohledem na § 1078 odst. 2 a § 1075 odst. 2⁴¹³ omezeno subjektivní měsíční prekluzivní lhůtou.⁴¹⁴ Ve druhém případě, při smísení věcí stejného druhu, jejich původní vlastníci nabývají vlastnické právo k poměrné části druhově určené směsi. Nejde přitom o vznik spoluvlastnictví.⁴¹⁵ „Při smísení movitých věcí téhož druhu, zejména dojde-li k němu při jejich úschově, se § 1078 nepoužije; na vlastníky smíšených věcí přechází vlastnictví poměrné části smíšených věcí.“⁴¹⁶

Ustanovení § 1079 tím pouze s ohledem na nemožnost rozpoznání jednotlivých věcí vyjadřuje, že každý vlastní stejné množství druhově určené věci jako před smísením, nikoli však totožné předměty. Stejně jako podle ABGB i nyní se zvláštní právní úprava nabývání vlastnického práva uplatní jen v situaci, kdy byly smíseny věci různých vlastníků bez jejich souhlasu. Od pachatele, který nebyl v dobré víře, mohou vlastníci smíšených věcí podle § 1080 požadovat náhradu škody včetně ušlého zisku. Jakákoli náhrada poskytovaná při smísení je však v souladu s § 1082 omezena mírou vyrovnání při bezdůvodném obohacení.

---

⁴¹³ § 1075 odst. 2 OZ 2012: „Právo k volbě výhodnějšího řešení zanikne, nebude-li vykonáno do jednoho měsíce ode dne, kdy se vlastník o zpracování věci dozvěděl.“

⁴¹⁴ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol., *Občanský zákoník: komentář, svazek III.*, s. 215.

⁴¹⁵ SPÁČIL, J. a kol., *op. cit.*, s. 297.

⁴¹⁶ § 1079 OZ 2012.

Závěr

Tato práce se zaměřila na přírůstek v pojetí OZ 2012, který ve skutečnosti zahrnuje čtyři originární způsoby nabývání vlastnického práva identifikované římskoprávní teorií – přírůstek *stricto sensu* (*accessio*), smísení a slití (*commixtio*, *confusio*), zpracování (*specificatio*) a nabytí plodů (*fructus*). Systematika účinného občanského zákoníku není přitom nijak výjimečná. S pojetím přírůstku v širším slova smyslu se lze setkávat ve vícero novodobých občanskoprávních kodifikacích na území dnešní České republiky i v zahraničí. Na druhou stranu, některé zákoníky se k této koncepci nepřiklánějí a odlišují se alespoň tím, že pod přírůstek nepodřazují nabývání vlastnického práva k plodům. Důvodně tak zohledňují zásadní rozdíl mezi plody a přírůstky, který opodstatňuje také důsledné odlišování používané terminologie. Zatímco plod je samostatnou věcí v právním slova smyslu, přírůstek je součástí věci. Plod je plodonosnou věcí produkován a odděluje se od ní, přírůstek k hlavní věci doslova přirůstá, spojuje se s ní a svoji samostatnou právní existenci ukončuje.

Ve čtyřech ústředních kapitolách jsou pak představeny normy upravující nabývání vlastnického práva přírůstkem v užším slova smyslu, smísením a slitím, zpracováním a získáváním plodů, a to jak v římském právu, tak v novodobých občanskoprávních kodifikacích na území dnešní České republiky. Zohledněny byly i návrhy občanských zákoníků z první poloviny 20. století, jejichž snahou bylo nahrazení nebo alespoň pozměnění ABGB. Autor práci psal se záměrem představit podrobně právní úpravu vyplývající z pramenů římského práva, o níž zatím v českém jazyce nebylo příliš pojednáváno, dále pak chtěl poukázat na podobnosti nebo rozdíly mezi starověkým a současným právem. Pohled na vývoj moderního občanského práva také pomáhá správně interpretovat normy OZ 2012, jehož přiznanou inspirací byl ABGB i vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937. Výklad prováděný tehdejšími civilisty je mnohdy přenositelný do současnosti a může pomoci v pochopení souvislostí, které během více jak půlstoletí upadly do zapomnění.

Bylo uvedeno, že přírůstek v širším slova smyslu není monolitickým celkem, tato práce však zároveň ukazuje, že ani čtyři popisované originární způsoby nabývání vlastnického práva identifikované teorií římského práva nejsou uniformními kategoriemi. Rozpadají se do řady množin a podmnožin, jimiž se právo snažilo a snaží zachytit

pestrost reálného světa a různorodé skutkové okolnosti, při nichž je vhodné otázku nabývání vlastnického práva otevřít a hledat spravedlivé řešení nově nastalé situace.

Již druhá kapitola věnovaná přírůstku ve smyslu římskoprávní teorie ilustruje tuto rozmanitost. Odlišné normy se uplatní podle toho, zda k akcesi dochází působením vodního toku, spojováním movitých věcí dohromady nebo movité a nemovité věci. Pro první případ je charakteristické působení neovladatelných přírodních sil, voda v řece může různou rychlostí přemísťovat půdu a tím pádem i rozšiřovat pobřežní pozemky. Úkolem práva je pak stanovit, kdo a za jakých podmínek se stane vlastníkem nově naplavené zeminy. Působení vodního toku může mít i dramatictější dopad a pamatováno je proto i na nabytí opuštěného řečiště a nově vzniklého ostrova v řece. Pro tuto oblast je charakteristické, že ačkoli je v OZ 2012 upravena, podrobně se jí věnuje také veřejnoprávní úprava, jež zrcadlí existující veřejný zájem na regulaci toků, a která nabízí součinnost státu například v podobě vykoupení dotčených pozemků. Při spojování movitých věcí stojí právní řád před otázkou, kdo z jejich vlastníků získá vlastnické právo k nově vzniklému celku. Již právníci starověkého Říma při jejím řešení vycházeli z klasifikace spojovaných věcí na hlavní a vedlejší, vlastník věci hlavní nabytí okamžikem spojení věc vedlejší. Klíčovou roli proto hrálo kritérium, podle něhož se věci do těchto dvou kategorií mohly třídit. Obecný důraz se kladl na ekonomický význam dané věci, kasuistika se však věnovala podrobně případům svaření kovu, jeho sletování, obarvení látek, popsání a malování, neboť i tehdy se částičky pigmentu spojují s podkladovým materiálem. Novodobé kodifikace se již těmto událostem s takovou péčí nevěnují a OZ 2012 dokonce spojení movitých věcí výslovně vůbec neupravuje. Naopak stálá pozornost římského i novodobého práva je zaměřena na spojení movitých a nemovitých věcí. Mimo setí a sázení rostlin se sem řadí především případy stavění na cizím pozemku, které mají pro vlastníky nemovitostí a použitých materiálů velký význam kvůli jejich vysoké hodnotě. Na rozdíl od spojení movitých věcí však není pochyb, že za hlavní věc je nutno pokládat pozemek v duchu římskoprávní zásady *superficies solo cedit*, která se s nabytím účinnosti OZ 2012 po více jak 60 letech vrátila do právního řádu. Praxe první poloviny 20. století může i zde být dobrým interpretačním východiskem.

Následující kapitola se zaměřuje na nabývání přirozených plodů jako pravidelných, hospodářských a hmotných výtěžků plodonosné věci. Plod jako samostatná věc v právním slova smyslu zahajuje svoji existenci oddělením a již od tohoto okamžiku

je nutné se ptát, kdo je jeho vlastníkem. Je příznačné, že potřeba detailně upravovat tak specifickou situaci vyvstala ve společnosti starověkých Římanů založené zprvu na pastevectví a zemědělství. Zformoval se tak svébytný originární způsob nabývání vlastnického práva, jehož zvláštností si všímají i moderní občanskoprávní kodifikace, OZ 2012 nevyjímaje. Starověké prameny i současné právo hledají odpověď na otázku, jak široký okruh lidí by měl mít, a za jakých podmínek, právo nabývat plody do vlastnictví. Zdá se, že v období archaického římského práva byl kladen důraz na práci spojenou s vypěstováním plodů, která byla jejich následným nabytím odměněna. Teprve s rostoucím významem Říma spojeným s nárůstem hustoty zalidnění docházelo ke zvyšování vzácnosti obdělávatelné půdy a do popředí vstoupila práva k pozemku, na němž se plody urodily. Tím se zformovala současná východiska, která v první řadě přiznávají plody vlastníkovu plodonosné věci, mimo něj mohou být k nabývání plodů oprávněni také emfiteuta, usufruktuář a pachtýř, byť u posledně jmenovaného jde už o nabytí derivativní. Za zajímavé lze považovat, že do množiny oprávněných je zahrnut také držitel plodonosné věci v dobré víře, jež se připodobňuje skutečnému vlastníkovu také tím, získává do skutečného vlastnictví plody. Římské právo všechny výše uvedené rozdělilo do dvou skupin podle toho, kdo nabývá vlastnictví již samotnou separací plodů, a kdo je musí nejprve fyzicky sklidit, provést percepci. Novodobé občanské zákoníky navazují v odlišení těchto dvou variant, třídí však oprávněné osoby jiným způsobem. Opomenuta nezůstává ani problematika přepadu zabývající se nabýváním vlastnictví k plodům spadlým na cizí pozemek. Je překvapivé, že římské právo, ABGB i OZ 2012 přicházejí s vlastními řešeními této mnohdy citlivé situace.

Ve čtvrté kapitole je pozornost soustředěna na nabývání vlastnického práva specifikací, při níž se zpracovávaná látka v důsledku lidského působení mění na výrobek, jehož povaha se výrazně odlišuje od původního stavu, a to natolik, že může působit změnu vlastníka. V pramenech římského práva nejde o systematicky upravené téma, jednak proto, že samotný pojem specifikace, pocházející ze středověku, neznají, dále pak kvůli ideovému střetu škol Sabiniánů a Prokuliánů, zda při nabývání výrobku upřednostnit původního vlastníka látky, nebo zpracovatele s ohledem na jím vynaloženou námahu. Tento spor je stále aktuální pro jakéhokoli zákonodárce stojícího před úkolem kodifikovat občanské právo, neboť odráží hodnotové a také politické postoje. Třetí variantou řešení je tzv. *media sententia*, označovaná snad za kompromisní řešení sporu

obou škol pocházející z neznámé doby ještě před usednutím císaře Justiniána na trůn. Mezi původním vlastníkem a zpracovatelem toto střední řešení rozhoduje podle toho, zda lze věc vrátit do původního stavu. Novodobé kodifikace v různé míře uvedené přístupy kombinují, zpravidla upřednostňují *restitutio in integrum*, stanoví pak podrobnější kritéria pro určení vlastníka věci.

Smísení a slití, jež je vysvětlováno v poslední kapitole, není v pramenech římského práva bohužel věnována značná pozornost, relevantní úprava se omezuje na pár kasuistických fragmentů. Snaha odvodit z nich obecná pravidla, tolik lákavá pro právní teorii, naráží na řadu úskalí působených velkým množstvím variant kombinací mísených látek v praxi. Dochází totiž ke smísení pevných sypkých částic nebo kapalin, které spolu mohou nějakým způsobem reagovat, mohou a nemusí být zpět oddělitelné, navíc nejen teoreticky, ale v praxi starověkého Říma. Novodobé kodifikace přicházejí již s abstraktními pravidly, nicméně, viditelně se římským právem inspirují. Zmínit lze například, že ABGB, inspirován některými fragmenty z Digest, zvláštním způsobem upravoval situaci smísení peněz více vlastníků.

S ohledem na rozsah a pestrost práce není možné sumarizovat závěry týkající se všech čtyř pojednávaných originárních způsobů nabývaní vlastnického práva na jednom místě. Jeden obecný závěr však přeci jen učinit lze. Porovnání antických pramenů s novodobými občanskoprávními kodifikacemi ukazuje v průběhu celé práce na nepřehlédnutelnou kontinuitu a identifikuje inspirační zdroje současného práva v právu římském. Odlišování jednotlivých institutů, systematika, ale i některá pravidla odráží časem ověřené teze starověkých právníků. V jistém slova smyslu tak lze říct, že recepce římského práva není uzavřená historická epocha patřící minulosti, ale stále probíhající proces, který ovlivňuje i životy současné generace.

Seznam zkratk

ABGB.....	Obecný zákoník občanský (zák. č. 946/1811 Sb. zák. soud.)
BGB.....	německý občanský zákoník
C.....	Codex Iustinianus
D.....	Iustiniani Digesta
Inst. Iust.....	Iustiniani Institutiones
Gai. Inst.....	Institutiones Gai
LDT.....	Lex duodecim tabularum (Zákon 12 desek)
OZ.....	občanský zákoník
OZ 1950.....	zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
OZ 1964.....	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OZ 2012.....	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZSS RA.....	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Die Romanistische Abteilung

Zdroje citací právních pramenů v textu

Citace historických pramenů v textu jsou převzaty z níže uvedených zdrojů, není-li uvedeno jinak. Překlady do českého jazyka, které nepocházejí z níže uvedených zdrojů nebo ze zdrojů uvedených v poznámce pod čarou u příslušné citace, jsou dílem autora práce.

Digesta seu Pandectae, latinský jazyk

Digesta. Ed. MOMMSEN, T.; KRÜGER, P. *Corpus iuris civilis. Volumen primum*. Ed. Stereotypa 11. Berolini: Weidmann, 1928.

Digesta seu Pandectae, český jazyk, vybrané části 1. až 15. knihy

Digesta seu pandactae. Tomus I, Fragmenta lecta, Vybrané části. Přeložili Blaho, P., Vaňková, J., Skřejpek, M., Žytek, J. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2015.

Institutiones seu Elementa, latinský jazyk, český jazyk

Iustiniani institutiones. Přeložili Blaho, P. a Skřejpek, M. Praha: Karolinum, 2010.

Codex Iustinianus repetitae praelectionis, latinský jazyk

Codex Iustinianus. Ed. KRÜGER, P. *Corpus iuris civilis. Volumen secundum*. Berolini: Weidmann, 1929.

Gai Institutionum commentarii quattuor, latinský jazyk, český jazyk

KINCL, J. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

Lex duodecim tabularum

SKŘEJPEK, M. *Prameny římského práva. Fontes iuris romani*. 2. vydání. Praha: LexisNexis, 2006.

ABGB (zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský), český jazyk

<http://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcna>. Není-li uvedeno jinak, jedná se o text v původním znění účinném od 1. ledna 1812.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

- AICHER, J.; RUMMEL, P. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, 1. Band*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990.
- ANDRES, B.; HARTMANN, A.; ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 2, (§§ 285 až 530)*. Repr. Praha: Codex Bohemia, 1998.
- ARANGIO-RUIZ, V. *Istituzioni di diritto romano*. Napoli: Casa editrice dott. Eugenio Jovene, 1994.
- ARNDTS, C. L. *Učební kniha Pandekt, I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010.
- BARTOŠEK, M. *Škola právníckého myšlení*. Praha: Karolinum, 1991.
- BAUDYŠ, P. *Katastr a nemovitosti*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010.
- BĚLOVSKÝ, P. Vlastnictví plodů v římském právu. *Právní rozhledy*, 2003, č. 8, s. 396–401.
- BIONDI, B. *Istituzioni di diritto romano*. Milano: Dott. A. Giuffrè, 1946.
- BOHÁČEK, M. *Nástin přednášek o soukromém právu římském, I. Úvod – práva věcná*. Praha, 1945.
- BONFANTE, P. *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*. Roma: Attilio Sampaolesi, 1926.
- BONFANTE, P. *Corso di diritto Romano, volume terzo, diritti reali*. Milano: Dott. A. Giuffrè editore, 1972.
- BONFANTE, P. *Istituzioni di diritto romano*. Milano: Dott. A. Giuffrè, 1987.
- BUCKLAND, W. W. *A Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian*. Cambridge: University Press, 1963.

- DAJCZAK, W.; GIARO, T.; BÉRIER, F. L. DE; DOSTALÍK, P. *Právo římské: základy soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013.
- DOSTALÍK, P. *Judikatura nejvyššího soudu z pohledu Digest císaře Justiniána na příkladu přírůstku, užitku a plodu*. [online]. [citováno 2. března 2018]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2017/PV1B33/um/Clanek_Plody__prirustky__uzitky.pdf?lang=cs.
- ELIÁŠ, K. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012.
- FIALA, J.; KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009.
- FRUTHOVÁ, V.; NOVÁK, M. *Originární způsoby nabytí vlastnictví v římském právu a dnes*. Praha: Auditorium, 2018.
- HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: Otto, 1910.
- HICKEY, R. W. J. Dazed and Confused: Accidental Mixtures of Goods and the Theory of Acquisition of Title. *Modern Law Review*, May 2003, roč. 66, č. 3, s. 368–383.
- HÖPFNER, L. J. F. *Theoretisch-practischer Commentar über die Heineccischen Institutionen nach deren neuesten Ausgabe*. Frankfurt am Main: Barrentrap, 1818.
- HORÁK, O. K. A. Martini a první moderní úprava dědického práva Ke 220. výročí (západo)haličského občanského zákoníku. *Ad notam*. 23. ročník, 6/2007, s. 8–11.
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI: závazkové právo: zvláštní část (§ 2055–3014): komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014.
- JÖRS, P.; KUNKEL, W. *Römisches Privatrecht*. Berlin: Springer, 1935.
- JÖRS, P.; KUNKEL, W.; WENGER, L. a kol. *Römisches Recht, Vierte Auflage*. Berlin, Heidelberg, New York, London, Paris, Tokyo: Springer-Verlag, 1987.
- KASER, M. *Das römische Privatrecht. Abschnitt I*. München: Beck, 1971.
- KASER, M. *Das römische Privatrecht. Abschnitt II*. München: Beck, 1971.

- KASER, M. *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht. ZSS RA.* 1947, č. 65, s. 219–260.
- KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo.* Praha: C. H. Beck, 1995.
- KIRCHSTETTER, L. von. *Commentar zum österreichischen Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche mit vorzüglicher Berücksichtigung des gemeinen deutschen Privatrechts.* Zweite durchgesehene und verbesserte Auflage. Leipzig und Wien: Brockhaus, 1872.
- KLANG, H. *Kommentar zum allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Erster Band, zweiter Halbband, §§ 353 bis 530.* Wien: Österreichische Staatsdruckerei, 1933.
- KOZIOL, H.; BYDLINSKI, P.; BOLLENBERGER, R. *Kurzkomentar zum ABGB.* Wien, New York: Springer, 2005.
- KRČMÁŘ, J. *Právo občanské II. Práva věcná.* Praha: Wolters Kluwer, 2014.
- KUKLÍK, J.; ADAMOVIČ, K.; BĚLOVSKÝ, P. a kol. *Dějiny československého práva 1945–1989.* Praha: Auditorium, 2011.
- KUNKEL, W. *Römisches Privatrecht.* Berlin: Verlag von Julius Springer, 1935.
- LEVY, E.; RABEL, E. *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur, Tomus I.* Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1929.
- LEVY, E.; RABEL, E. *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur, Tomus II.* Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1931.
- LEVY, E.; RABEL, E. *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur, Tomus III.* Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1935.
- MALÁROVÁ, L. Š. „Insula in flumine nata“ v novém občanském zákoníku a předchozích občanskoprávních úpravách. In: STLOUKALOVÁ, K. (ed.). *Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015, s. 109–116.
- MALÁROVÁ, L. Š. Právní režim naplaveniny a strže v současném českém právu. In: VOJÁČEK, L.; TAUCHEN, J. (eds.). *III. Česko-slovenské právněhistorické setkání doktorandů a postdoktorandů: sborník z konference.* Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 318–324.

- MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde, 2005.
- MAYER-MALY, T. Spezifikation: Leitfälle, Begriffsbildung, Rechtsinstitut. *ZSS RA*. 1956, č. 73, s. 120–154.
- NOVÁK, M. Římskoprávní pohled na nabývání plodů v novodobých kodifikacích. In: VOJÁČEK, L.; SALÁK, P.; VALDHANS, J. (eds.). *Dny práva 2017 – Days of law 2017. Část II. (Re-)kodifikace úspěšné a neúspěšné*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, 122–135.
- NOVÁK, M. Vymezení širě oprávnění usufruktuaře v římském právu. In: ŠVECOVÁ, A. (ed.). *6. slovensko-české stretnutie doktorandov a postdoktorandov, Zborník z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 31. mája – 1. júna 2018 na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave*. Trnava: Právnická fakulta Trnavské univerzity v Trnavě, 2018, s. 185–195.
- PEROZZI, S. *Istituzioni di diritto romano*. Roma: Athenaeum, 1928.
- PETR, B. *Nabývání vlastnictví originárním způsobem*. Praha: C. H. Beck, 2011.
- PUFENDORF, S. von. *Acht Bücher vom Natur- und Völcker-Rechte*. Frankfurt am Mein: Knochen, 1711.
- RAINER, J. M. *Europäisches Privatrecht, Die Rechtsvergleichung*. 2. überarbeitete und ergänzte Auflage. Frankfurt am Mein: Peter Lang, 2007.
- RANDA, A. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. Praha: Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1922.
- REBRO, K.; BLAHO, P. *Rímske právo*. Bratislava: Iura Edition spol. s. r. o., 2010.
- SALÁK, P. a kol. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937: Inspirace, problémy a výzvy*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017.
- SCIALOJA, V. *Teoria della proprietà nel diritto romano, volume secondo*. Roma: Attilio Sampaolesi, 1931.
- SEDLÁČEK, J. *Vlastnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.

- SCHWIND, F. *Römisches Recht I. Geschichte, Rechtsgang, System des Privatrechts*. Berlin, Heilderberg: Springer Verlag, 1950.
- SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.
- SKŘEJPEK, M.; BĚLOVSKÝ, P.; ŠEJDL, J.; FALADA, D. *Římské právo v občanském zákoníku. Věcná práva. Komentář a prameny*. Praha: Auditorium, 2017.
- SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013.
- ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2009.
- ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář, svazek III*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014.
- ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář, svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014.
- THIELMANN, G. Produktion als Grundlage des Fruchterwerbs. *ZSS RA*. 1977, č. 94, s. 76–100.
- VANGEROW, K. A. von. *Lehrbuch der Pandekten, erster Band*. Marburg, Leipzig: Elwert, 1876.
- VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. a kol. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí, I. díl*. Brno: Masarykova univerzita, 2012.
- ZEILLER, F. von. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der oesterreichischen Monarchie. Zweiter Band. Erste Abteilung*. Wien und Triest: Geistinger, 1812.

Seznam použitých pramenů římského práva

Codex Iustinianus. Ed. KRÜGER, P. *Corpus iuris civilis. Volumen secundum*. Berolini: Weidmann, 1929.

Digesta. Ed. MOMMSEN, T.; KRÜGER, P. *Corpus iuris civilis. Volumen primum*. Ed. Stereotypa 11. Berolini: Weidmann, 1928.

Digesta seu pandactae. Tomus I, Fragmenta lecta, Vybrané části. Přeložili Blaho, P., Vaňková, J., Skřejpek, M., Žytek, J. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2015.

Iustiniani institutiones. Přeložili Blaho, P. a Skřejpek, M. Praha: Karolinum, 2010.

KINCL, J. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

SKŘEJPEK, M. *Prameny římského práva. Fontes iuris romani*. 2. vydání. Praha: LexisNexis, 2006.

Seznam použitých právních předpisů a důvodových zpráv

Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon).

Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten, Teil I, Band I. Berlin: J. Guttentag, 1852.

Bürgerliches Gesetzbuch. *Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz* [online]. [citováno 23. března 2019]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>.

Code Civil. *Légifrance, service public de la diffusion du droit* [online]. [citováno 20. dubna 2019]. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>.

Codex Theresianus, herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von Dr. Philipp Harras Ritter von Harrasowsky, II. Band. Wien: Carl Herold's Sohn, 1884.

Das Bayerische Landrecht, Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis vom Jahre 1756 in seiner heutigen Geltung. München: J. Schweißner Verlag, 1894.

Důvodová zpráva OZ 1950. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [citováno 23. března 2019]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_01.htm.

Důvodová zpráva OZ 1964. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [citováno 23. března 2019]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm.

ELIÁŠ, K. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem.* Ostrava: Sagit, 2012.

Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. *Senát Parlamentu České republiky* [online]. [citováno 23. března 2019]. Dostupné z: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_01.htm.

STIEBER, M. *Věcné právo, Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1923.

Westgalizisches Gesetzbuch von 1797 (JGS 337). (Příloha DVD: SCHELLE, K.; TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky*. Ostrava: Key Publishing, 2012.)

Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl I. Text zákona. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931.

Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931.

Seznam použité judikatury

Rozhodnutí ze dne 2. listopadu 1935, Rv I 2211/33 [Vážný 14669].

Rozhodnutí ze dne 21. května 1930, Rv I 912/29 [Vážný 9926/30].

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 1998, sp. zn. 3 Cdon 398/96 [R 26/2001 civ.].

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. listopadu 2002, sp. zn. 22 Cdo 761/2001 [C 1524].

VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských. Ročník 12, č. 9503 až 10423.* Praha: V. Tomsa, 1931.

VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských. Ročník 17, č. 14066 až 14833.* Praha: V. Tomsa, 1936.

Abstrakt, klíčová slova

Pojetí přírůstku a akcese podle římského práva a jejich proměny

Rigorózní práce poukazuje na význam originárních způsobů nabývání vlastnického práva. Jejím cílem je zmapovat římskoprávní kořeny originárního způsobu nabývání vlastnického práva, který účinný občanský zákoník označuje jako přírůstek. Ukazuje se přitom, že vůbec nejde o jeden uniformní celek, jak by se mohlo zdát, protože jsou pod tento pojem zahrnuty celkem čtyři způsoby nabývání vlastnického práva identifikované římskoprávní teorií – nejen onen přírůstek v romanistickém pojetí, ale také *specificatio*, *commixtio*, *confusio* a dále nabývání plodů.

Úvodní kapitola se zaměřuje na systematiku občanského zákoníku, kterou porovnává s jeho předchůdci, ale také se zahraničními kodexy. Některé z nich zdůrazňují svébytnost nabývání vlastnického práva k plodům, jiné souhrnnou množinu přírůstku v širším slova smyslu neznají. Ve čtyřech ústředních kapitolách jsou pak představeny normy upravující nabývání vlastnického práva, a to jak v římském právu, tak v novodobých občanskoprávních kodifikacích na území dnešní České republiky. Zohledněny jsou i návrhy občanských zákoníků z první poloviny 20. století, které sice nikdy nenabýly účinnosti, ale ilustrují vývoj právní vědy. Autor práci psal se záměrem představit podrobně právní úpravu vyplývající z pramenů římského práva, o níž zatím v českém jazyce nebylo příliš pojednáváno, dále pak chtěl poukázat na podobnosti nebo rozdíly mezi starověkým a současným právem. Z jejich vzájemného porovnávání v průběhu celé práce zřetelně vyplývá nepřehlédnutelný vliv římského práva jako inspiračního zdroje novodobých občanskoprávních kodifikací. Odlišování jednotlivých institutů, systematika, ale i některá pravidla odráží časem ověřené teze starověkých právníků. V jistém slova smyslu tak lze říct, že recepce římského práva není uzavřená historická epocha patřící minulosti, ale stále probíhající proces, který ovlivňuje i životy současné generace.

Klíčová slova: vlastnictví; *commixtio*; *confusio*; *specificatio*; plody; občanský zákoník

Abstract, keywords

Concept of Increase and Accessio under Roman Law and Their Transformations

The thesis emphasizes the importance of original modes of acquiring ownership. Its aim is to describe the Roman law roots of the original mode of acquiring ownership which is described as increase in the Civil Code in effect. It turns out that it is not one uniform institute at all, as it might seem, because it comprises four modes of acquiring ownership identified by the Roman law theory – not only accession as the Roman law concept, but also specificatio, commixtio, confusio and acquiring fruits.

The introductory chapter focuses on the structure of the Civil Code, which is compared with its predecessors and with foreign codes. Some of them emphasize the peculiarity of acquiring fruits, while others do not even introduce the concept of increase in a broader sense. In four central chapters, norms regulating the acquisition of ownership are presented, both in Roman law and in modern civil codes in the territory of the contemporary Czech Republic. The civil code proposals from the first half of the 20th century are also considered, although they have never taken effect, they illustrate the development of legal science. The intention of the author was present legal regulations originating from the Roman law sources in detail, which have not been discussed in the Czech language so far, and to point out the similarities or differences between ancient and contemporary law. Their mutual comparison throughout the work clearly shows the unmistakable influence of Roman law as the source of inspiration for modern civil codifications. The distinction between individual institutes, systematics and some rules reflect the time-tested theses of ancient lawyers. It can be said that the reception of Roman law is not a closed historical epoch, but an ongoing process that affects lives of the present generation.

Keywords: ownership; commixtio; confusio; specificatio; fruits; civil code